MÜNCHEN 15 1978

SOCIETATEA ACADEMICĂ ROMÂNĂ

Revista Scriitorilor Români

15

MUNCHEN 1978

SOCIETATEA ACADEMICĂ ROMÂNĂ

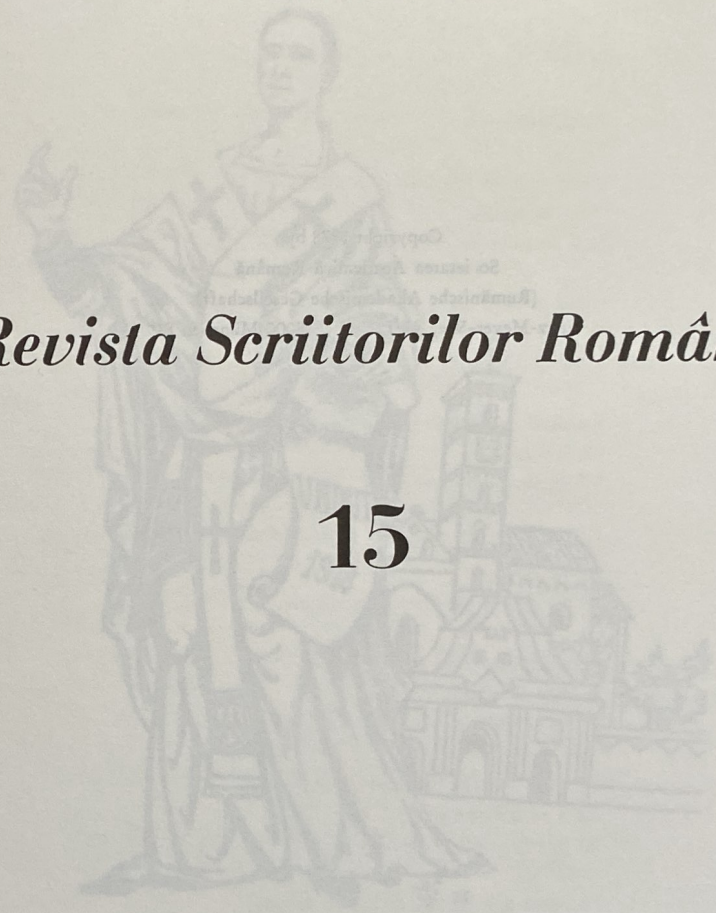

Revista Scriitorilor Români

15

MUNCHEN 1978

Copyright 1978 by
Societatea Academică Română
(Rumänische Akademische Gesellschaft)
Fritz-Meyer-Weg 47/I 8000 München 81

Für den Inhalt verantwortlich: Dr. Constantin Sporea

Druck: Danubia Druckerei GmbH, 8000 München 50, Ferchenbachstr. 88

„Fraţilor! Ceasul plinirii vremii este acesta ... Astăzi, prin hotărîrea noastră, se înfăptueşte România Mare, una şi nedespărţită, rostind fericiţi, toţi românii de pe aceste plaiuri: Ne unim pe veci cu Ţara-mamă, România ...".
(Inceputul discursului rostit de episcopul Iuliu Hossu, în ziua de 1 Decembrie 1918 la adunarea dela Alba Iulia).

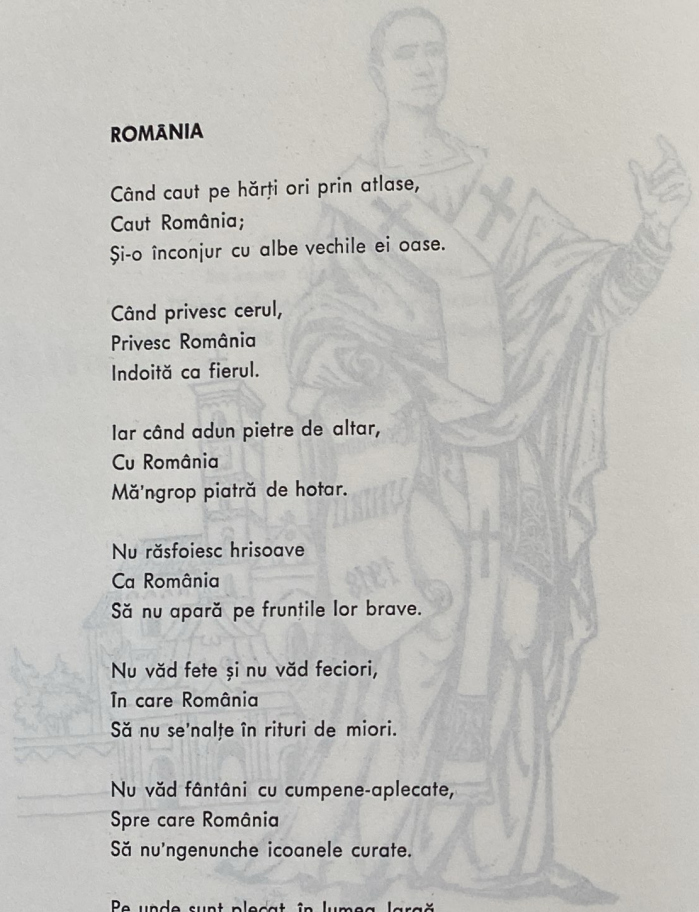

ROMÂNIA

Când caut pe hărți ori prin atlase,
Caut România;
Și-o înconjur cu albe vechile ei oase.

Când privesc cerul,
Privesc România
Indoită ca fierul.

Iar când adun pietre de altar,
Cu România
Mă'ngrop piatră de hotar.

Nu răsfoiesc hrisoave
Ca România
Să nu apară pe fruntile lor brave.

Nu văd fete și nu văd feciori,
În care România
Să nu se'nalțe în rituri de miori.

Nu văd fântâni cu cumpene-aplecate,
Spre care România
Să nu'ngenunche icoanele curate.

Pe unde sunt plecat, în lumea largă,
Doresc ca România
Tăcerea să-și încheie, destinul să-și aleagă . . .

URME DE CĂLCÂIE

De mă voi ruga'nainte de ultima culcare,
să nu priviți cum luna mă junghie'n spinare,
nici cum genunchii mă dor și tremură –
sub stele dezbrăcate jucând pe măgură.

De-oi mai fi bătut, frunzele m'or apăra cu dinții;
din gropi voi da pământul afară s'adorm cu adormiții;
las minerale să circule cu timpul legat între inele
– destule oase să'nșire paralele . . .
Cu buzele rupând pe dedesupt
sânul lutului cu laptele nesupt;
neîngropate las doar urme de călcâie –
Și ruga mea'ncărcată de lacrimi și de râie.

DESTIN

De mă voi lua, ca totdeauna, după piatra rostogolită,
voi ști ca-atunci mă pierd – pe piatra iscălită

De voi zvârli cu piatra'n sus,
atunci voi învăța căderea, pribeag, și nesupus.

SĂ CONSTRUESC PODURI

Din calvare, și din tot ce am în mine rupt, ispite,
prăbușiri, coapse strâmbe – și cu fiare ruginite,
am vrut să prelungesc spații, să strâng noduri
și'necat încăodată, să fac peste ape poduri.

Peste arcuri, luna arc, prinsă'n ghiare de balauri,
am vrut capul să mi-l spargă cu buchetele de lauri;
– podul lung, cu firide de bazalt, strălucind peste deșert,
tremura când treceau șchiopii peste trupul meu inert.

Prin păduri, din mătasea foșnetelor dintre frunze,
strângeam podurile arse, să le înalț noaptea pe buze;
la pas caii osteniți, fluturând pe șăi gherlande,
adunam pe punți de ramuri, morții dintre cavalcade.

Construit pe grei pilaștri, stam sub pod alungând lumini de orb –
cădeau stele, urlau lupii, zburau vulturi și mă gânieța un corb.
Pod de piatră șlefuită în clăbuc de-azur și fier –
trupul mi-am întins să treacă șerpii recelui mister.

De pe boltă, stând în jilțuri de incendii, stelele storceau din
ţâţe –
poduri de colastră albastră, s'o bea hoții din căruțe;
iar pe poduri de oțel, albe, grele, vream să zbor ca un cocor,
dar molâu, tembel și prost, am căzut în lăncile dumnealor.

Reîntors în oarbe vise, negre, – răsucind același streang,
vream s'adorm zvârlit în sus, aprinzând un bumerang.
Plutind prin nuferi pe lacuri, iarăși am rămas dator
să întind somnul pe maluri, în spre podul prins de nor.

IOAN I. MIREA

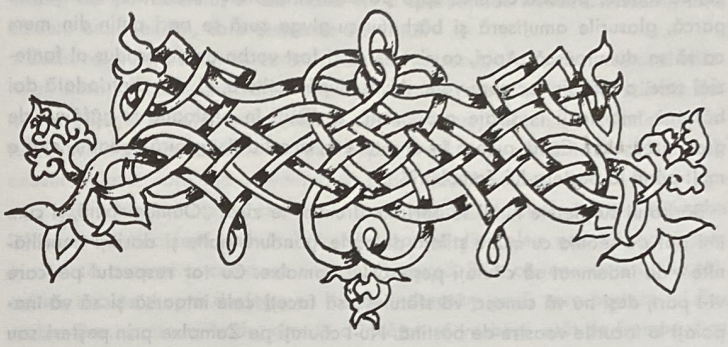

OCTAVIAN VUIA

INTOARCEREA LUI ZAMOLXE

„Iar duh dă-i tu, Zamolxe, sămânță de lumină,
Din duhul gurii tale ce arde și îngheață."
M. EMÎNESCU

PEȘTERA

Era la începutul primăverii, când natura renăscută se pregătește să-și iroseasca forțele, amorțite de iarnă. Soarele sulița de amiază. Făgetul, cu straja brazilor, se întindea hăt departe, până la poalele muntelui. Pe o potecă șerpuitoare, un bărbat în puterea vârstei își mâna pașii spre vale într'acolo unde puhoiul de ape năvălise, cu furie dezlănțuită, cu zile mai înainte. Cu pletele căzând până peste glugă, bărbatul cu fața îmbujorată, cu ochii pătrunzători și cu surâsul pe buze, cobora agale, aruncând din când în când o privire spre tot întinsul câmpiei, care se întrezărea prin frunzișul rar al pădurii. Soarele îmbietor de primăvară, răcoarea pădurii, umezeala potecii și miresmele de tot soiul creaseră o ambianță feerică de basm străvechi.

Deodată, atenția i-a fost atrasă de glasuri ce se făceau tot mai auzite, venind de undeva de dincolo de cotitura potecii, care ascundea necunoscuții,

ce, pe semne, păreau că urcă spre povârnișul muntelui. Dar, în câteva clipite parcă, glasurile amuțiseră și bărbatul cu gluga sură se opri puțin din mers ca să se dumirească. Apoi, ca și cum ar fi fost vorba de un produs al fanteziei sale, o luă din loc spre vale. Ajuns după cotitură, el zări dintr'odată doi bătrâni îmbrăcați în straie orășenești, sprijiniți în bastoane și gâfâind de greul urcușului. Când ajunse în dreptul lor, aceștia îl agrăiră: „Bade, mai e mult până la peștera lui Zamolxe?"

Bărbatul cu pletele lungi se opri din drum și le zise: „Oameni buni, și cum îmi pot da seama cu multă știință de carte, gânduri înalte și dorinți neprihănite v'au îndemnat să căutați peștera lui Zamolxe. Cu tot respectul pe care vi-l port, deși nu vă cunosc, vă sfătuiesc să faceți cale întoarsă și să vă înapoiați la locurile voastre de baștină. Nu-l căutați pe Zamolxe prin peșteri sau văgăuni, căci Zamolxe nu se ascunde de oameni, ci îi caută în așezările lor, mari și mici."

„Ce spune?" întrebă unul din bătrâni, cel ce vorbea în grai străin, întorcându-se spre tovarășul lui de drum.

„V'am spus, zise acesta, că la noi țăranii poartă cu ei o comoară ancestrală, rămășițe ale unei culturi arhaice, care în ciuda ravagiilor modernismului mai dăinue la noi. Ne îndeamnă să nu căutăm aici peștera lui Zamolxe, căci acesta nu trăiește ascuns în grote."

„Așa e", îl întrerupse bărbatul cu glugă, care dădea impresia că înțelesese convorbirea în grai străin a celor doi învățați. „Zamolxe continuă să trăiască, singuratec, dar printre oameni, chiar dacă se retrage din când în când din hărmalaia lor la o stână părăsită. Coborîți cu mine la vale, acolo îl veți găsi pe Zamolxe, stând la sfat cu oamenii locului. Când vine dezghețul, el se coboară dela stână în târg. Nu-l căutați, deci pe Zamolxe, mergând pe urmele străvechilor legende, ci veniți cu mine, acolo unde se frământă veacul. Zamolxe coboară în târg, ca prevestirea unor timpuri noi și lasă în urma lui umbra trecutelor vremi."

„Bade, de unde știi toate acestea?", întrebă mirat bătrânul care-l agrăise în graiul său. „Cine ți-a povestit toate acestea sau vrei să-ți bați joc de noi, doi oameni albiți de bătrânețe, veniți aici să dezlege legende vechi și datini străbune?"

„Nu, oameni buni și înțelepți, nu fac una ca asta și nici nu vreau să fac haz de necaz. Mă gândesc numai să vă scutesc de osteneală inutilă, de a umbla după o gogoriță, după peștera lui Zamolxe, în care el n'a zăbovit nici măcar o zi și în care nu se gândește să zăbovească. Mă veți ierta că vă spun: nu vă

hrăniți din putreziciuni, ci din mana vie a speranțelor noastre. Ascultați-mă, că sunt omul locului, care cunoaște adevărul.

Zamolxe nu e o legendă care se ascunde în trecut, ci el este purtătorul viitorului etern al omului, învăluit în mantia unui prezent încă de descifrat. Zamolxe pășește înaintea vremurilor și pe fața lui veți putea citi semnele viitorului, iar umbra lui învăluie trecutul și prezentul. Iată, oameni buni, că a sosit ceasul amiezii, care mă îndeamnă să cobor nesmintit la vale."

„Bade", zise învățatul cu chelie și cu ochelari pătrunzători, „încerci cu vorbe înțelepte să tăinuiești adevărul și să ne oprești din calea noastră, ca și cum ai dori să ascunzi o comoară ce-ți este scumpă. Știm că legendele își au tâlcul lor ascuns și spre dezlegarea lor ne îndreptăm pașii spre peștera lui Zamolxe. Dar, spune-ne bade, cine te-a învățat să vorbești atât de frumos si cu atât de mult miez? Deși știm că prin părțile locului țăranii au graiul frumos și poartă cu ei, ca într'o desagă, comoara înțelepciunilor străvechi, totuși am impresia că stau de vorbă ca un om școlit la prețioase vetre de cultură."

„Nu, prea cinstite învățate, nici n'am umblat la școli vestite, nici nu am împrumutat înțelepciunea dela alții; nici n'am luat-o din cărți, nici din legende sau mituri, ci tot ce știu este truda omului singuratec, a omului cu gânduri și griji, care-și păstorește singur viața. Puținul pe care-l știu este dară rodul cugetării mele, în încleștarea ei din zilele mohorîte sau a nopților grele de insomnie. Dar astăzi, în această zi splendidă, să ne bucurăm cu toții de darul cerului și să mulțumim Celui de Sus pentru această binecuvântată zi de primăvară. Ascultați-mi, deci, sfatul și coborîți cu mine în vale și nu umblați după legende deșarte care vă irosesc forțele și vă dezamăgesc speranțele Veniți cu mine ca să nu vă apuce noaptea căutând în zadar peștera lui Zamolxe. Eu mă duc în târg, acolo în vale, în mijlocul oamenilor, căci după atâta singurătate mi-e dor de oameni. Nu fiți uimiți că acolo ,fără de veste, îl veți putea întâlni mai ușor pe Zamolxe, decât umblând fără de rost după peșterea lui."

Cei doi bătrâni, învățați gârboviți de atâta știință, se uitară uimiți unul la altul, în timp ce bărbatul cu glugă s'a urnit din loc și a pornit-o din nou la drum spre vale. Dar, până să-și revină din uluirea lor, bărbatul dispăruse ca mistuit de desișul pădurii, parcă ar fi fost o arătare și nu o ființă în carne și oase. După ce rămaseseră așa, nedumeriți o bucată de vreme, cei doi bătrâni o porniră iarăși la drum, urcând încet spre culmea muntelui, acolo unde bănuiau că se găsește peștera lui Zamolxe.

Când se înoptase de-a binelea, Zamolxe sosi în târgul din vale și găsi adăpost la niște prieteni din apropierea locului ce-i zice „La trei căpriori".

PROFETUL

Se făcuse de-a binelea zi, când Zamolxe ieși în târg. Era mare forfoteala, deși unele din uliți erau încă inundate și pentru a trece dintr'o parte într'alta se construiseră în mare pripă punți provizorii. Mahalaua de jos a târgului avea de-a dreptul un aspect straniu. Se transformase într'un lac ce cuprindea ulițele ei. Câțiva le străbăteau cu luntri de pescari făcute dintr'un singur trunchiu pe care le împrumutaseră dela vecinii lor dela Râul Mare. Mahalaua căpătase aproape un aspect preistoric, ca și cum oamenii ar fi locuit mereu în case lacustre. Doar în mijlocul târgului, apele nu pătrunseseră. Acolo, pe un loc mai înalt se înălța Sihăstria lui Ioan Stâlparu, Nici de data aceasta Zamolxe nu și-a putut explica rațiunea ascunsă care a făcut ca acest târg să se nască tocmai în jurul unei sihăstrii. Doar, poate, gândul că târgoveții aceștia s'au simțit misterios atrași, în gălăgioasa lor viață, de singurătatea sihastrului. Acesta, la rândul lui, nu părea deloc stingherit de prezența unei mulțimi gălăgioase și de multe ori insolente. Deseori, sihastrul nu cobora zile întegri din turnul său de meditatie. Atunci târgoveții îi aduceau de mâncare, pe care o suiau apoi cu ajutorul unei frânghii de care atârnau un coș. Se crease un fel de simbioză stranie între sihastru și populație, neînțeleasă de lumea din alte părți.

Când Zamolxe ajunsese în dreptul stâlpilor, gloata năpădise întreaga piață pe care, ca o biserică cu campanile, se afla bordeiul și turnul sihastrului. Dela câțiva oameni adunați în jurul acestei ciudate sihăstrii, Zamolxe află rostul acestei aglomerări: de zile întregi, oamenîi, strânși în jurul bordeiului așteptau ca sihastrul să profețească. Dar el continua să tacă, învăluit în misterul straniei sale existențe. Deodată, oamenii adunați în jurul sihăstriei îl descoperiră pe Zamolxe și tăcerea apăsătoare a gloatei fu întreruptă de strigăte de bucurie.

„Zamolxe, Zamolxe", strigară oamenii, ca și cum sosirea acestuia ar fi fost, în sfârșit, dezlegarea pe care o așteptau de mai multă vreme. „Zamolxe, învață-ne ce să facem. Sihastrul, profetul nostru, tace."

Tăcerea lui neliniștea, turbura lumea din târg. Atunci, Zamolxe, fără a mai răspunde mulțimii, se înfundă în bordeiul în care trăia sau mai bine zis se retrăgea Ioan Stâlparu. După un timp destul de lung, Zamolxe ieși din bordei se înființă în mijlocul mulțimii și îi grăi astfel:

„Oameni buni, Zamolxe nu s'a întors în lume pentru a învăța lumea, ci ca el să învețe dela lume. Să învețe din greșelile și rătăcirile ei. Apele s'au dezlănțuit ca și în alți ani, acoperind întinsurile și aducând cu ele multe

nenorociri, dar așa este dezghețul, el ia cu sine multe lucruri considerate de oameni drept solide. Când bate vântul dezghețului și apele se pornesc, vai și amar de lucrurile pieritoare, ele se duc pe apa Sâmbetei. Dezghețul însă primenește lucrurile. Există un dezgheț în natură și altul în ordinea spiritului. Acum, după ce a trecut puhoiul, este timpul dezgețului spiritual; toate formele rigide ale culturii vor fi luate de apele lui. O nouă cultură va naște și de aceea, oameni buni nu fiți triști și îngrijorați. Sihastrul, profetul vostru, tace fiindcă așteaptă semnele vremii și ele întârzie să vină. Dar această întârziere trebuie să fie pentru voi prilej de reculegere, nu de neliniște. Regulegeți-vă împreună cu el și așteptați cu răbdare timpurile noi, care nu vor întârzia să vină. Nu uitați că dezghețul este în firea lucrurilor, atât în ordinea naturală, cât și în cea spirituală. După perioada dezlănțuirilor și a distrugerilor, vine vremea reculegerilor și a creației. Oameni buni, prietenul nostru, care stă aici la straja vremii, v'a spus, v'a sfătuit de atâtea ori să aveți răbdare, dar voi mereu nerăbdători ați fost."

Gloata se liniști pentru un moment, apoi ca și cum ar fi fost cuprinsă de spaimă, strigă ca dintr'un singur glas: „Vrem să-l vedem și să-l ascultăm pe Ioan Stâlparu! Să vină profetul! De ce a încetat să vorbească?"

„Oameni buni, le zise Zamolxe, când Ioan Stâlparu vă vorbea zilnic, nu l-ați ascultat, iar acum când tace, vreți să vă vorbească."

„Tăcerea lui ne supără, ne omoară, ziseră unii."

Zamolxe nu mai insistă și plecă, lăsând mulțimea care nu se hotăra să plece dela sihăstria lui Ioan Stâlparu. Plecă spre casa unui prieten din apropiere. Dar, nu ajunse bine în casa lui și nu apucă să schimbe cu el decât câteva cuvinte de bun sosit, când câțiva trimiși ai mulțimii ce se adunase în jurul sihăstriei pătrunseră în casă și le turburară convorbirea.

„Ce vreți, oameni buni?" îi întrebă Zamolxe. După câteva clipe de tăcere, unul din ei îndrăzni să ridice glasul: „Zamolxe, zise el, nu ne părăsi acum, când profetul ne-a lepădat și tace."

„Dragi prieteni", le spuse într'un târziu Zamolxe, după ce reflectă îndelung la cele ce le va destăinui. „Prieteni dragi, știți prea bine că Zamolxe nu zăbovește prea mult într'un loc și că drumurile lui sunt necunoscute. Dar vă spun cu toată înțelegerea și cu toată dragostea: nu vă neliniștiți și aveți răbdare. Mă voi întoarce printre voi încă înainte de plinirea vremii. Atunci voi fi cu voi. Întoarceți-vă la căminurile voastre și veți vedea că profetul vostru va ieși din tăcerea lui. Il veți auzi din nou grăind, dar atunci, ca și în alte dăți, nu-l veți asculta și vă veți crede fericiți în trebăluiala voastră. Ascul-

taţi-mă şi-mi urmaţi sfatul. Nu vreau să vă amăgesc şi nici să vă spun vorbe deşarte Căutaţi deci de vă dumiriţi, şi întoarceţi-vă la treburile voastre. Omul este liber când nu umblă în cârje şi nu se sprijină pe altul. Nu lăsaţi viitorul vostru pe seama profetului, în timp ce voi vă scufundaţi în mărunţişurile prezentului. Am impresia că v'aţi adunat şi strâns în jurul sihastrului, pentru că vreţi să aveţi un cârmaciu al viitorului. Vă temeţi de viitor, şi-l lăsaţi pe seama altuia, pitulându-vă în dosul profeţiilor şi punându-vă la adăpostul grijilor ce se ascund în negura viitorului. Dar, destul acum, oameni buni, lăsaţi-mă să mă odihnesc aici, căci multe mă aşteaptă şi multe doresc să mai aflu în peregrinările mele."

Cei câţiva trimişi mai stătură câteva clipe, lăsându-l pe Zamolxe cu gândurile lui şi cu prietenii din casă.

LA ŞEZĂTOARE

A doua zi, Zamolxe plecă pe nesimţite din târgul în care poposise spre oraşul din apropiere, îmbrăcând straie domneşti, încât nimeni nu-l recunoscu la plecare. De altfel, grijile zilnice, mărite de urmările inundaţiilor, îi copleşeau pe oamenii locului. Când sosi în cetatea mare, înserarea se cobora tiptil pe case şi pe străzi şi deodată luminile se aprinseră în farmecul serii. Lumea forfotea pe străzi, magazinele şi librăriile erau pline de fel şi fel de curioşi. O uşoară adiere venea dinspre Apus, boarea răcoritoare de primăvară.

După ce umblă de colo până colo, Zamolxe se opri în faţa celei mai mari librării şi ochii lui plimbăreţi se perindară dela un nume la altul, dela o carte la alta. Un nume apărea pe cele mai multe cărţi expuse în vitrină. Un nume care nu-i spunea ceva deosebit, dar care împodobea cărţi cu conţinut divers: literare, economice, istorice, ba chiar şi filosofice. Cărţi, cărţulii, broşuri, studii; o operă imensă în prolixitatea ei.

Zamolxe intră în librărie şi începu să răsfoiască volumele care îl interesau fără să ţină seama de lumea curioşilor din jur, care ca şi el, era ademenită de ispitele culturii. Şi răsfoind aşa cărţile care îi atrăseseră luarea aminte, Zamolxe începu, furat de gânduri, să mediteze asupra sensului culturii. Ce e cultura ? îşi zise el în cugetul lui. Dar nu începu bine să cugete la sensul şi destinul culturii, că cineva îl bătu uşor pe umeri. Zamolxe îşi întoarse privirile şi recunoscu de îndată un vechiu amic, pe care nu-l văzuse de mai multă vreme.

„Hai noroc", îi zise Zamolxe uitându-se adânc în ochii lui. Amicul surâse şi-l îmbrăţişă, ca după o îndelungată întrevedere. Dintr'una într'alta, amicul îl invită cu insistenţă, la o şezătoare, la care participau prietenii lui de altă dată, pe vremea când sălăşluise cu ei în acelaşi oraş. Zamolxe se lăsă convins şi după ce mai dădu o raită prin librărie, plecă cu amicul lui spre marginea oraşului, în cartierul de vile, unde se întrunea odată pe lună cenaclul amicilor săi de altă dată.

Ajuns în casa unde se ţinea cenaclul, Zamolxe regăsi pe foştii lui amici îmbătrâniţi de vremuri, dar tineri în speranţele lor. Erau de faţă intelectuali de tot soiul: poeţi, prozatori, critici literari, pictori, sculptori, ba chiar şi filosofi. După ce dădu mâna cu fiecare în parte, Zamolxe se aşeză la locul indicat de gazdă – un om de statură mijlocie şi cu dare de mână. Nu peste mult, gazda deschise şedinţa cu o mică cuvântare, în care salută amical prezenţa întâmplătoare la această şezătoare. La început, după tradiţie, citiră poeţii din proaspetele lor opere. Apoi, urmară prozatorii cu povestirile şi nuvelele lor; după care veneau observaţiile criticilor literari şi reflecţiile filosofilor cenaclului. Prozatorii nu erau mai prejos de poeţi ,după părerea criticilor literari prezenţi. Cel care a făcut mai multă vâlvă a fost „povestitorul" – cum îl numeau amicii din cenaclu. De data aceasta, el nu citi fragmente dintr'unul din romanele lui în pregătire, ci o schiţă autobiografică, care stârni interesul tuturor. Se întâmplă ca tocmai în această schiţă autobiografică, el să povestească cum l-a cunoscut pe Zamolxe, pe vremea când zăbovise mai mult cu ei în acelaşi oraş. Zamolxe zâmbi la pomenirea numelui său şi-şi aminti de întâmplările pe care le povestea cu multă măiestrie prozatorul.

După lectura textelor şi după ce fuseseră auzite părerile criticilor, amicul, care-l invitase şi insistase să ia parte la cenaclu se ridică şi-l rugă, în numele celorlalţi, pe Zamolxe să le spună câte ceva din gândurile sale. Cu greu se lăsă Zamolxe convins să răspundă la dorinţele lor. In sfârşit, fără să se ridice din scaun Zamolxe le grăi astfel:

„Iubiţi amici, începusem să mă gândesc, fiind în librărie, în timp ce răsfoiam cărţile, la sensul şi destinul culturii. Dar amicul nostru m'a bătut pe umăr şi m'a invitat să-l însoţesc la cenaclu. Cum nu-mi place să-mi întrerup gândurile, de îndată ce ele mă cercetează, îmi veţi îngădui să le reiau cu glas tare, nu într'o ordine sistematică, ci aşa cum vor veni ele. Nu vreau să spun ceva definitiv în această privinţă, ci doar să depun mărturie de cele ce au început să mă preocupe şi să-mi facă griji, griji pe care, poate, le veţi

împărtăși și voi, dragi amici. Răsfoind cărțile proaspăt apărute în librărie mi-am făcut gânduri despre viitorul culturii și despre pericolele care o amenință.

Trei, mă gândesc, sunt pericolele ce pândesc cultura, în deosebi în momentele de mari întorsături istorice, ca cele în care ne aflăm acum. Cel mai mare pericol vine, amicii mei, dela ‚urâciunea fără suflet, fără cuget', care cu ‚veninoasele-i nimicuri' infectează sufletul unei culturi. Urâciunea mohorăște, întunecă sufletul. Il înnăbușe sau îl omoară de-a dreptul. Și în această nefastă ambianță se stinge, se veștejește cultura, acea floare rară a sufletului și cugetului. Feriți-vă deci de urâciunea pământului, ca de o molimă gravă și pustiitoare.

Dar feriți-vă și de al doilea mare pericol, care paște o cultură: de aplauzele grele ale canaliei de pe uliți; canalie care a început să se strecoare și în saloanele sau cercurile literare. Când canalia de pe uliți începe să domine viața publică a unei națiuni, atunci, în fața acestui pericol, cultura poate fi silită să emigreze în locuri mai puțin bântuite de această pecingine.

Cultura, stimați amici, cu care vă îndeletniciți, este precum se știe produsul unei elite, dar nu pentru această elită, ci pentru întreg poporul. Chiar și folclorul este creația unei elite populare, purtată și îmbogățită apoi de tot poporul. Când însă poporul nu mai ascultă de glasul acestei elite și când canalia de pe uliți pune stăpânire pe conștiința lui, atunci cultura și cu ea sufletul unui popor sunt în mare pericol.

Al treilea mare pericol, scumpi amici, vine dela un fenomen pe care l-am observat de curând uitându-mă la vitrina cu cărți a marii voastre librării. Un fenomen nou, dar tot atât de îngrijorător ca și celelalte două de care v'am vorbit mai adineauri. Este vorba de specialistul în ‚ceva, cumva', care năpădește cultura cu tot soiul de produse, care de care mai dubioase. El este, în fond, o caricatură a omului Renașterii, perfid și lacom, ambițios din cale afară, un om care crede că și în etapa aceasta extrem de dezvoltată și specializată a culturii, totul îi este accesibil. Falsa lui competență nu are margini și numele lui servește de înveliș pentru tot soiul de pseudocreații culturale din diverse domenii ale spiritului. El crede că cultura este un produs comercial, la îndemâna oricui. Poate, bănuiți la cine mă gândesc, dar nu este vorba doar de unul singur. Această nouă specie de ‚om de cultură', care năpădește tot mai mult are și un nume generic: ‚culturagiu'. Feriți-vă de el ca și de ceilalți doi amintiți mai înainte, și el este un cioclu al culturii. Feriți-vă de ei și îngrijiți sufletul culturii, deoarece fără suflet, cultura moare

asfixiată. Fiți dară, creatorii clipei prezente, așteptând cu răbdare roadele firești ale sufletului și cugetului vostru."

Cu aceste cuvinte Zamolxe își încheie cuvântarea și o tăcere adâncă îi cuprinse pe membrii cenaclului. Nimeni nu mai îndrăzni să ia cuvântul, deși filosoful de căpetenie al cenaclului obișnuia să aibă ultimul cuvânt. Zamolxe se ridică atunci și, după ce-și luă rămas bun dela toți, părăsi casa primitoare a cenaclului și porni spre alte meleaguri mai însorite și mai puțin încărcate de griji.

OCTAVIAN VUIA

FURT

Strigătul păsării mute
Croncănitul corbilor
păzitorii altarului milenar
agățat de fruntea muntelui
bătrânețea granitului...

Porumbelul negru așezat pe umăr
numărând pietrele...

Conversația iepurilor
preoții altarului...

Zori liliachii
pe mare încep să sosească bucăți solare

șopârlele au ieșit la cafea...
Statui albe decapitate
femeia întinde mâna iubitului
din care țâșnește apa vieții
păstrată'n puțuri adânci
locașul peștilor, umbre
care scriu plăcile de bronz
povestea Artemizei...

Leii păzesc lacul
primăverii eterne
soarele s'a urcat în pomul de argint...

Proptită de munte
Letona și-a încheiat drumul exilului
din coapsele ei izbucnește marea
și din mâini răsare copilul de aur Apollon...

Cântec de leagăn
cerul harpa luminii
algele galbene
Și pianul mării...

Homer călare pe delfinul albastru
își duce prada
Delos mânat spre ocean.

MIRA SIMIAN
Delos, Iulie 1977

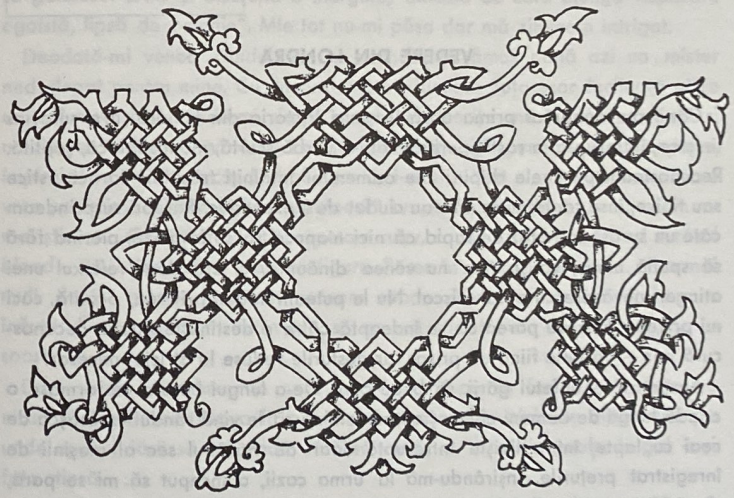

MIHAI NICULESCU

VEDERE DIN LONDRA

Când am debarcat prima oară în gara Victoria din Londra, m'a surprins liniștea, întreruptă la răstimpuri de câte-o vorbă scurtă, monosilabică, șoptită. Recunoșteam pe unele chipuri ale oamenilor întâlniți trăsături caracteristice sau tipice, însă toate mi se păreau ciudat de inexpresive. Rareori surprindeam câte un surâs, dar atât de rapid că nici n'apuca să se formeze, pierind fără să spună nimic, ca și cum nu venea dinăuntru ci era doar reflexul unei atingeri nevăzute cu aerul mișcat. Nu le puteam întâlni privirea, ocolită, căci nu priveau. Fiecare părea că se îndeaptă către o destinație sigură, necunoscută mie – vorbele fiind de prisos iar gesturile reduse la strictul necesar.

Am intrat la bufetul gării, să beau ceva. De-a lungul barului se formase o coadă lungă de oameni care așteptau cuminți să le vină rândul la ceașca de ceai cu lapte, într'o liniște întreruptă doar de hârâitul sec al mașinii de înregistrat prețurile. Înșirându-mă la urma cozii, a început să mi se pară, după câteva clipe, la limita auzului, un murmur confuz, ca printr'o vată: nu în urechea mea ci mestecată uniform – de gurile cui? M'am uitat la mese unde consumatorii, câte doi, trei și mai mulți, la fiecare, beau în tăcere ceai cu lapte. Păreau absenți, fără gânduri, neocupați de nimic, ținându-și privirile plecate – da, plecate – reduși la simpla prezență fizică. Tăcere totuși aparentă căci unii vorbeau, adică produceau printre buzele întredeschise nemiș-

cat acel murmur vătuit, uniform, care-mi toropea auzul. Mă întrebam de nu cumva le murise un membru din familie, sau vreun prieten – dar tuturor? . . .

Mai târziu, după luni de ședere la Londra, m'a intrigat purtarea femeilor care serveau într'un restaurant din Clapham unde mă duceam să mănânc aproape zilnic, de amiezi, până mi s'au răzvrătit măruntaiele: nu din cauza personalului, firește, ci dintr'a bucatelor. După câteva zile am băgat de seamă că până nu-mi venea rândul să fiu servit, nici una din cele trei chelnerițe nu mă lua în seamă. Și doar ne vedeam zilnic – exact spus, eu le vedeam, căci pentru ele parcă nu aș fi existat.

Serveau la stânga, la dreapta, în fața mea – la aceeași masă – dar mie, până nu-mi venea rândul, nici bunăziua, ori să moțăie din cap, sau măcar o privire: nimic. „Ce nație sadică!" îmi ziceam, generalizând abuziv ca englezul care debarcând la Calais și după ce întâlnise prima femeie, nota în carnetul lui: „Franțuzoaicele sunt roșcovane". Generalizam și eu așteptându-mi rândul, cu părere de rău pentru „nație" nu pentru mine și continuam să gândesc: „Are și discreția o margine, dincolo de care ajunge nepăsare egoistă, lipsă de omenie". Mie tot nu-mi păsa dar mă simțeam intrigat.

Deodată-mi venea rândul: de ce atunci? a rămas până azi un mister nedeslegat pentru mine. Cu un surâs care-i ilumina fața ușor înclinată către umărul meu și căutându-mi drept în ochi, chelnerița mă întreba suspinat și moale, ce vreau să mănânc? Eu mă fâstâceam și-i spuneam la întâmplare, împleticit în limbă, cercând să ghicesc ce i-ar fi plăcut ei, căci nu mai aveam vreo preferință. **„With boiled potatoes?"** susura femeia, după ce alesesem nu mai știu ce. „Cu cartofi fierți", repetam suav, ca un logodnic. Atunci surâsul blond – mai ales acela! – o transfigura. Părea în extaz, în transă . . . Era mai mult decât sperasem, decât puteam răbda. Torceam motănește, ascuns înăuntrul meu ca să nu mă vadă, să nu mă știe. Mi-era cald și bine, ca la soare . . .

Dar soarele intra brusc în nori. Îndată ce-mi punea farfuria dinainte, pe masă chelnerița se trăgea la o parte și rămânea în picioare înțepenind pe unde apuca, fără să mă vadă, fără să vadă, cu privirile goale, în gol – și fața stinsă . . .

I-am povestit unui coleg – compatriot care-i în Anglia de vreo 15 ani, ce mă tulbură și mă nedumerește. Parcă mă pândea de cine știe când:

– Ehei! Se relaxează! L-am privit întrebător. A izbucnit: – Dorm de-a'n picioarele, mă'nțelegi? Nație adormită, dom'le! Nu ca noi: sprinteni, vioi. Cu cât cunosc mai multe lifte străine, cu atât îmi dau seama de superioritatea noastră.

– Parcă cine nu știe că românii e deștepți, intervenii eu, alarmat de întorsătură. Dar el, convins, agresiv:

– Să știi de la mine că e... adică sunt. Uite, tu...

– Mersi, l-am întrerupt, ești prea amabil.

– Nu, vream să spun că dacă mai stai mult în Anglia, amorțești și tu.

Și-a scos ochelarii, pe care i-a șters energic cu batista. A suflat în lentile, apoi le-a șters iar. Așteptai până ce termină:

– Mie-mi place, am zis. Imi face bine calmul londonezilor. La Paris e ceva în firea oamenilor, parcă și în aer, o nervozitate care consumă. Imi era și somnul agitat, deseori. Aici dorm bine.

– Ai să dormi din ce în mai bine, până n'ai să te mai trezești. Colegul meu e umorist, dar de astădată vorbea cu năduf. I-am răspuns împăciuitor:

– Măcar o dată în viață, tot i se întâmplă fiecăruia să nu se mai trezească. De altfel, cine te-ar vedea n'ar zice că nu-ți prieste Londra.

– Ei aș! protestă el. Mi-e rău fără să-mi fie.

– Cum așa?

– Uite: simt că mă ruginesc, mă coclesc, mă re-la-xez! Incepui să râd:

– Din rugineală'n cocleală și din... .

– Crezi acu că-s ipohondru? Nu dom'le, am rămas în toate mințile, slavă Domnului! Dar simt, uite: cum te văd, că-i așa cum îți spun. Mă re-la-xez!

Aflasem ce vream să știu.

– Bei un ceai cu lămâie? i-am propus. Eram la cantină.

– Mie cu lapte, te rog. Apoi, învârtind gânditor linguriția în ceașcă, oftă:

– Bine de tine!

– De ce? mă mirai eu.

– Că bei ceai cu lămâie!

– Bine, omule, nu te-am întrebat de care vrei?

– Ba da, dar mi s'a pervertit și gustul. Am ajuns să-mi placă ceaiul cu lapte. A sorbit repede, până'n fund, strâmbându-se și s'a ridicat.

– Nu mai stai? Fumăm o țigară.

– Nu, mă duc să mă relaxez.

Și a plecat brusc, fără să se uite la mine, de parcă n'aș fi fost...

Londra, Mai 1957

MIHAI NICULESCU

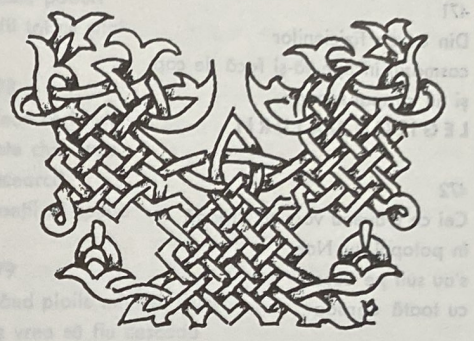

HORIA STAMATU

JURNAL 1977

467
Zodiile
țin oamenilor de urît

468
Incet încet
recunoaștem
tot ce-a fost viitor

469
Lumea stă prost cu grinzile
tavanul s'a spart de mult
podelele au putrezit
restul e mâncat de irgrasie

470
Cine nu-și recunoaște profetul
pentrucă ar fi vrut altul
nu e niciodată recunoscut de nimeni

471
Din cauza fizicienilor
cosmosul începe să-și facă de cap
și nu se mai supune
LEGILOR NATURII

472
Cei ce n'aveau voie să creadă
în potopul lui Noe
s'au suit pe case
cu toată ograda

473
Din cauze ploilor
se nasc bastarzi
când trăznetul se corcește
cu orice băltoacă

474
Burghezii cu burta la soare
sunt o legendă din vremea lui Plinius cel Tânăr
atunci i-a făcut ploaia de lavă monumente
ca acum după invazia Tătarilor

475
Lebădă galbenă soarele
chiorăște colinele goale
de cealaltă parte
un trăznet rupe cer

476
Oamenii
au decis să rămână
ultimele animale domestice

477
Peste mări
peste pustii

peste păduri
afli tot ce știai

478
Ceea ce în vis
este chiar așa
încearcă
poeții să spună

479
Când ploile mă fac lichid
aș vrea să fiu cascada
ce spumegă și muge
la vărsarea unei lumi în alta

480
Ulise căuta
locul de plecare
și nu-și aducea aminte
că era în el

481
Bem amândoi
dintr'o cupă
și ce bogați suntem
de atâta sărăcie

482
„Desinfectarea" culturii
de „paraziții metafizici"
dau pâinii tot mai mult
un gust de spital și pușcărie

483
Când plouă pe soare
se întunecă luna
și lacrimi amare șiroaie
cad pe fața pământului

484
Când se umflă râurile de ploi
peștii rămân prea mici
și se înecă până la unul

485
Incotro întreba înțeleptul
la ce bun întreba nebunul
de ce de ce tot repeta femeia
hau-hau răspundea un câine

486
Dacă șubredul Properțiu
nu era bătut măr de focoasa Cynthia
Roma nu ar fi fost
decât un fel de Ploiești imperial

487
S'au pornit ploile
cu apă multă
să stingă setea
mării cu sarea

488
Când a venit potopul supremul for științific
a luat toate măsurile umaniste de stat
și așa oamenii rămași cu pielea pe ei
au aflat datorită științei că a fost un fenomen natural

489
In urma ploilor copacii
s'au transformat în alge
iar țapii sălbatici și cerbii
au ajuns delfini cu coarne

490
„Rădăcina lucrurilor"
este un fel de-a vorbi
din raiul de plante și animale

491
Porcul de Crăciun socialist
al țăranilor jefuiți științific
nu e nici măcar capra râioasă
ce roade ultimii mărăcini

492
Când în fundul pământului
mai tresare câte un titan
și dărâmă case îngroapă oameni
se gargarisesc energumenii providențiali

493
Ploaia făcută corp
ar fi o mătăhală străvezie
ce rătăcind fără s'o vedem
ne-ar smulge sufletele

494
„Diseur de bons mots,
mauvais caractère"
zicea Pascal deci
să spunem tot ce putem mai rău

495
Hölderlin trăia în trecut cu zeii
revoluția murea cu cei uciși în prezent
la intervale oamenii mai apucau ce puteau
acum se masacrează pentru viitorul de peste zece mii de ani

496
Dacă dealurile ar fi
crupele uriașelor adormite
piticii din vale ar plânge
că le trezește ploaia

497
Ne-au plecat zeii
ne-a plecat Domnul zeilor

ne-a rămas
economia politică

498
In Spania nomazii s'au contaminat
cu onoare dela Spanioli
în Valohia nomazii au contaminat
localnicii cu ne-onoare

499
Cine nu-și sparge capul
cu probleme insolubile
nu lasă în urma lui
nicio urmă

500
Ploile spală munții
și desfundă șesurile
ca oamenii liberi
sau sclavii noroaielor

501
Spinii sunt grije
trandafirii nădejde
dar împreună coroana
ce ne face Regi

502
Robii „statului-știe-tot"
care le dă „raționalismul cel de toate zilele"
luați la vale de inundație
fluieră și cântă „s'a dus și asta"

503
Bătrâna cu un cățel în frac
ce tot dârdâie și strănută
cere din ochii umezi:
spuneți-mi ce podoabă scumpă am!

504
O țară cu suflete spălate
și puse în ordine pe gard
e paradisul neîncetat făgăduit
dar niciodată ajuns și plătit mereu cu sânge

505
Din toate ploile mi-aduc aminte
de una pe gruiul Câmpulungului
când cerul negru căzuse pe pământ
și caii de spumă începeau să sboare

506
Dacă nu ar fi fost
Isus Christos
cine mai știa ceva
de Facerea Lumii?

507
Pe mare ploaia
se istovește zadarnic
nimeni nu culege
ciupercile de apă

508
Mâinile tale țes
nu știu ce
din aer de aer
și nimic

509
Dacă istoria lumii
este pustiul secetei fără leac
oricâtă ploaie ar cădea
nu poate s'o spele de scorpioni

510
Intre o mie de draci
poate dormi un înger

dar o mie de îngeri nu pot dormi
cu un singur drac între ei

511
Departe într'o peșteră
călugării s'au făcut de piatră
dar acolo și pietrele plâng sânge
cu lupii la cina cea de taină

512
Câte revolte de visuri
au putrezit ploile
până se crapă de ziuă?

513
Pentrucă unde nu e,
nici Dumnezeu nu dă
ploile fac ravagii
în parohiile marxist-leniniste

514
In jurul muntelui chel
cad capete chiale
in jurul tuturor cheliilor
nimburi negre

515
După prea multă ploaie
nu mai rămâne uscat
nici vântul

516
Cu ochii deschiși
cerșetorii orbi
cu ușile inchise
templul pustiu

517
Când se oprește ploaia
cade o liniște de staul
colinele scot aburi
și parcă rumegă

518
Aveam un pește
balaurul amenința:
tu sau el ori amândoi!
am trecut ușor mai departe

519
Cu aer curat
ne spălăm pe mâini
de veștile rele

520
Când plouă cu bășici
și asfaltul străzii aplaudă
ce salto mortale anunță
tobele cerului?

521
Ipochimenii care-l acuză pe Christos
că nu a fost umanist
sunt cei ce s'au încetățenit
în subsolurile zoosferei

522
Nebunul nu mai încetează:
eu sunt eu sunt și numai eu!
unele triburi dela marginea junglei
declară nebunii sfinți

523
Mâncarea
este otravă permanentă

fie prin abundență
fie din sărăcie

524
Pe când gazetele scriau
„rupere de nori la Bacău"
lumea neajunsă încă rațională
știa că norii nu pot fi cârpiți

525
Câți „umaniști" de azi îl adoră pe Mao
poetul care-a făcut un râu de sânge
cât Fluviul Galben
și a ras de pe fața lumii un mileniu de artă?

526
De ce poeții se întristează
toamna
când primăvara e timpul
tristeții de moarte?

527
In ciuda îndiguirilor „științei"
vrăjitorii revoluțiilor n'au ajuns
la o justă repartiție
a potopurilor în lume

528
Paparudele risipite de ploaie
s'au întors metamorfozate
în cârdul de rațe

529
Când muntele adoarme
și se trezește luna
ochii
clipesc înlăuntru

530
Din masa lichidă
aerul s'a făcut plumb
dar nu cade din cer
niciun alchimist

531
Când latră Föhnul
schiaună cu el
toți câinii morți

532
A fost o avalanșe
de nori amestecați cu noroi
în care se înecau
fulgere neputincioase

533
Când femeile
ajung pereche fericită
se cristalizează în ele
inextricabilul

534
Când e să plouă
muștele se lipesc
păsările nu se mai aud
copacii încremenesc

535
Hokusai știa
că la o sută zece ani
va atinge perfecția
și așa a uitat să moară

536
Când pe o stradă
trotoarele în perspectivă

rămân paralele
înseamnă că strada a trecut dincolo

537
Când vine zăpada
cade o liniște
ce trage la somn

538
Ce monștri din alte corpuri cerești
deghizați in viruși ca Zeus în ploaie de aur
se infiltrează în hominidele terestre?

539
Florile moțăe
cerul se șterge
niciun ecou
răsare noaptea

540
Se apropie vremea în care
nimeni nu va mai ști din cine se trage
ea începe la răsărit cu o clisă de „tovarăși"
care descind din aceeași maimuță umanistă

541
In parcul zoologic al circului din Mai
un tigru cât o zebră o girafă cât scara pompierilor
un leu cât zimbrul un elefant cât casa
tac intimidați de ocările papagalilor-presa-junglei

542
La zeci de ani
după un război cumplit
saducheii și fariseii
se mai bat cu morții îngropați de zeci de ani

543
Mașinile sunt metamorfoza
animalelor de muncă
îndopate cu nutrețul din Orcus
acum vine rândul oamenilor

544
Dincolo cade
zăpadă neagră
mielule alb
unde ești tu?

545
Săraci într'o lume săracă
poeții n'au mai rămas
decât cu ce știe limba
care se șterge tot mai mult

546
Acolo e un prag
dincolo izvorul
și ceea ce curge
nu curge nu stă ci e

547
Nepăsător e Zeul
față de tot și oricine
dar încordarea ce ține totul
este iubirea lui

548
La peste un milliard de oameni
li se spune că omul nu e decât „societate"
dar nimeni nu le spune
din ce se compune „societatea"

549
Copilul între uriași
între scrinuri și dulapuri cât casele

construește mereu ceva
ce poate să încapă în el

550
Limbile saltă
limba curge
cuvinte cad
stele încremenesc

551
Cine „gândește istoria"
nu face altceva
decât să taie
lemne cu dinții

552
„Filosofia istoriei"
ajunsă „practică"
sparge dinții
oricui gândește

553
Unii disprețuesc
tot ceea ce face vecinul
iar când văd că i se umple ograda
se supără pe sat și pleacă

554
Dacă în afară de genii întregi
lumea n'ar avea și semi-
sferto- mini și pseudo-genii
ar fi scutită de „Lumpen-intelectualitate"

555
Ca simpli consumatori de viață
cu ce drept mai pretind atâția
și „nemurirea"?

556
Primul om
care s'a urcat pe cal
nu știa că urmașii
nu vor ajunge un pas mai departe

557
Intre violența trecătoare a ciocnirilor
și violența organizată ideologic
este ca dela o imitație de trăznet la infern

558
Câți zei sunt în mine
atâtea animale transfigurate
dar până la om
mai este Christos

559
Ceea ce numim suflet
și nu știm ce e
probabil e cea mai simplă particulă
din ceea ce poate fi

560
Nici până azi
nu știe nimeni
cum să salute
florile de prun violacee

561
Oamenii perfecți
sunt plaga omenirii
doar Christos ne ajută
să mai fugim de ei

562
Cel ce așteaptă
să înflorească liliacul

e cel din urmă
ce mai așteaptă cu adevărat ceva

563
După nenumărate nebunii
un firicel de înțelepciune
e ultima farsă
la care avem dreptul

564
Dacă am purta
mânuși de chirurgi
aproapele ar fi
poate ceva mai curat

565
Când nu mai au
nicio icoană
ochii pierd
orice strălucire

566
Doar zeii
sunt pe măsura oricui
oamenii își sunt unul altuia
patul lui Procust

567
Intr'o țară cu agricultura
ajustată revoluționar „științific"
ziarul partidului scrie cu toată căldura
despre „noile generații de viței"

568
De ce în România
poeții scriu despre Patrie
așa cum i-ar duce dorul
dintr'o altă planetă?

569
Simbolurile
făcute știință
sunt semne
de circulație

570
Artiștii care lasă în urma lor
strălucite mărturii despre lucruri neînsemnate
au mai aproape ceea ce nu moare
decât profeții catastrofelor care oricum tot vin

571
Sunt autori
ai scrisului drămuit
și autori ai scrisului
ce sparge orice diguri

572
Femeia este androgin
de aceea niciodată
nu se înțelege
pe ea însăși

573
Revolta porcilor scurmători de trufe
și care-au mâncat trufele fără să le placă
a întors pe dos toate ipotezele
intelectualilor dresori de pureci

574
Se spune că spre bătrânețe
oamenii de oțel se îmblânzesc
probabil pentrucă oțelul
era din recuzita rolului

575
Ura față de tot ce e Zeu
numită de proști raționalism
este măsura acestui timp
dospit de anarhie putred de resentiment

576
Bărbații se laudă cu inteligența
pentrucă sunt parțiali
și de aceea tot ce le lipsește
trebue să-și închipue

577
Singurul hominid
lipsit de orice urmă a recunoștinței
este așa numitul
„om politic"

578
Dacă oamenii ar începe
cu pensia pe viață
cum ar scăpa la bătrânețe
de plictiseală?

579
Toată istoria lumii
are loc pe o pană
din aripa unui colibri

580
„Istoria" nu a răsplătit niciodată
decât lașitatea
și singura forță fără limite a oamenilor
este corupția

581
Recunostința legată de imaginea
„câinelui credincios"

este mizeria supremă
a pseudo-suveranilor

582
Păcat că în acest noroi
nu pot rămâne
urme clare

583
Când dimineața
cade pradă poetului
păsările uită
să mai ciripească

584
Pe cât privim
mai des același lucru
pe atâta îl vedem
mai puțin la fel

2. JURNALUL PLOILOR FOCULUI ȘI GRINDINEI

Din toate ploile una singură a înverzit lumea și de atunci îi zicem ploaie și o sărbătorim

numele nu i l-a dat pământul nici cerul nici apele

când se face ploaie se topește și osul gândului

dar ploile care șterg ținerea de minte nu se știe de unde vin și cei ce se scaldă în ele nu știu unde vor pieri

sufletele făcute ploi alungă aerul rău spală apele de putreziciuni și vin de acolo unde nimeni nu spune unde e

ploile care fac vinul bogat nu sunt ploi de apă și vin de-acolo unde nimeni nu intră fără să fi băut vinul ce nu încape în nicio vie

ca vânătorul pe urmele căprioarei pleacă cel însetat de ploaia fără vremuire cel cu toate hainele suflării lui uscate și părăginite

ploile fac fluide straturi de înțepenire și fac să cadă tot ce în loc să fie formă rămâne doar coaje

cu ploaia încetează orice singurătate dar dacă e numai apă se face mormânt de granit

ploile îngroapă știrile care sunt numai despre și niciodată din ce nu se poate reduce la ceva

ploile de apă fac plopii mai sclipitori alte ploi aduc lumina ochilor

cu plopii se desfată ochii pe care stropii de lumină i-au făcut să-i vadă fără noapte fără lună în umbra de mult plecată spre cealaltă parte

cu ploile unor gânduri în spirală s'a făcut lutul moale și mâinile pântece de oale și urcioare

cu ploile a venit pe șesul dela gura cerului o gură ce-a înghețat tot ce-au plâns cimpoaiele pe fluiere de os

când ploile fac să lucească pe mici povârnișuri de țiglă oglinda lunecărilor plânge pustia pe hornuri

când a plouat întâia oară vinul stors din vițele cu rădăcini în somn femeia lui Pilat s'a trezit pe totdeauna

ploile când cad ca butucii făcuți șiroaie îngroapă turmele năuce

ploile făcute gârlă spală și peștii de solzi

ploile aduc aminte de o mireasă fără zăbranic în pragul bisericii cu tâmpla surpată

când ploile aprind focul mai tare decât era, se face și vântul una cu ele dar nu e ploaie de apă nici foc de flacără nici vântul ce înalță zmeele

când ploaia se depărtează sau piere istovită rămâne câte-o insulă pe care nu stă niciun gând

ploile abrupte căzute din nimic grămadă nu fac decât noroiul care se scorojește fără niciun fir de ceva

la buza deșertului profetul cheamă ploaia să-i stingă o sete neagră din care-a crescut tot ce fusese mâine

ploile tale, ale lui, ale mele și ale altora sunt prea puțin pentru setea vertiginoasă dintr'un fir de praf

cine se laudă că nu vrea să fie Don Quijote ajunge o ploaie de minciuni

ploile au făcut din oameni bureți de uscat și mințile apoase care nu dau la iveală decât ciuperci

nicio ploaie nu cade pe apa Sâmbetei cu maluri care nu cresc nici nu scad și ape care nici nu curg nici nu stau

ploile spală neîncetat pământul de el însuși dar când nu vor rămâne decât oasele îngropate din ce lacrimi se vor mai ridica ploile?

ploile de cuvinte inundă lumea unde e seceta mai mare dar pe cât cad pe atâta usucă mai mult

ploile spală stâncile de praf și rădăcinile de pământ

cine s'a născut în zodia ploilor culege pești pe toate cărările

de nu s'ar fi spus atâta „binecuvântat e" ceea ce nici bine nici rău nici cuvântat nu poate fi cât nici fărâmă nu se adeverește ploile ar face să crească și nu poate binecuvânta ca să-și ascundă râul necuvântării dar ploile de apă nu dau mai mult decât progenitură

așa au ajuns oamenii să cânte de ploaie când nu vin ploile să farmece pietre care n'au de ce să plângă și speriați de uscăciunea lor întru totul să se numească pe ei înșiși ploaie și atâta tot

ploile cu iarba și toate foile și vesele strigări pe urmă holdele cu munca lor și recoltele din sâmbure în sâmbure să sature pliscuri fără niciun sunet

când a plouat mană din cer oamenii au început să mintă și nu se mai vindecă niciodată de minunile care nu sunt niciuna altceva decât sunt ei

sunt ploi de mătase pe care dormim așa de bine dar vai de cine nu se trezește

ploile șterg toate culorile alungă toate sunetele dar nu ajung la inefabil

Focul nu e decât unul singur și nu se știe ce

dela foc la lumină cât dela soare la tăciunii din cămin dela soare la lumină luminii cât înainte și după lumină

tot ce arde nu se mai întoarce niciodată dar nu arde decât ce poate fi ars și nu este nimic tot ce poate fi ars

tot ce pare a fi împotriva focului nu face decât să-l întindă

cu iarba focului nu s'a făcut nicio grădină

trăznetele sunt râuri de-o clipă și cine s'a scăldat în ele nu se mai teme de nimic

profeții sunt cititori în foc și de aceea nu mai văd nimic

cei ce mânuesc focul sunt mai reci ca ghiața și fără simțire ca metalul și piatra

cei ce vorbesc de focul lor nu știu ce spun

locul de mai întâi al făurarilor a fost în fundul pământului și când au ieșit pe pământ au stricat toate lucrurile

limbile de foc care pârjolesc lumea cu adevărul aprins este un fel de-a vorbi fără nicio noimă

focul patimilor prăpădește și el ca toate focurile dar nu arde din rădăcini cine crede numai în foc nu scoate nicio scânteie

când cu mințile rătăcite Eminescu spunea (zeului) „atâta foc și-atâta aur/în sufletele noastre-ai pus" spunea „suferință" și „zădărnicie" fără să știe ce spune dar noi trebue să știm că îi dicta (zeul)

numai pizmașii aruncă foc pe gură dar ca mâncătorii de foc nu aprind nimic

focul de azi este același de întotdeauna dar cu mult mai rău

inima focului salamandra este un animalcul cu sânge rece și trăiește la întuneric în peșteri umede

cei ce ardeau și ard morții credeau și cred că așa se termină cei ce ardeau vrăjitoarele de vii credeau că așa se termină cei ce ardeau și ard morți și vii fără niciun motiv cred că așa se termină dar ce s'a început cu oameni nu se termină niciodată

copiii la focul lui Sâmiedru de Sfântul Dumitru încălzeau morții pentru iarnă

focul viu a fost dar acum cel mai tare e focul mort

focul alchimiștilor ar fi doar în vorbirea inspirată dar aceasta nu e foc

focul viu nu trebuia să se stingă și apăra de duhurile necurate acuma focul mort întinde necurățenia

îngrădirea focului a dat în alte vremi fericirea caselor care nu mai sunt cu larii și penații risipiți în cele patru vânturi

relațiile normale cu divinitățile fulgerului și ale apelor s'au stricat din cauza pervertirii focului

abuzul de foc în felul de-a vorbi al unora și-al altora a compromis chiar focul inspirației

focul furat de Prometeu era doar focul făurarilor și pedeapsa îndurată de el a fost dreaptă

focul este spirit exact în măsura în care spiritul este flacără de alcool

orice se construește pe foc și pârjol nu are nici genealogie nici rădăcini și se spulberă repede

o simetrie a focului văzut și nevăzut ține pământul cât îl va ține și niciun foc la fel nu va putea să facă nimeni

focul a fost respectat pentrucă nu poate fi luat în palmă și de aceea i s'a dat ce nu poate să aibă

când Dumnezeul din foc a venit în carne și oase nu s'a mai speriat nimeni

când potcovarii erau aruncați la marginea satelor oamenii presimțeau nimicirea

pe trepte de foc sue tot ce nu poate arde pe trepte de foc coboară ce arde tot

toate focurile misterioase au fost alungate de așa numita realitate care nu duce decât tot mai înapoi la pietrificare

uneori ploaia se face piatră ca să pedepsească tot ce ne înflorise

piatra se făcea săgeți ce întunecau lumea se făcea plumb să găurească cerurile

grindina se face de sufletul celor ce n'au avut odihnă și se întorc fără să-i cheme nimeni

când toate razele se fac suliți negre și lovesc cu grindină în tigva lumii văduvă de sine

grindina nu cade din cer ci din toată necredința adunată într'un an cât o mie și într'o mie de ani cât clipa

grindina trezește din somnul întins pe mătasea ploilor

când s'au așezat locului cei ce tot umblau după ploaie au primit în dar grindina ca să ajungă cunoștință

când semănătorii nerecunoscători și-au pus la jug femeile țesătoare au fost bătuți cu grindină și până azi au rămas goi

cine scoate dinții când bate grindina și-i strivește unul de altul

când cade o grindină de gânduri peste turmă berbecii behăe cel mai tare

ploaia focul grindina e tot ce-a mai rămas din părinții zeilor

focul aprinde și ploile și topește grindina dar nu se poate stinge pe sine și nimic nu-l satură

și ploaia de foc și grindina de foc sunt visuri sau blesteme ale celor pe cât mai însetați de răzbunare pe atâta mai neputincioși

HORIA STAMATU

Winterberg 20 Iulie 1973

ROMANȚA TĂCERII

lui Zoe

Atâtea aș dori a-ți spune
Din frământarea slovelor nebune,
Și în cadența versurilor obosite
Aș vrea să-ți cânt tristețea mea
Și-a lumilor de mult sfârșite.

Dar vorbele pe buze îmi apun
Și înainte de a se naște
Sunt parcă toate vestejite,
Că port în mine taina ultimului drum
Și 'n suflet golul viselor trăite.

Atâtea aș avea să-ți spun!
Dar vorbele pe buze-mi mor
Ca pasărea măiastră,
Rănită 'n cel din urmă sbor
Spre cerul de sidef și fum.

Și atuncea simt că 'n mine cade,
Tăcerea grea și vastă,
Lespede de marmoră albastră
Peste vorbele-mi de crini și scrum.

Că eu în suflet port sfidarea
Și vanul resemnărilor târzii
Și 'n zâmbet port uitarea
A tot ce nu mai poate fi.

LEONTIN CONSTANTINESCO

MIRCEA ELIADE

TINEREȚE FĂRĂ DE TINEREȚE...

Pentru Sybille

I.

De abia când auzi clopotul Mitropoliei își aminti că e noaptea de Înviere. Și deodată i se păru nefirească ploaia care îl întâmpinase de cum ieșise din gară, și care amenința să devină torențială. Înainta grăbit sub umbrelă, adus din umeri, cu privirile plecate, căutând să evite șuvoaiele. Fără să-și dea seama începu să alerge, apropiindu-și umbrela de piept, ca o pavăză. Dar după vreo douăzeci de metri zări aprinzându-se semnalul roșu și trebui să se oprească. Aștepta nervos, săltând, înălțându-se în vârful pantofilor, schimbându-și mereu locul, privind consternat bălțoacele care, la câțiva pași în fața lui, acopereau în bună parte bulevardul. Ochiul roșu se stinse, și în clipa următoare îl orbi, zguduindu-l, explozia luminii albe, incandescente. Parcă ar fi fost aspirat de un ciclon fierbinte izbucnit, în chip neînțeles, chiar în creștetul capului. A trăznit pe aproape, își spuse clipind cu greu ca să-și dezlipească pleoapele. Nu înțelegea de ce strânge cu atâta putere mânerul umbrelii. Ploaia îl lovea sălbăticită, din toate părțile deodată, și totuși nu simțea nimic. Atunci auzi din nou clopotul Mitropoliei, și toate celelalte

clopote și, foarte aproape de el, un altul, zbătându-se singuratec, deznădăjduit. M'am speriat, își spuse, și începu să tremure. E din cauza apei, înțelese câteva clipe în urmă, dându-și seama că zace întins în băltoaca din marginea trotuarului. M'a luat cu frig...

– Am văzut când l-a lovit trăznetul, auzi aceeași voce gâfâită de bărbat speriat. Nu știu dacă mai trăiește. Mă uitam într'acolo, că era chiar sub semafor, și l-am văzut cum s'a aprins de sus până jos, cum i s'au aprins, în aceeași clipă, umbrela, și pălăria, și hainele. Dacă n'ar fi fost ploaia, ar fi ars ca o torță... Nu știu dacă mai trăiește, repetă.

– Și chiar dacă mai trăiește, ce-o să facem cu el?

Era o voce depărtată, obosită, și, i se părea, amară.

– Cine știe ce păcate o fi având, să-l trăznească Dumnezeu chiar în noaptea de Inviere, și chiar în spatele bisericii... Să vedem ce-o spune internul de serviciu, adăogă după o pauză.

I se părea curios că nu simte nimic, că ,de fapt, nu-și mai simțea trupul. Știa, din convorbirile celor de lângă el, că fusese transportat. Dar cum îl transportaseră? în brațe? pe o targă? într'un cărucior?

– Nu cred că are vreo șansă, auzi, târziu, o altă voce, tot atât de depărtată. Nu i-a rămas un singur centimetru de piele neatins. Nu înțeleg cum mai trăiește. Normal ar fi fost...

Evident, asta știe toată lumea; dacă ai pierdut mai mult de 50 % din epidermă, te asfixiezi... Dar își dădu repede seama că e ridicol, și umilitor, să răspundă, în gând, celor care se agitau în jurul lui. I-ar fi plăcut să nu-i mai audă, așa cum, cu pleoaple strânse, nu-i vedea. Și în aceeași clipă se trezi foarte departe, fericit, așa cum fusese atunci. – Și apoi, ce s'a mai întâmplat, îl întrebă în glumă, zâmbind. Ce altă tragedie? – N'am spus că e o tragedie, dar, într'un anumit fel, asta era: să te pasioneze științele, să nu ai decât o dorință: să-ți dedici viața științei... – La ce știință faci aluzie, îl întrerupse, la matematică sau la limba chineză?... – La amândouă și la toate celelalte pe care le descopeream pe rând și mă îndrăgosteam de ele pe măsură ce le descopeream. Îi puse mâna pe braț, ca să nu se supere că-l întrerupe din nou. – Matematica înțeleg, pentrucă dacă n'ai vocație ar fi inutil să mai stărui. Dar chineza?... Nu știa de ce izbucnise în râs. Probabil că îl amuzase felul cum pronunțase: **dar chineza?** – Credeam că ți-am spus. Acum doi ani, toamna, când am fost la Paris, m'am dus la o lecție a lui Chavannes. L-am văzut, după curs, în biroul lui; m'a întrebat de cât timp studiez chineza, și ce alte limbi orientale mai cunosc. Inutil să-ți rezum toată conversația. Am înțeles doar un singur lucru: că dacă nu voi stăpâni în

câțiva ani – auzi **în câ;iva ani!** – pe lângă chineză, sanskrita, tibetana și japoneza, nu voi ajunge niciodată un mare orientalist... – Bine, dar dumneata trebuia să-i răspunzi că vrei să studiezi **numai** limba chineză... – Așa i-am spus, dar nu l-am convins. Pentrucă, chiar în acest caz tot trebuia să învăț japoneza și o seamă de limbi și dialecte sudasiatice... Dar nu asta a fost important, ci altceva. Când i-am spus că studiez chineza de cinci luni, s'a îndreptat spre tablă și a scris vreo 20 de caractere, apoi mi-a cerut să le pronunț, unul câte unul, și apoi să traduc pasajul. Le-am pronunțat cum m'am priceput, și am tradus ceva, dar nu tot. A zâmbit amabil: Nu e rău, mi-a spus. Dar după cinci luni... Câte ore pe zi? – Cel puțin șase ore, i-am răspuns. – Atunci, limba chineză nu e pentru dumneata. Probabil că nu ai memoria vizuală necesară... Domnul meu, a adăogat cu un zâmbet ambiguu, afectuos și ironic în același timp, Domnul meu, ca să stăpânești limba chineză îți trebuie o memorie de mandarin, o memorie fotografică. Dacă n'o ai, vei fi obligat să faci un efort de trei, patru ori mai mare. Nu cred că merită... – Deci, în fond, e vorba de memorie... – De o **memorie fotografică,** repetă cu gravitate, subliniind cuvintele.

Auzise de mai multe ori ușa deschizându-se și închizându-se, și alte zgomote, și câteva voci străine.

– Să vedem ce-o să spună Profesorul. Dacă mă întrebați pe mine, eu vă mărturisesc cinstit...

Același lucru, mereu același lucru! Dar îi plăcea vocea; era, fără îndoială, un medic tânăr, dezghețat, pasionat de meseria lui, generos.

–... Pielea i-a fost arsă sută la sută, și totuși supraviețuiește de douăsprezece ore, și pe cât ne putem da seama, nu suferă... I-ai făcut vreo injecție?

– Una, azi dimineață. Mi se părea că geme. Dar poate că gemea prin somn...

– Se știe ceva despre el? S'a găsit ceva lângă el?

– Doar mânerul umbrelei, restul fusese carbonizat. Curios, tocmai mânerul, un mâner de lemn... Hainele se făcuseră cenușă; ce nu spălase ploaia, s'a scuturat în mașină...

Știa că așa ar fi trebuit să se întâmple, și totuși ascultând explicațiile internului, se inseninase: așa dar, cele două plicuri din buzunar se făcuseră și ele cenușă... Fără să vrea, căci nu-și dăduse seama că nu închisese bine ușa după el, auzise: S'a ramolit rău de tot venerabilul! Asta ne-a mai spus-o de vreo trei, patru ori... Era adevărat. Îl impresionase informația pe care o citise în **La Fiera Letteraria:** că Papini e aproape orb și niciun chirurg nu îndrăznește să-l opereze. Pentru un cititor lacom și neobosit ca Papini,

tragedia era fără pereche. De aceea vorbea într'una de ea. Dar poate că și Vaian avea dreptate: încep să mă ramolesc...

Atunci îi auzi din nou vocea: – Și ce altă tragedie ți s'a mai întâmplat? Ai renunțat la limba chineză. Și apoi? – De fapt, n'am renunțat; am continuat să învăț zece, cinsprezece caractere pe zi, dar asta mai mult pentru plăcerea mea și pentrucă mă ajuta să înțeleg traducerile textelor pe care le citeam... In fond, eram un diletant... – Cu atât mai bine, îl întrerupse Laura punându-i din nou mâna pe braț. Trebuie să existe și câțiva oameni inteligenți și cu destulă imaginație, ca să se bucure de descoperirile pe care le fac marii dumitale eruditi. Foarte bine că te-ai lăsat de chineză... Dar atunci, unde sunt celelalte tragedii la care făceai aluzie?... O privise lung. Nu era nici pe departe cea mai frumoasă studentă pe care o cunoscuse ,dar era **altfel.** Nu înțelegea ce-l atrage, de ce-o caută mereu, intrând în sălile de cursuri, pe unde nu mai călcase de trei, patru ani, de când își luase Licența. Știa că o găsește întotdeauna la cursul lui Titu Maiorescu. Acolo o întâlnise cu un ceas mai înainte și, ca deobiceiu, întovărășind-o spre casă, se opriseră pe o bancă, lângă lac, în Cișmigiu. – Care sunt celelalte tragedii? repetase susținându-i calm, zâmbind, privirile. – Ți-am spus că, încă din liceu, îmi plăceau matematicile și muzica, dar și istoria, arheologia, filozofia. Aș fi vrut să le învăț pe toate; evident, nu ca un specialist, dar cu rigoare, lucrând direct pe texte, căci am oroare de improvizație și de cultura după ureche... Il întrerupse ridicând băiețește brațele în sus: Ești cel mai ambițios bărbat pe care l-am cunoscut până acum! Ambițios și apucat! Mai ales apucat!

Le cunoștea bine vocile, și învățase să le deosebească. Erau trei infirmiere de zi, și două de noapte.

– Dacă ar avea noroc, s'ar prăpădi zilele astea. Căci așa se spune: cine moare în Săptămâna Luminată, se duce de-a-dreptul în Rai.

Are suflet bun,îi e milă de mine. E mai bună decât toate celelalte, pentrucă se gândește la mântuirea sufletului meu... Dar dacă îi vine în minte să scoată acul siringei din vână? Probabil că aș supraviețui până dimineața, când vine internul. Iar dacă nu va observa el, va observa Profesorul. Singurul care e disperat, și umilit, că nu înțelege; singurul care vrea cu orice preț să mă țină în viață, să afle ce s'a întâmplat. Il auzise, într'una din zile, – renunțase să se mai întrebe **când,** – îl auzise, după ce-i atinsese, cu infinită prudență, pleoapele.

– Ochiul pare intact, dar dacă a orbit sau nu, nu știm. Nu știm, dealtfel, nimic altceva...

Mai auzise asta, altădată: – Nu știm nici măcar dacă e conștient sau nu, spusese atunci Profesorul, dacă aude și dacă **înțelege** ce aude... Nu era vina lui. De mai multe ori până atunci, îi recunoscuse vocea și-l înțelesese perfect. Dacă înțelegi ce spun, strigase Profesorul, strânge-mi degetul. Dar nu-i simțise degetul. Ar fi vrut să-l strângă, dar nu știa cum.

De data aceasta adăogase: Dacă izbutim să-l păstrăm în viață încă cinci zile...

In cinci zile, aflase unul din asistenți, va veni dela Paris, în drum spre Atena, Profesorul Gilbert Bernard, cel mai mare specialist...

...Mai ales ambițios repetă Laura. Vrei să fii ceea ce sunt atâția alții: filolog, orientalist, arheolog, istoric, mai știu eu ce alteva. Adică, vrei să trăiești o viață străină, viața altora, în loc să fii dumneata, Dominic Matei, și să cultivi exclusiv geniul dumitale... – Geniul meu?, exclamase cu o prefăcută timiditate ca să-și ascundă bucuria. Asta presupune că aș avea geniu... – Intr'un anumit sens, desigur că-l ai. Nu semeni cu nimeni din toți cei pe care i-am cunoscut până acum. Trăiești și înțelegi viața altfel decât noi... – Dar până acum, la 26 de ani, n'am făcut nimic. Doar că mi-am luat toate examenele cu bile albe. N'am descoperit nimic, nici măcar o interpretare originală a cântului XI din **Purgatorio,** pe care l-am tradus și comentat... I se păruse că Laura îl privea trist, oarecum dezamăgită. – De ce-ar fi trebuit să descoperi ceva? Geniul dumitale ar fi trebuit să se împlinească în viața pe care o trăiești, nu în analize, descoperiri și interpretări originale. Modelul dumitale ar trebui să fie Socrate, sau Goethe; dar imaginează-ți un Goethe **fără opera scrisă!** – Nu prea înțeleg, spuse emoționat.

– Înțelegeți toți? îi întrebă Profesorul.

– Eu nu prea înțeleg, mai ales dacă se vorbește prea repede...

El înțelegea foarte bine. Franceza pe care o vorbea Profesorul era impecabilă; fără îndoială că-și luase doctoratul la Sorbona. Parcă vorbea mai precis și mai elegant decât marele specialist. Bernard era, probabil, de origină străină. Dar ghicea din frazele lui lente, șovăitoare, că, – așa cum spunea Vaian despre ultimul lor Director, de câte ori trebuia luată, urgent, o decizie gravă, – nu îndrăznește să se pronunțe.

– Când v'ați convins că este conștient?

– De abia alaltăieri, vorbi Profesorul. Incercasem de mai multe ori înainte, dar fără rezultat.

– Și sunteți **sigur** că v'a strâns degetul? Ați **simțit** că vi-l strânge ca răspuns la întrebarea dumneavoastră? Nu cumva era un gest reflex, fără intenționalitate și deci fără semnificație?

– Am repetat experiența de mai multe ori. Dacă voiți, încercați și dumneavoastră ca să vă convingeți...

Simți, ca de atâtea ori în ultimul timp, degetul care se introduce ușor, cu o exagerată precauție, sub degetele lui adunate în pumn. Apoi auzi vocea Profesorului: Dacă înțelegi ce spun, strânge degetul! Il strânse, probabil, cu destulă putere pentrucă Drul Bernard și-l retrase repede, surprins. Dar câteva clipe în urmă, după ce șopti: **Traduisez, s'il vous plaît,** îl introduse din nou, și rosti, pronunțând limpede și rar cuvintele: **Celui qui vous parle est un médecin français. Accepteriez-vous qu'il vous pose quelques questions?** Inainte ca Profesorul să termine de tradus, strânse degetul cu aceeași putere. De astădată nu și-l retrase, ci întrebă: **Vous comprenez le français?** Repetă strânsoarea, dar cu mai puțină convingere. După ce șovăi câteva clipe, Drul Bernard întrebă: **Voulez-vous qu'on vous abandonne à votre sort?** Aproape cu voluptate, își păstră mâna întreagă inertă, ca de ghips. – **Vous préférez qu'on s'occupe de vous?** Il strânse cu putere. – **Voulez-vous qu'on vous donne du chloroforme?** Își imobiliză din nou mâna, și și-o păstră așa, fără nici cea mai mică tresărire, ascultând ultimele întrebări: **Etes-vous Jésus-Christ? Voulez-vous jouer du piano? Ce matin, avez-vous bu du champagne?**

Acea noapte, toți cu paharele de șampanie în mână, înconjurându-i și strigându-le cu o tristă, **mediocră** lipsă de pudoare care îi surprinse pe amândoi: Până la Veneția să nu mai beți șampanie, că vi se face rău! Mi-e teamă că ei au băut mai multă șampanie decât ar fi trebuit, spuse Laura după ce pornise trenul.

Atunci auzi vocea Profesorului.

– Să mai încercăm odată. Poate că n'a înțeles bine întrebarea dumneavoastră. Am să-l întreb în românește. Și continuă ridicând glasul: Vrem să-ți aflăm vârsta. Pentru fiecare zece ani, îmi strângi odată degetul. Strânse, din ce în ce mai puternic, de șase ori, apoi fără să înțeleagă de ce, se opri.

– Șaizeci de ani? se miră Profesorul. I-aș fi dat mai puțin...

– In această stare larvară, auzi glasul lui Bernard, e greu de precizat. Intrebați-l dacă e obosit, dacă putem continua...

Au continuat dialogul încă o jumătate de ceas, aflând astfel că nu locuiește în București, că nu are decât o singură, rudă, depărtată, pe care nu ține s'o informeze de accident, că acceptă orice test, oricât ar fi de riscant, ca să se verifice dacă nervul optic a fost sau nu atins. Spre norocul lui n'au mai pus alte întrebări, căci probabil nu le-ar fi ascultat. Orbirea care-l amenința pe Papini fusese primul semnal. Își spusese, în săptămâna aceea, că poate nu e vorba de inevitabila decrepitudine a bătrâneții, că dacă a

tot repetat povestea lui Papini (Papini, pe care niciun chirurg nu îndrăznește să-l opereze...), a făcut-o pentrucă îl preocupa tragedia unuia din scriitorii lui favoriți. Dar curând și-a dat seama că încerca să se păcălească singur. Cu un an mai înainte, doctorul Neculache recunoscuse că, deocamdată, arterioscleroza e incurabilă. Nu-i spusese că-l amenința și pe el arterioscleroza, dar, adăogase: La o anumită vârstă, te poți aștepta la orice. Și eu îmi pierd memoria, continuase, zâmbind trist. Dela o vreme, nu mai pot memoriza versurile poeților mai tineri, pe care îi descopăr și care-mi plac.

– Nici eu, îl întrerupse. Știam pe dinafară aproape tot **Paradiso,** și acum... Iar din scriitorii tineri, după ce-i citesc, nu reține aproape nimic...

Și totuși... In ultimul timp, așa cum zăcea în pat cu ochii închisi, își amintise fără dificultate multe cărți citite de curând, și recitase în gând poeme de Ungaretti, de Ion Barbu și Dan Botta, texte pe care nici nu știuse că le învățase vreodată pe dinafară... Cât despre **Paradiso,** de multe zile și nopți adormea recitându-și terținele lui favorite. Fu cuprins deodată de o spaimă neînțeleasă, căci izvora parcă din chiar bucuria descoperirii pe care o făcuse. Să nu mă mai gândesc!, își ordonă. Să mă gândesc la altceva!... Și totuși, de atâta timp, nu face altceva decât să recite poeme și să-și repovestească cărțile pe care le-a citit. Am fost un nătărău! M'am speriat degeaba... Deși, odată plecase de acasă, și ajuns în stradă, înțelese că nu-și mai amintea unde voia să se ducă... Dar poate a fost doar un accident. Poate eram obosit, deși n'aveam niciun motiv să fiu obosit...

– In fond, marele specialist nu ne-a lămurit prea mult, auzi glasul unuia din interni.

– Spunea, însă, că se mai cunosc câteva cazuri. Bunăoară, acel pastor elvețian ars de fulger aproape 100 % și care a mai trăit totuși mulți ani. E drept, rămăsese mut. Ca și omul nostru, probabil, adăogă coborînd glasul.

– Nu mai vorbi, că poate te aude, șopti cineva pe care nu izbuti să-l identifice.

Asta voiam și eu, să mă audă. Să vedem cum va reacționa. Poate că, totuși, n'a rămas mut...

Fără să vrea, fără să știe ce face își descleștă încet gura. In acea clipă auzi trozniturі neobișnuit de puternice în urechi, ca și cum în dreapta și în stânga lui, s'ar fi prăvălit, peste stânci, nenumărate vagoane încărcate cu fierărie veche. Dar, deși îl asurzea ecoul exploziilor prelungindu-se la nesfârșit, continuă să-și deschidă gura. Și deodată se auzi rostind: **Nu!,** și repetă cuvântul de mai multe ori. Apoi, după o scurtă pauză, adăogă: **nu mut.** Știa că voise să spună: „Nu sunt mut", dar nu izbutise să pronunțe

cuvântul „sunt". După zgomotele din odaie, și ușa care se deschise și se închise repede, înțelese că acele două cuvinte provocaseră senzație. Își ținea gura larg deschisă, dar nu mai îndrăznea să-și miște limba. Când doctorul Gavrilă, favoritul lui, cel despre care fusese sigur dela început că are vocație de medic, se apropie de pat, repetă din nou cuvintele, și atunci înțelese de ce le pronunță cu atâta greutate: cu fiecare mișcare a limbii simțea cum se clatină câțiva dinți, parcă ar fi stat să cadă.

– Asta era, șopti Gavrilă. Dinții. Și chiar măselele, adăogă cu un aer preocupat. Chemați la telefon pe doctorul Filip: să vină de urgență cineva – idealul ar fi să vină chiar dânsul – dar să vină pregătit cu tot ce trebuie...

Il auzi din nou, mai târziu, de departe.

– De abia se ține. Dacă ar fi înghițit cu mai multă putere, ar fi riscat să se înece cu vreo măsea... Anunțați pe Profesor.

Simți penseta apucând un dinte din față și scoțându-l fără efort. Incepu să numere; în câteva minute, cu aceeași ușurință doctorul Filip îi extrase nouă dinți și cinci măsele.

– Nu prea înțeleg ce s'a întâmplat. Rădăcinile sunt sănătoase. E ca și cum ar fi fost împinse de mai multe măsele de minte. Dar asta e imposibil. Va trebui să-i facem o radiografie...

Profesorul se apropie de pat și-i puse două degete pe mâna dreaptă.

– Incearcă să rostești ceva, orice cuvânt, orice sunet.

Incercă, mișcându-și limba, de data aceasta fără teamă, dar nu izbuti să spună ce-ar fi vrut. In cele din urmă, resemnat, începu să pronunțe, la întâmplare, cuvinte scurte: ac, cuc, bou, om, pană, bale...

A treia noapte avu un vis pe care și-l reaminti întreg. Se reîntorsese pe neașteptate în Piatra-Neamț și se îndrepta spre liceu. Dar cu cât se apropia, cu atât creștea numărul trecătorilor. Recunoscu, în jurul lui, pe trotuar, mulți din foștii lui elevi, așa cum îi văzuse când se despărțise de ei, cu 10, 20 sau 25 de ani mai înainte. Apucă pe unul de braț: Dar unde vă îmbulziți toți, Teodorescule?, îl întrebă. Băiatul îl privi lung, zâmbind încurcat; nu-l recunoscuse. – Ne ducem la liceu. Azi se sărbătorește centenarul profesorului Dominic Matei.

Nu-mi prea place visul, își repetă de mai multe ori. Nu înțeleg de ce, dar nu-mi place... Așteptă să plece infirmiera și, cu emoție și mare grijă, așa cum făcea de câteva zile, începu să întredeschidă pleoapele. Se trezise într'o noapte privind o pată luminoasă, albăstruie, fără să-și dea seama că deschisese ochii și fără să înțeleagă ce privește. Simți cum i se zbate, speriată, inima – și închise repede ochii. Dar în noaptea următoare se trezi

din nou, privind cu ochii deschiși, aceeași pată luminoasă – și neștiind ce să facă, începu să numere în gând. Când ajunse la 72, înțelese, brusc, că lumina vine dela veieuza din fundul camerei. Izbuti să-și stăpânească bucuria privind, fără grabă, perete după perete, încăperea în care se afla, unde fusese transportat în preziua vizitei doctorului Bernard. De atunci, de câte ori rămânea singur, mai ales noptile, deschidea ochii, își mișca ușor capul, apoi umerii, și începea să cerceteze formele și culorile, umbrele și penumbrele din jurul lui. Nu și-ar fi putut închipui că o asemenea beatitudine fusese de totdeauna la îndemâna lui; doar să privească, foarte atent și pe îndelete, obiectele de lângă el.

– De ce nu ne-ați arătat și nouă că **puteți** deschide ochii? auzi glasul unuia dintre interni, și în clipa următoare îl văzu: era aproape așa cum îl reconstituise după inflecțiunile vocii: înalt, brun, uscățiv, cu un început de chelie. Așa dar, bănuise ceva, și-l pândea mai de mult, să-l surprindă.

– Nu știu nici eu, răspunse pronunțând doar parțial cuvintele. Poate voiam să mă conving întâi pe mine că nu mi-am pierdut vederea...

Internul îl privea zâmbind absent.

– Dumneata ești um om curios. Când te-a întrebat Profesorul câți ani ai, ai răspuns: șaizeci...

– Am mai mult...

– Greu de crezut. Ai auzit, probabil, ce vorbeau infirmierele...

Cu un gest supus, de școlar pocăit, înclină din cap. Le auzise: – Cât zicea că are, șaizeci de ani? Ăsta își ascunde vârsta. L-ai văzut și dumneata, adineaori, când l-am spălat; ăsta e bărbat tânăr, în floarea vârstei, ăsta n'a împlinit patruzeci de ani...

– Nu vreau să crezi că te-am spionat ca să te reclam Direcției. Dar trebuie să informez pe Profesor. Și el va decide...

Altădată s'ar fi supărat, sau i-ar fi fost frică, dar acum se trezi recitând, la început în gând, apoi mișcându-și încet buzele – una din poeziile lui favorite, **La morte meditata,** de Ungaretti:

Sei la donna che passa
Come una foglia
E lasci agli alberi un fuoco d'autunno...

Își amintea că atunci când citise pentru întâia oară poezia, erau de mult despărțiți: de aproape 25 de ani. Și totuși, citind-o, la ea se gândise. Nu știa dacă era aceeași dragoste dela început, dacă o mai iubea așa cum îi mărturisise în dimineața de 12 octombrie 1904, după ce-au ieșit dela Tribunal și s'au îndreptat spre Cișmigiu. La despărțire, sărutându-i mâna, adăogase:

Iți urez... însfârșit știi ce vreau să spun... Dar aș vrea să mai știi ceva: că am să te iubesc până la sfârșitul vieții... Nu era sigur că o mai iubește, dar la ea se gândise citind:

Sei la donna che passa...

– Te-ai convins, deci, că ești în afară de orice pericol.

Așa îl întâmpină Profesorul în dimineața următoare îndreptându-se zâmbitor spre el. Era mai impresionant decât și-l închipuise. Nu era prea înalt, și totuși felul cum ținea capul, sus, își păstra corpul – drept, de parcă ar fi fost la paradă – îi dădea un aer marțial care intimida. Dacă n'ar fi avut părul aproape în întregime alb, ar fi părut sever. Chiar când zâmbea rămânea grav, distant.

– Și de abia acum începi să devii un „caz interesant", adăogă așezându-se pe scaunul din fața patului. Cred că înțelegi de ce. Până în clipa de față n'a găsit nimeni vreo explicație plauzibilă, nici aici, nici în străinătate. Așa cum a căzut trăznetul ar fi trebuit să fii ucis pe loc, sau să mori asfixiat în 10–15 minute, sau în cel mai bun caz, să rămâi paralizat, mut sau orb... Enigmele care ne confruntă în cazul dumitale se înmulțesc pe zi ce trece. Nu știm încă datorită cărui reflex n'ai putut deschide gura 23 de zile și a trebuit să fii alimentat artificial. Este probabil că ai reușit s'o deschizi când a trebuit să elimini dinții și măselele pe care gingiile nu le mai puteau reține. Ne-am gândit să-ți facem o proteză ca să poți mânca și, mai ales, ca să poți vorbi normal. Dar deocamdată nu putem face nimic; radiografiile arată că, în scurt timp, se pregătește să apară o nouă garnitură de dinți.

– Imposibil! exclamă uluit, stâlcind cuvântul.

– Așa spun toți doctorii și toți dentiștii, că e pur și simplu imposibil. Și totuși, radiografiile sunt cât se poate de clare... De aceea, ca să închei, de abia acum cazul dumitale devine extrem de interesant: nu mai e vorba de un caz de „mort în viață", ci de ceva cu totul altceva; ce, exact, încă nu știm...

Să fiu prudent, să nu fac vreo greșală și să mă dau de gol... Azi, mâine vor întreba de nume, de adresă, de meserie. In fond, de ce mi-ar fi teamă? N'am făcut nimic. Nu știe nimeni nici de plicul alb, nici de plicul albastru... Și totuși, fără să înțeleagă de ce, voia cu orice preț să-și păstreze anonimatul, așa cum fusese la început, când îi strigau: Mă auzi sau nu? Dacă înțelegi ce spun, strânge-mi degetul... Din fericire, acum, fără dinți vorbea cu greutate. Ii va fi ușor să se prefacă, să stâlcească și acele puține cuvinte pe care izbutea să le rostească. Dar dacă îi vor cere să scrie? Își privi, parcă pentru întâia dată cu atenție, brațul și mâna dreaptă. Pielea era netedă, bine

întinsă, proaspătă, și începea să-și recapete culoarea de altădată. Își pipăi încet, prudent, brațul până la cot, apoi mângâie cu două degete bicepsul. Ce curios! Poate imobilitatea aproape absolută, de aproape patru săptămâni, și lichidele acelea nutritive pe care i le injectaseră direct în vine ... Ăsta e bărbat tânăr, în floarea vârstei! spusese infirmiera. Iar cu o zi mai înainte auzise ușa deschizându-se cu precauție, pași apropiindu-se de pat, internul șoptind (– Doarme, să nu-l treziți), apoi o voce străină, răgușită: – Nu poate fi el... Va trebui, totuși, să-l vedem și fără barbă... Dar individul pe care-l căutăm noi e student, n'a trecut de 22 de ani, și ăsta de aici arată mai în vârstă, se apropie de 40...

Atunci își aminti din nou de furtună. – Ce e mai curios, spusese unul din interni, e că n'a plouat decât acolo, pe unde a trecut el; dela Gara de Nord până aproape de Bulevardul Elisabeta. A fost o aversă ca în miezul verii, care a durat destul ca să inunde bulevardul, dar la câteva sute de metri, nicio picătură. – E adevărat, adăogase cineva, am trecut pe-acolo când ne-am întors dela biserică, și apa de pe bulevard încă nu se scursese... – Unii spun că a fost o încercare de atentat, pentrucă s'ar fi găsit nu știu câte încărcături de dinamită, dar i-a surprins ploaia torențială și în ultimul moment au trebuit să renunțe. – Asta poate fi și o invenție a Siguranței, ca să justifice arestările printre studenți... Apoi tăcuseră toți, brusc.

Trebuie să fiu cu băgare de seamă, își repetă. Nu cumva să mă confunde cu unul din legionarii ascunși, pe care-i caută Siguranța. Și atunci va trebui să le spun cine sunt. O să mă trimeată la Piatra, ca să verifice. Și atunci... Dar, ca deobiceiu, izbutea să se smulgă gândului care-l irita. Se trezi recitindu-și cântul XI din **Purgatorio**, apoi încercă să-și amintească din **Eneida: Agnosco veteris vestigia flammae**... – Cu dumneata, Cucoane Dominic, n'o scoate nimeni la capăt: treci dela o carte la alta, dela o limbă la alta, dela o știință la alta. Poate că de aceea v'ați despărțit, adăogă cu un zâmbet trist. Atunci nu se supărase. Ii plăcea Nicodim, era un moldovean bun, cinstit și molcom. – Nu, domnule Nicodim, manualul de limbă japoneză n'are nicio legătură cu despărțirea noastră... – Dar de ce manualul de japoneză? îl întrebă surprins Nicodim – Credeam că la asta te refereai, la zvonul care circulă prin târg... – Adică?... – Adică, se spune că întorcându-mă acasă cu un manual de limba japoneză, și văzându-mă că deschid imediat caietul și încep învăț, Laura mi-ar fi spus... In sfârșit, mi-ar fi spus că prea mă apuc de multe lucruri și nu duc nimic la capăt și că din cauza asta ne-am fi despărțit... – Nu, eu n'am auzit asta. Am auzit pe unul și pe altul că Duduia Laura se cam plictisise de aventurile dumitale galante, că, mai

ales, vara trecută, la București, dădeai mereu târcoale unei franțuște, spunând că o cunoșteai dela Sorbona... –Nu!, îl întrerupse obosit, ridicând din umeri. Asta a fost cu totul altceva. E adevărat că Laura bănuia ceva, pentrucă aflase de o altă încurcătură, mai veche, dar ea e o femeie inteligentă, știe că de iubit n'o iubesc decât pe ea, că celelalte, însfârșit... Dar trebuie să-ți mai spun că am rămas foarte buni prieteni.

Dar nu i-a spus mai mult. Nu spusese nimănui, nici lui Dadu Rareș, prietenul lui cel mai bun, care murise de tuberuloză 12 ani mai târziu. Deși, poate, Dadu a fost singurul care a ghicit adevărul. Poate că chiar Laura i-o fi mărturisit ceva, căci se înțelegeau foarte bine amândoi.

– Te ascult, spuse Profesorul cu o ușoară iritare în glas. Te ascult și nu înțeleg. De câteva zile, niciun progres. Mi se pare chiar că săptămâna trecută reușeai să pronunți anumite cuvinte pe care astăzi... Trebuie să colaborezi și dumneata. Să nu-ți fie teamă de gazetari. Ordinele sunt stricte: nu te va intervieva nimeni. Evident, cazul dumitale era prea extraordinar ca să nu se afle în oraș. Au apărut știri și articole în diverse gazete, majoritatea absurde, ridicole. Dar, ca să revin, trebuie să colaborezi și dumneata, trebuie să știm mai mult și mai multe: de unde ești, cine ești, ce profesie ai, și celelalte.

Clătină cuminte din cap și repetă de mai multe ori: bine! bine! Se îngroașă gluma; trebuie să fiu cu ochii în patru. Noroc că în dimineața următoare simți, trecându-și limba peste gingii, colțul primului canin. Cu o exagerată inocență i-l arătă infirmierei, apoi internilor, prefăcându-se că îi este imposibil să mai pronunțe ceva. Dar dinții apăreau repede, unul după altul. Până la sfârșitul săptămânii răsăriseră toți. In fiecare dimineață venea un dentist și-i examina, lua note pentru articolul pe care-l pregătea. Câteva zile, suferi de gingivită, și chiar dacă ar fi voit, n'ar fi putut vorbi prea bine. Au fost zilele cele mai senine, căci se simțea din nou apărat, la adăpost de surprize. Simțea, de asemenea, o energie și o încredere pe care nu le mai cunoscuse din timpul războiului când, la Piatra Neamț, organizase o „mișcare de Renaștere culturală" (așa o denumiseră ziarele locale) fără egal în restul Moldovei. Vorbise de ea lăudând-o, chiar Nicolae Iorga în conferința pe care o ținuse la liceu. Petrecuse o parte din după-amiază la el acasă și nu-și ascunse surpriza descoperind acele multe mii de volume de orientalistică, filologie clasică, istorie veche, arheologie. – De ce nu scrii, Colega? îl întrebase de mai multe ori. – Lucrez, domnule Profesor, mă trudesc de vreo zece ani să închei o lucrare... Atunci îl întrerupse Davidoglu, cu inevitabila lui glumă: – Dar întrebați-l domnule Profesor, ce fel de lucrare? **De omni re scibili!...** Era una din vechile lor glume, pe care le repetau de câte

ori se vedeau intrând în cancelarie cu un maldăr de cărți noi, sosite chiar în dimineața aceea dela Paris, dela Leipzig sau dela Oxford. – Când ai de gând să te oprești, Cucoane Dominic?, îl întrebau. – Cum să mă opresc, când n'am ajuns nici la jumătatea drumului?... De fapt, știa că cheltuindu-și, înainte de războiu, puțina avere ce-i rămăsese pe cărți scumpe și în călătorii de studii, era obligat să rămână profesor aici, la liceu, că, deci, o bună parte din timp o pierdea cu lecțiile. Și de mult nu-l mai interesau latina și italiana; ar fi vrut să predea, dacă s'ar fi putut, istoria civilizației sau filozofia. – Așa cum vrei dumneata să le faci pe toate, nici zece vieți nu-ți vor fi deajuns... Odată răspunsese, aproape cu convingere: – Suntem siguri măcar de un lucru, că pentru filozofie nu ai nevoie de zece vieți... **– Habe nun ach! Philosophie... durchaus studiert!,** citase solemn profesorul de germană. Cunoști restul, adăogase.

Din indiscrețiile asistenților, înțelese de ce e nervos Profesorul: Bernard îi cerea mereu informații mai ample și mai precise. **En somme, qui est ce Monsieur?** îl întrebase într'o scrisoare. (Dar asta nu e sigur, observase cineva. Asta o spune Drul Gavrilă, dar nici el n'a văzut scrisoarea). Evident, Bernard aflase de mult că necunoscutul pe care-l examinase la începutul lui Aprilie nu-și pierduse vederea și că începuse să vorbească. Era acum mai curios ca oricând. Il interesau nu numai etapele restabilirii fizice, ci și cât mai multe amănunte despre capacitățile lui mentale. Faptul că înțelegea limba franceză îl îndemna să creadă că avea oarecare cultură. Voia să afle ce s'a păstrat și ce s'a pierdut. Sugerase o serie de teste: vocabular, sintaxă, asociații verbale.

– Dar când ai s'o termini, domnule? – Mai am de scris partea întâia; celelalte părți – Antichitatea, Evul Mediu și Epoca modernă – sunt scrise aproape în întregime. Dar partea întâia, înțelegi, originile – originea limbajului, a societății, a familiei, a tuturor celorlalte instituții... Astea cer ani și ani de cercetări. Și cu bibliotecile noastre de provincie... Pe vremuri, cumpăram pe cât puteam, dar acum, cu sărăcia... De fapt, cu cât trecea timpul, cu atât înțelegea mai limpede că nu va mai ajunge să-și termine singura lui carte, opera vieții lui. Se trezise într'o dimineață cu un gust de cenușă în gură. Se apropia de 60 de ani, și nu încheiase nimic din tot ce începuse. Iar „discipolii" lui, cum îi plăcea să-și numească unii din colegii lui foarte tineri, copleșiți de admirație, care se adunau cel puțin o seară pe săptămână în bibliotecă, să-l asculte vorbindu-le de imensele probleme pe care trebuia să le rezolve, discipolii se risipeau cu trecerea anilor, mutați în

alte orașe. Nu rămăsese niciunul căruia i-ar fi putut încredința măcar manuscrisele și materialele adunate.

De când auzise că la cafenea i se spune Venerabilul sau Papa Dominic, își dădu seama că prestigiul pe care îl dobândise în timpul războiului, când Nicolae Iorga îl lăudase la începutul conferinței, și, dela lași trimitea din timp în timp câte un student să-i ceară cărți – prestigiul acesta începea să pălească. Pe nesimțite, se trezi că în cancelarie sau la cafeneaua „Select" nu mai era centrul atenției generale, că nu mai scăpăra ca pe vremuri. Iar de curând, de când îl auzise pe Vaian: S'a ramolit rău de tot Venerabilul!, aproape că nu mai îndrăznea să le vorbească despre cărțile noi pe care le citea, de articolele din **NRF, Criterion** sau **La Fiera Letteraria.** Și apoi au urmat, una după alta, ceea ce numea, în limbajul lui secret, „crizele de conștiință". – Dar ce cauți pe aici, Domnu Matei? – Mă plimbam. M'a apucat iar migrena, și ieșisem să mă plimb... – Dar așa în pijama, în preajma Crăciunului? Să nu răcești!... A doua zi se aflase în tot orașul. Probabil că-l așteptau la Cafenea, să-l descoase – dar în ziua aceea nu s'a dus, nici în ziua următoare –. Cu prima ocazie! a exclamat într'o după amiază, în fața cafenelei „Select", râzând. Cu prima ocazie!... – Ce-o să fie cu prima ocazie?, l-a iscodit Vaian. Într'adevăr, ce-are să fie? Il privea încruntat, încercând să-și aducă aminte. In cele din urmă ridică din umeri și plecă spre casă. De abia când puse mâna pe clanță își aminti: cu prima ocazie va deschide plicul albastru. Dar nu aici, unde mă cunoște toată lumea. De parte, în alt oraș. La București, bunăoară.

Intr'o dimineață ceru infirmierei o foaie de hârtie, un creion și un plic. Scrise câteva rânduri, lipi plicul și-l adresă Profesorului. Apoi începu să aștepte, simțind cum i se accelerează bătăile inimii. De când nu mai cunoscuse o emoție asemănătoare? Poate din dimineața când aflase că România declarase mobilizarea generală. Sau, și mai înainte, cu 12 ani mai înainte, când, de cum intrase în salon, înțelese că-l aștepta Laura și că voia să-i vorbească. I se păruse, atunci, că avea ochii umezi. – Trebuie să-ți spun, începu silindu-se să zâmbească. E prea important, pentru noi amândoi, și nu mai pot ascunde... Trebuie să-ți mărturisesc. Am simțit asta mai demult, dar de câtva timp mă obsedează. Simt că nu mai ești **al meu...** Te rog, nu mă întrerupe. Nu e ce te gândești tu... Simt că nu ești al meu, că nu ești **aici,** lângă mine, că ești în altă lume – nu mă gândesc la cercetările tale, care, orice ai crede tu, mă interesează – dar simt că ești într'o lume străină, în care nu te pot întovărăși. Și pentru mine, și pentru tine, cred că ar fi mai

înțelept să ne despărțim. Suntem amândoi tineri, iubim amândoi viața... Ai să vezi mai târziu...

– Bine, spuse Profesorul după ce împături cu grijă hârtia și o introduse în agendă. Am să mă întorc mai târziu.

Reveni după un ceas. Incuie ușa să nu fie deranjat, și se așeză pe scaunul din fața patului.

– Te ascult. Nu trebuie să faci un prea mare efort. Cuvintele pe care nu le poți pronunța, le poti scrie, adăogă întinzându-i un bloc de hârtie.

– Veți înțelege de ce a trebuit să recurg la această stratagemă, începu emoționat. Vreau să evit publicitatea. Adevărul este acesta: mă numesc Dominic Matei, la 8 Ianuarie am împlinit 70 de ani, am fost profesor de latină și italiană la liceul „Alexandru Ion Cuza" din Piatra Neamț, unde locuiesc și acum. Locuiesc pe strada Episcopiei, Nrul 18. Este casa mea, și cuprinde o bibliotecă de aproape 8000 de volume, pe care am lăsat-o prin testament Liceului...

– Extraordinar! exclamă Profesorul după ce răsuflă adânc, și-l privi din nou, oarecum speriat.

– Cred că nu vă este greu să controlați. Dar, vă implor, multă multă discreție. Mă cunoaște tot orașul. Dacă voiți probe suplimentare vă pot face planul casei, vă pot spune ce cărți se găsesc pe birou, și orice alt detaliu îmi veți cere. Dar, cel puțin deocamdată, nu trebuie să se afle ce mi s'a întâmplat. Așa cum ați spus și dumneavoastră, e destul de senzațional că am scăpat teafăr. Dacă se află că am întinerit, nu voi mai avea liniște... Vă spun toate acestea pentrucă agenții dela Siguranță, care au mai fost pe aici, nu vor crede niciodată că am trecut de 70 de ani. Deci, nu vor crede că sunt cine sunt, și voi fi anchetat, și câte nu se pot întâmpla când ești anchetat... Vă rog, dacă socotiți că merită să fie studiat cazul meu, vreau să spun, că merită să fie studiat în continuare, aici, la Spital, vă rog găsiți-mi o identitate fictivă. Bine înțeles, va fi provizorie, și dacă, mai târziu, nu veți fi satisfăcut de conduita mea, puteți oricând revela adevărul...

– Nu e vorba de asta, îl întrerupse Profesorul. Deocamdată, important este un singur lucru: să ai o situație în regulă. Asta, sper, nu va fi prea greu de obținut. Dar ce vârstă îți putem da? Când nu vei mai avea barbă, vei părea un tânăr de 30–31 de ani. Să punem 32 de ani?...

Mai întrebă odată strada și numărul casei și le însemnă în agendă.

– Casa este, evident, închisă, reluă după un răstimp.

– Da și nu. O femeie bătrână, Veta, jupâneasa mea de o viață întreagă, locuiește în două odăițe lipite de bucătărie. Ea păstrează cheile dela celelalte încăperi.

– Probabil că există undeva un album cu fotografii; mai precis, cu fotografiile dumitale din tinerețe...

– Sunt, toate, în sertarul de sus al biroului; sunt trei albume. Cheia dela sertar se află sub cutia de țigări, chiar pe birou... Dar dacă cel pe care îl veți trimite va vorbi cu Veta, se va afla în tot orașul...

– Nu e niciun risc dacă se procedează cu prudență.

Își introduse gânditor agenda în buzunar și tăcu câteva clipe, continuând să-l privească.

– Recunosc, cazul dumitale mă pasionează, spuse ridicându-se. Nu înțeleg nimic, și nimeni altcineva dintre noi nu înțelege... Probabil că exercițiile le faci când rămâi singur, în timpul nopții, adăogă.

Ridică încurcat din umeri.

– Simțeam că-mi amorțesc picioarele, și atunci am coborît din pat, și aici, pe covor...

– Nu te-a frapat nimic?

– Ba da. M'am pipăit peste tot. Am simțit mușchii, așa cum îi aveam pe vremuri: tari, vânjoși. Nu mă așteptam. După atâtea săptămâni de imobilitate aproape absolută, ar fi trebuit să fie, cum să spun?, un fel de...

– Da, așa ar fi trebuit, îl întrerupse Profesorul.

Se îndreptase spre ușă, dar se opri, și se întoarse, căutându-i privirile.

– Nu mi-ai dat adresa de aici, din București.

Simți că roșește dar, cu efort, izbuti să zâmbească.

– Nu am adresă, pentrucă de abia sosisem. Venisem cu trenul, dela Piatra Neamț. Am ajuns aproape de miezul nopții. Era în noaptea de Înviere.

Profesorul îl privi lung, neîncrezător.

– Dar te duceai, în orice caz, undeva... Și acolo, pe trotuar, lângă dumneata, nu s'a găsit nicio valiză...

– Nu aveam valiză. Nu aveam nimic cu mine, afară de un plic albastru. Venisem cu gândul să mă sinucid. Mi se părea că sunt condamnat: arterioscleroză. Imi pierdeam memoria...

– Veniseși aici ca să te sinucizi? repetă Profesorul.

– Da. Mi se părea că nu aveam altă soluție. Singura soluție era plicul albastru. Păstram acolo, de mult, câteva miligrame de stricnină...

II.

Știa că visează, și-și trecea mereu palma pe obrazul proaspăt bărbierit, dar nu izbutea să se trezească. Deabia după ce mașina ajunse la capătul Bulevardului, recunoscu cartierul; îl recunoscu mai ales după mirosul teilor în floare. Ne îndreptăm spre Șosea, înțelese. Nu mai trecuse pe aici de câțiva ani, și privea emoționat casele vechi, care-i aminteau de anii studenției. Apoi îl întâmpină o aleie străjuită de arbori înalți; în clipa următoare poarta se deschise și mașina, înaintând încet pe pietriș, se opri în fața scării de piatră vânătă. De ce nu coborîți? auzi un glas necunoscut. Privi cu mirare în jurul lui; nu era nimeni. I se păru că sus, în capul scării, se deschisese ușa. Era deci așteptat. Ar trebui să cobor, își spuse.

Trezindu-se, îl orbi lumina puternică de-afară și privi surprins ceasul. Nu era încă șase. Probabil că au uitat să tragă transparentele. Târziu auzi deschizându-se ușa.

– V'am adus hainele, spuse infirmiera apropiindu-se zâmbind de pat ,cu brațele încărcate.

Era Anetta, încă destul de tânără, și cea mai îndrăzneață. (Cu câteva zile mai înainte îi spusese, privindu-l adânc în ochi: Când o să ieșiți de aici, poate mă luați într'o seară la cinematograf...). Il ajută să se îmbrace, deși n'ar fi avut nevoie de ajutor. Ghicea, din privirile ei dezamăgite, că vestonul nu cădea prea bine (e prea strâmt în umeri, spuse) și cravata, albastră cu mici triunghiuri cenușii, nu se asorta cu cămașa în dungi. Curând intră internul de serviciu. Incepu să-l examineze, încruntat, cu atenție.

– Se vede dela distanță, că nu sunt hainele dumitale. Ai putea deveni suspect. Va trebui să-ți căutăm altceva. Drul Gavrilă spunea că are câteva costume de cea mai bună calitate; i-au rămas dela un unchiu al lui.

– I-au rămas moștenire după ce-a murit, preciză Anetta. Și nu e bine să porți haine dela morții altora. Dela morții tăi, e altceva; le porți în memoria lor, așa, ca un suvenir...

– N'are nicio importanță, spuse zâmbind. Azi, în orice caz, nu mai e timp. Poate cu altă ocazie, când o să mai trec pe aici...

– Da, interveni internul, dar cu vestonul ăsta atragi atenția și riști să fii urmărit...

– Dacă se pitește bine, în fundul mașinii, poate nu se observă...

Două ceasuri în urmă coborî în curte, întovărășit de Drul Chirilă, cel care îi era mai puțin simpatic pentrucă, după ce-l surprinse ascuns în odaie, avea impresia că-l spionează tot timpul. Dând cu ochii de mașină, se opri brusc.

– Am mai văzut mașina asta, șopti. Am văzut-o azi noapte, în vis... Unii ar spune că e semn rău, că am putea avea un accident, adăogă.

– Eu nu sunt superstițios, rosti rar, sentențios Drul Chirilă, deschizând portiera. In orice caz, suntem așteptați...

Când mașina se îndreptă spre Bulevard, simți o liniște stranie, întreruptă, în chip neînțeles, de izbucniri aproape violente de bucurie.

– Să deschideți fereastra, spuse. că în curând vom trece pe sub teii în floare. Acum, ne apropiem de Șosea, adăogă după câtva timp. Și mai târziu: Să vedeți ce clădire frumoasă, cu arbori înalți, și ce alee curată, cu pietriș, și scara de piatră vânătă...

Internul îl privise tot timpul curios, tăcând încruntat. Mașina se opri în dreptul scării.

– De ce nu coborîți? auzi o voce.

– Așteptăm să vină plantonul, să dăm în primire, răspunse șoferul.

In curând se auziră pași grăbiți pe pietriș și din spatele mașinii apăru un bărbat oacheș, cu obrazul ciupit de vărsat și părul tuns militărește. Chirilă deschise portiera.

– Dumnealui este persoana despre care ai fost informat. Vezi să nu-l confunzi cu vreun alt pacient. De acum înainte, dumneata ești răspunzător.

– Am înțeles, spuse. Să n'aveți nicio grijă. Am să fiu cu ochii în patru.

– Ce face dumnealui înlăuntru sau în grădină, îl întrerupse Chirilă, nu te privește. Dumneata trebuie să ai grijă de poartă...

Îi plăcea camera: era spațioasă, cu ferestrele spre parc și, așa cum îl asigurase Profesorul, avea o masă de lemn și, în perete, rafturi pentru cărți. Se apropie de fereastra deschisă și respiră adânc. I se păru că pătrunde până la el mirosul de trandafiri sălbateci. Totuși, nu izbutea să se bucure. Zâmbea, mângâindu-și cu palma stângă obrajii, dar i se părea că tot ce i se întâmplă dela o vreme nu-l privește **cu adevărat,** că e vorba de altceva, de **altcineva.**

– Incearcă să descrii cât mai precis, și cu cât mai multe detalii ce vrei să spui când spui: **altcineva,** îl întrerupse odată Profesorul. In ce sens te simți **străin?** Nu te-ai „instalat" încă în noua dumitale situație? E foarte important. Notează tot ce-ți trece prin cap. Dacă n'ai chef de scris sau ai prea multe de spus, utilizează magnetofonul, indicând întotdeauna ziua, ora și locul, și precizând dacă dictezi întins în pat sau plimbându-te prin cameră.

In ultimele zile, la Spital, umpluse aproape un caiet întreg. Scria tot felul de lucruri: cărțile pe care și le amintea (și îi plăcea să indice ediția, anul

publicației, anul când le citise pentru întâia oară, ca să poată controla această miraculoasă recuperare a memorei), versuri în toate limbile pe care le învățase, exerciții de algebră, unele vise care i se păreau semnificative. Dar nu mărturisea anumite descoperiri recente. Simțea o neînțeleasă rezistență, de care vorbise odată Profesorului. – E foarte important să aflăm semnificația acestei rezistențe, îi spusese. Incearcă cel puțin să faci aluzie, să știm dacă ceea **ce nu vrei** să spui (**nu pot** să spun! îl intrerupse în gând) se referă la anumite întâmplări din trecut, sau e vorba de altceva, în legătură cu noua dumitale condiție, despre care, repet, știm încă foarte puțin...

Se întoarse dela fereastră și după ce străbătu de câteva ori camera, plimbându-se, ca pe vremuri, în tinerețe, cu mâinile încrucișate la spate, se întinse în pat. Rămăsese cu ochii deschiși, privind tavanul. – Ți-am adus albumul de familie, îi spuse într'o dimineață. Cel cu fotografiile dumitale din liceu, dela Universitate, din Italia... Nu ești curios să-l vezi? întrebă după o pauză. – Ca să fiu sincer, nu... – Dar de ce?... – Nu-mi dau nici eu seama de ce. Incep să mă simt detașat de trecutul meu. Parcă n'aș mai fi același... – E curios, spuse Profesorul. Ar trebui să aflăm motivele... In cele din urmă, resemnat, se hotărîse să-l răsfoiască. Profesorul se așezase alături de pat, pe scaun, și-l privea intens, nereușind să-și ascundă curiozitatea. – La ce te gândești? îl întrebă brusc după câteva minute. Ce fel de amintiri? Ce fel de asociații? Șovăi, frecându-și obrazul cu palma stângă (Știu că gestul acesta a ajuns, la mine, un tic, mărturisise de mai multe ori). – Imi amintesc perfect anul și locul unde au fost luate, fiecare din ele. Aș putea spune că-mi amintesc chiar și **ziua;** parcă aș auzi vocile celor din jur și cuvintele pe care le rosteau, și aș simți în nări mirosul specific al acelui loc și al acelei zile... Uite, bunăoară aici, unde sunt cu Laura, la Tivoli. Când am dat cu ochii de fotografie, am simțit căldura acelei dimineți și mirosul florilor de leandru, dar am simțit și un miros puternic, greu, de păcură încinsă și mi-am adus aminte că la vreo zece metri de locul unde am fost fotografiați, se găseau două căldări cu păcură. – E un fel de hypermnezie cu efecte laterale, spuse Profesorul. – E îngrozitor, continuă. E prea mult, și e inutil. – Pare inutil pentrucă nu știm, încă, ce să facem cu ea, cu această fantastică recuperare a memoriei... In orice caz, adăogă zâmbind, să-ți dau o veste bună. In câteva zile, vei primi din biblioteca dumitale dela Piatra Neamț cărțile pe care le-ai notat în prima listă, adică toate gramaticile și dicționarele de care ai spus că ai nevoie. Bernard e entuziasmat; mi-a spus că nu puteam găsi un test mai nemerit. L-a interesat în deosebi faptul că ai început să studiezi limba chineză în tinerețe, apoi

ai neglijat-o vre 10–12 ani, înainte și în timpul războiului, ai încercat din nou s'o înveți și apoi, pe neașteptate, ai renunțat pentru totdeauna. Avem de-a face, deci, cu mai multe straturi ale memoriei. Dacă îți vei da osteneala să te analizezi și să notezi cu atenție, vom vedea care din straturi va fi reanimat cel dintâi...

Câtva timp s'au privit unul pe altul, parcă fiecare ar fi așteptat să înceapă celălalt.

– Și ce se crede la Piatra despre dispariția mea? întrebă pe neașteptate. Nu sunt prea curios, dar m'ar interesa să cunosc de pe acum șansele pe care le am...

– Ce fel de șanse? îl întrerupse Profesorul.

Zâmbi încurcat; chiar în clipa când o rostise expresia i se păru vulgară și inoportună.

– Șansele de a continua viața pe care am început-o de curând, fără riscul de a fi reintegrat biografiei mele anterioare...

– Deocamdată nu-ți pot spune nimic precis. Prietenii dumitale din Piatra cred că te afli, amnezic, în vreun spital din Moldova. Cineva și-a adus aminte că, în Sâmbăta Paștelui, te-a zărit la gară, dar nu știe în ce tren te-ai urcat; omul se grăbea să ajungă acasă...

– Bănuiesc cam cine m'a zărit la gară, șopti.

– Ca să poată aduna cărțile pe care le-ai notat, poliția a înscenat o descindere. Au pretextat că, aflând de dispariția dumitale, unul din legionarii urmăriți s'ar fi ascuns în bibliotecă...

Rămase pe gânduri câtva timp, parcă ar fi ezitat să continue.

– Dar, evident, reluă, cu cât trece timpul cu atât va fi mai greu. Curând se va afla și la Piatra Neamț ce știe tot Bucureștiul: că cineva, un necunoscut în vârstă, a fost lovit de trăznet, și după zece săptămâni arată perfect sănătos și întinerit... Să sperăm că nu se va afla și restul...

Două săptămâni în urmă, coborînd în grădină se întâlni față în față cu o stranie frumusețe; frumusețe pe care, pentru motive greu de înțeles, încerca s'o atenueze printr'o voită vulgaritate, fardându-se exagerat și neîndemânatec. Așa cum îi zâmbise acum, provocător și totuși cast, necunoscuta îi aminti de unul din ultimele lui vise. Se înclină ușor și îi spuse.

– Am impresia că ne-am mai întâlnit undeva.

Tânăra izbucni în râs. (Păcat, își spuse, râde cu aceeași vulgaritate cu care se fardează).

– Ești cât se poate de discret, spuse. (Și i se păru că vorbește ca pe scenă). Evident că ne-am mai întâlnit; și chiar de mai multe ori.

– Unde – și când?

Tânăra încruntă ușor din sprâncene și-i căută din nou privirile.

– Ultima oară, azi noapte, în camera Nr. 6. Camera dumitale e alături, la Nr. 4, adăogă despărțindu-se.

Profesorul veni chiar în seara aceia, să-i înapoieze caietul și să citească ultimele însemnări. Il ascultă încurcat, fără să zâmbească, evitându-i privirile.

– Eu credeam că știi despre ce e vorba, și că înțelegi, cum să spun? intenția științifică a experienței. Nicio analiză nu e completă fără indexul capacității sexuale. Iți amintești întrebarea pe care ți-a pus-o ultima oară Bernard...

Ar fi vrut să râdă, dar nu izbuti decât să clatine de câteva ori din cap, zâmbind.

– Dacă îmi aduc aminte!... Intrasem în pământ de rușine. Gol, întins pe masă, față de atâția medici și savanți străini...

– Eu te prevenisem că va fi un fel de consult internațional. Veniseră toți pentru dumneata; nu puteau crede în informația pe care-o publicasem în **La Presse médicale.**

– Nu mă așteptam la o asemenea întrebare... Mai ales că eram încă în Spital, deci, nu aveam cum să confirm sau să infirm eventualele posibilități sexuale.

Profesorul zâmbi, ridicând din umeri.

– Aflasem ceva, evident, indirect, dela infirmiere.

– Dela infirmiere?

– Noi credeam că fusese inițiativa dumitale. In orice altă împrejurare, pacientul și infirmiera respectivă ar fi fost sancționați. Dar în cazul dumitale, nu numai că am închis ochii, dar am apreciat informațiile. In sfârșit, contextul n'are prea mare importanță; importantă este numai informația... Dar în cazul domnișoarei dela Nr. 6, reluă după o pauză, este vorba și de altceva. E mai bine să ți-o spun acum, ca să nu se iveaască, mai târziu, complicații. Domnișoara aceasta ne-a fost impusă de Siguranță...

– De Siguranță? repetă cu oarecare teamă. Dar de ce?

– Nu pretind că înțeleg prea mult, dar **știu** că Siguranța este foarte interesată de cazul dumitale. Foarte probabil, nu sunt convinși că le-am spus tot adevărul; și, în fond, au dreptate. In orice caz, Siguranța **nu crede** în metamorfoza dumitale. Convingerea lor este că povestea care circulă în

oraș cu trăznetul din noaptea Invierii, cu inconștiența, restabilirea și întinerirea dumitale, este invenția legionarilor... Că, de fapt, această legendă a fost fabricată ca să camufleze identitatea unui important șef legionar și să pregătească fuga lui peste granită.

Il ascultase surpris, și totuși senin.

– Atunci, situația mea e mai gravă decât îmi închipuiam, spuse. Dar cum nu există, deocamdată, o altă soluție...

– Soluția se va găsi la timpul ei, îl întrerupse Profesorul. Trebuie să adaog, ca să fii cât mai bine informat, că ești, și ai fost dela început, supraveghiat de Siguranță. De aceea ți s'a procurat un costum cu care n'ai îndrăzni să ieși pe stradă, pentrucă ai fi imediat arestat. Și n'ai îndrăzni să circuli în oraș în această cazacă, uniforma Clinicii, care e, dealtfel, destul de elegantă. Și, așa cum ai înțeles dela început, dacă ai vrea să te plimbi n'ai putea ieși pe poartă ... Asta e ce știm noi. Dar cine știe câți alții din personalul de serviciu al Clinicii sunt informatorii Siguranței...

Izbucni în râs și-și trecu de mai multe ori palma stângă pe obraz.

– In fond, poate e mai bine așa. Mă simt la adăpost de surprize...

Profesorul îl privi lung, parcă ar fi șovăit să continue. Apoi se hotărî brusc.

– Să revenim, acum la o problemă mai importantă. Ești **sigur** că, în amintirea dumitale, toate experiențele sexuale treceau drept visuri erotice?...

Rămase câtva timp pe gânduri.

– Acum, nu mai sunt atât de sigur. Până în seara asta, eram convins că e vorba de vise...

– Te întreb pentrucă în caietul pe care l-am citit ai notat tot felul de visuri, dar fără elemente **manifest** erotice.

– Poate că ar fi trebuit să le însemn și pe celelalte, dar nu mi s'au părut semnificative... In orice caz, continuă după o scurtă tăcere, dacă am confundat experiențele reale cu visurile erotice, lucrurile sunt mai complicate de cât mi-aș fi închipuit...

Cu un gest copilăresc, ridicol, își puse mâna la tâmplă, ca și cum ar fi vrut să arate că se concentrează.

– Te ascult, spuse târziu Profesorul. In ce sens ar putea fi și mai complicate decât par a fi?

Ridică brusc fruntea și zâmbi încurcat.

– Nu știu dacă ați înțeles anumite aluzii din caiet, dar de câtva timp aveam impresia, cum să spun? aveam impresia că învățam în timpul somnului; mai precis, visam că învăț, că bunăoară, deschid în vis o gramatică, parcurg și memorizez câteva pagini, sau răsfoiesc o carte...

– Foarte interesant, spuse Profesorul. Dar nu cred că ai notat toate acestea, cu precizie și claritate, în caietul pe care l-am citit.

– Nu prea știam cum să le descriu; erau visuri în serie, într'un anumit sens didactice, mi se părea că prelungesc lecturile din timpul zilei. Am crezut, chiar, că visez reguli gramaticale, vocabulare și etimologii pentrucă eram pasionat de asemenea lucruri... Dar acum mă întreb dacă, într'un chip mai mult sau mai puțin somnambulic, nu mă deșteptam în timpul nopții și-mi continuam lucrul...

Profesorul îl privi tot timpul cu atenție, ușor încruntat, semn, cum observase mai de mult, că era ispitit de mai multe întrebări deodată.

– In orice caz, spuse, nu pari obosit, nu ai expresia intelectualului care petrece o bună parte din noape citind... Dar dacă ar fi așa, cum de n'a observat nimeni lumina, lampa arzând foarte târziu în camera dumitale?

Se ridică din fotoliu și îi întinse mâna.

– Ce mi se pare paradoxal este faptul că această ezitare, mai precis această confuzie între experiențele onirice și starea de veghe, s'a dezvoltat paralel cu hypermnezia dumitale... Ce-mi spuneai atunci despre mirosul de leandri și de păcură pe care le-ai simțit privind o fotografie de acum aproape patruzeci de ani...

– Dar acum nu mai sunt sigur nici de asta, exclamă, de hypermnezie. Nu mai sunt sigur de nimic!

După ce rămase singur, se trezi gândind: Foarte bine că ai spus: Nu mai sunt sigur de nimic... In felul acesta, ești întotdeauna la adăpost. Poți răspunde oricând: am visat!, sau atunci când îți convine poți spune contrariul... Dar fii atent! Nu spune niciodată **adevărul** întreg!

Intoarse capul și privi mirat în jurul lui. După câteva clipe șopti ca și cum s'ar fi adresat cuiva prezent și totuși invizibil de lângă el: Dar chiar dacă aș voi să spun, **nu pot!** Nu înțeleg de ce, adaogă coborînd și mai mult glasul, dar sunt anumite lucruri pe care mi-e peste putință să le spun...

In noaptea aceea se luptă multă vreme cu insomnia. (Era prima insomnie de când părăsise Piatra Neamț, și faptul acesta îl irita. Suferise aproape toată viața de insomnii, și în ultima vreme se crezuse vindecat). Ca deobiceiu, se gândea la misterul memoriei pe care o recuperase. De fapt, își dăduse de mult seama, nici nu era vorba de recuperare, pentrucă era infinit mai vastă și mai precisă decât o avusese vreodată. O memorie de mandarin, așa cum spusese Chavannes că trebuie să aibă orice sinolog. Incepuse să

creadă că avea chiar mai mult: o foarte curioasă hypermnezie. Incă înainte de a i se fi adus gramaticile și dicționarul dela Piatra, se trezise într'o zi că recită texte chinezești, vizualizând în același timp caracterele și traducând pe măsură ce recita. Câteva zile în urmă verificase grafiile, pronunția și traducerea, răsfoind înfrigurat antologia și dicționarul lui Giles. Nu făcuse nicio greșală. Scrisese câteva rânduri în caiet, cu o ușoară părere de rău: Bernard va fi dezamăgit; îi era imposibil să precizeze ce strat al memoriei apăruse mai întâi; se trezise că posedă limba chineză, așa cum nu o cunoscuse niciodată. Acum putea deschide orice text și, citindu-l, îl înțelegea cu aceeași ușurință cu care ar fi citit un text în limba latină sau italiană veche.

Era o noapte foarte caldă, și fereastra spre parc rămăsese deschisă. I se păru că aude pași și, fără să aprindă lumina, coborî din pat și se apropie de fereastră. Zări plantonul, și înțelese că-l văzuse și el.

– Dar dumneata nu dormi? îl întrebă cât putu mai încet ca să nu-și trezească vecinii.

Omul ridică din umeri, apoi se îndreptă spre parc și se pierdu în întuneric. Dacă l-aș întreba mâine, își spuse, îmi va răspunde probabil că am visat. Și totuși, sunt **sigur** că de data aceasta nu am visat .... Se reîntoarse în pat, închise ochii și-și spuse, ca pe vremuri, când suferea de insomnii: în trei minute am să adorm!... Trebuie să adorm, se auzi gândind, căci mai ales în somn înveți bine. Visuri didactice, cum spunea astăseară Profesorului; o să ai încă o serie de visuri didactice. Nu în legătură cu limba chineză. Altceva, mai important, altceva...

Ii plăcea să se asculte gândind, dar de data aceasta simți o neliniște neînțeleasă, și-și șopti, amenințător: dacă nu adorm până număr 20, cobor și mă duc să mă plimb în parc! Dar nu apucă să numere decât până la 7.

Câteva zile în urmă, Profesorul îl întrebă, fără să-și ridice ochii din al doilea caiet cu note pe care tocmai i-l încredințase.

– Iți aduci cumva aminte că, într'o noapte, ai coborît pe fereastră și te-ai dus până în fundul grădinii, acolo unde sunt rondurile cu trandafiri?

Simți că roșește, și se intimidă.

– Nu. Imi aduc însă aminte că nu izbuteam să adorm și la un moment dat mi-am spus: dacă nu adorm până ce număr 20, cobor și mă duc să mă plimb în parc! Dar după aceea nu mai știu nimic. Probabil că am adormit imediat...

Profesorul îl privi, zâmbind enigmatic.

– In niciun caz n'ai adormit imediat... Pentrucă ai petrecut o bucată de vreme în preajma trandafirilor.

– Atunci sunt somnambul!, exclamă. Pentru prima oară în viața mea am avut o criză de somnambulism!

Profesorul se ridică brusc, se îndreptă spre fereastră și rămase câtva timp privind lung înaintea lui. Apoi se întoarse și se reașeză în fotoliu.

– Asta am crezut și eu. Dar lucrurile nu sunt atât de simple. Când plantonul a dat alarma, doi oameni de serviciu, probabil agenții Siguranței, au alergat să cerceteze strada – nu știau că plantonul te descoperise deja – și au zărit o mașină cu farurile stinse, așteptând în stradă, chiar în dreptul rondului de trandafiri unde te aflai dumneata. Evident, mașina a dispărut înainte ca să-i poată nota numărul...

Își trecu de mai multe ori mâna pe frunte.

– Dacă n'ați fi dumneavoastră..., începu.

– Știu, pare de necrezut, îl întrerupse Profesorul. Totuși sunt trei martori, oameni simpli dar de încredere, și cu oarecare experiență...

– Și ce-au făcut cu mine? M'au luat pe sus și m'au adus înapoi în cameră?

– Nu. In grădină nu era decât plantonul. Spune că îndată ce-ai dat cu ochii de el, te-ai întors... Ai pătruns în odaie tot pe fereastră, așa cum ieșiseși... Somnambul sau nu, nu are importanță. Ce e grav, este că Siguranța nu se mai îndoiește acum că se pregătea evadarea dumitale. Faptul că ai fost surprins chiar acolo unde, în stradă, aștepta mașina, dovedește, în opinia lor, că știai despre ce era vorba și că erai de acord... A trebuit să se facă intervenții foarte sus ca să nu fii arestat, adăogă.

– Vă mulțumesc, spuse încurcat ștergându-și fruntea.

– Deocamdată, au dublat măsurile de pază. Strada e necontenit patrulată în timpul nopții; un sergent, în civil, își va căuta tot timpul de lucru în dreptul ferestrei dumitale – ca acum, adăogă coborând glasul – iar nopțile, plantonul va dormi pe un pat de campanie, pe culoar, în dreptul ușii.

Se ridică din fotoliu și începu să se plimbe, trecând absent, dintr'o mână în alta, caietul cu note. Apoi se opri brusc în fața lui și-l privi, adânc, în ochi.

– Dar dumneata cum explici această serie de coincidențe: pentru întâia oară ai avut o insomnie urmată, cum ai mărturisit, de prima criză de somnambulism din viața dumitale; în timpul crizei te îndrepți către rondul de trandafiri, **exact** în locul unde, dincolo de zid, te aștepta o mașină cu farurile stinse... O mașină care, adăogă după câteva clipe, dispare îndată ce s'a dat alarma... Cum explici?

Inălță din umeri, descurajat.

– Nu înțeleg nimic... Până săptămâna trecută îmi venea greu să recunosc că, **într'adevăr**, am confundat unele visuri cu starea de veghe, dar a trebuit să mă las convins de anumite evidențe... Dar, de data aceasta, criza de somnambulism, mașina care mă aștepta...

Profesorul deschise servieta aproape plină și introduse cu grijă caietul între reviste și broșuri.

– Ca să repet și eu expresia dumitale de adineaori, dacă nu te-aș cunoaște din albumele de familie, dacă nu ți-aș fi văzut fotografiile dela trezeci la șaizeci și ceva de ani, aș fi fost gata să admit ipoteza Siguranței: că ești cine crede Siguranța că ești...

De ce te frământi? se ascultă gândind îndată ce stinse lumina. Totul se desfășoară normal. Așa trebuia să se întâmple: să fii confundat cu alții, să se creadă că nu mai poți distinge visul de realitate, și alte confuzii de acest fel. Nu se putea găsi un camuflaj mai bun. Până la urmă ai să te convingi că nu e nicio primejdie, că ți se poartă de grijă...

Se întrerupse și după o scurtă pauză șopti: Cine îmi poartă de grijă? Așteptă câteva clipe. Se trezi întrebând pe un ton pe care nu și-l cunoștea: Credeai că toate prin care ai trecut se datoresc hazardului? – Nu e vorba ce cred sau nu cred eu, se întrerupse iritat. Cine îmi poartă de grijă?... Așteptă din nou câtva timp, cu teamă. Apoi se auzi: Ai să afli mai târziu. Nu asta interesează acum... De altfel, ai ghicit ceva, ai ghicit mai de mult dar nu îndrăznești să recunoști. Altminteri, de ce nu vorbești niciodată Profesorului de **anumite gânduri** și nici nu pomenești de ele în caiet? Dacă n'ai știi că există și **altceva**, de ce nu faci nicio aluzie la tot ce-ai descoperit în ultimele două săptămâni? – Dar să revin la întrebarea mea, încercă să-și întrerupă gândul. Așteptă câtva timp, și când i se părea că începe să distingă răspunsul, adormi.

E mai bine să stăm de vorbă în vis, auzi. Dormind, înțelegi mai repede și mai profund. Spuneai Profesorului că, în somn, îți continui studiile din timpul zilei. De fapt, te-ai convins de mult că nu e întotdeauna adevărat. N'ai învățat, nimic, în somn, nici veghind. Treptat, treptat te-ai trezit că stăpânești limba chineză, așa cum ai să descoperi mai târziu că stăpânești alte limbi care te interesează. Nu mai îndrăznești să crezi că îți amintești, **acum**, ce-ai învățat în tinerețe și ai uitat. Gândește-te la gramatica albaneză...

Amintirea acestei întâmplări fu atât de brutală încât se trezi din somn și aprinse lumina. Nu-i venise să creadă, și nu credea nici acum, o săptămână după descoperire. Știa că nu studiase niciodată limba albaneză. Cumpărase gramatica lui G. Meyer cu vreo 20 de ani înainte, dar nu citise

decât prefața. Nu o mai consultase de atunci. Și totuși, când desfăcu unul din pachetele sosite dela Piatra și dădu cu ochii de ea, o deschise la întâmplare, către sfârșit, și începu să citească. Cu emoție și spaimă, își dădu seama că înțelege tot. Căută traducerea paragrafului și se convinse: nicio greșală... Coborî din pat și se îndreptă spre bibliotecă. Voia cu orice preț să mai verifice odată. Atunci auzi un glas necunoscut de afară, în dreptul ferestrei deschise.

– Dar dumneata nu dormi?

Se reîntoarse în pat, închise ochii cu furie, strângându-și pleoapele, și repetă, în șoaptă: Nu trebuie să mă mai gândesc! Să nu mă gândesc la nimic!...

Asta ți-o tot spun din prima noapte dela Spital, auzi.

I se părea că începe să înțeleagă ce i s'a întâmplat. Imensa concentrare de electricitate care, explodând chiar deasupra lui, l-a străbătut, i-a regenerat întreg organismul și i-a amplificat fabulos toate facultățile mentale. Dar această descărcare electrică a făcut deasemenea posibilă apariția unei noi personalități, un fel de „dublu", o persoană pe care o ascultă vorbindu-i mai ales în timpul somnului, și cu care uneori discută amical sau în contradictoriu. Este probabil că această nouă personalitate s'a alcătuit treptat, în timpul convalescenței, din cele mai adânci straturi ale inconștientului. De câte ori își repeta această explicație, se auzea gândind: Foarte exact! Formula „dublului" e corectă și utilă. Dar nu te grăbi s'o comunici Profesorului! ...

Se întreba, amuzat și iritat totodată, de ce-și repetă mereu asemenea invitație la precauție când se hotărîse de mult să nu atingă această problemă (de fapt, nici măcar nu fusese nevoit să ia o hotărîre: știa că **nu putea** face altfel). In convorbiri Profesorul revenea neîncetat aupra hypermneziei și detașării lui progresive de trecut. – Am putea să-ți aducem manuscrisele și mapele cu note, îi propuse de curând. Cu posibilitățile pe care le ai acum la dispoziție, ai putea încheia lucrarea în câteva luni... Ridicase amândouă brațele în sus: Nu! Nu! exclamase aproape în panică. Nu mai mă interesează!... Profesorul îl privise surprins, oarecum dezamăgit: – Este totuși opera dumitale de-o viață întreagă... – Ar trebui rescrisă dela prima la ultima pagină, și nu cred că merită... Trebuie să rămână ce-a fost până acum: **opus imperfectum.** Dar voiam să vă întreb ceva, continuă ca și cum ar fi vrut să schimbe cât mai repede de subiect, deși mi-e teamă că o să par indiscret. Ce mi s'a întâmplat în ultima săptămână? Ce-au raportat plantonul și toți ceilalți?

Profesorul se ridică din fotoliu și se îndreptă spre fereastră. Se reîntoarse după câteva clipe, gânditor.

– Știu să se facă nevăzuți când trebuie, dar sunt toți la datorie, spuse. N'au raportat nimic senzațional: doar că aprinzi lumina de mai multe ori pe noapte, o aprinzi și o stingi foarte repede, după câteva minute... Așa cel puțin mi s'a spus. Dar bănuiesc că nu-mi spun tot, adăogă coborînd glasul. Bănuiesc că au aflat ceva, destul de important, sau sunt pe cale să descopere...

– In legătură cu mine? întrebă izbutind să-și stăpânească emoția.

Profesorul șovăi câteva clipe, apoi se ridică brusc și se apropie din nou de fereastră.

– Nu știu, răspunse târziu. S'ar putea să nu fie **numai** în legătură cu dumneata...

In dimineața de 3 August, veni să-l vadă pe neașteptate.

– Nu știu dacă trebuie să ne bucurăm sau nu. Află că ai devenit celebru în Statele-Unite. O revistă ilustrată a publicat chiar un articol interview, evident apocrif: „Cum am fost lovit de trăznet". Articolul a făcut senzație și a fost reprodus și tradus pretutindeni. Dela Direcția Presei am fost informat că trei corespondenți ai unor mari ziare americane au sosit aseară și vor neapărat să stea de vorbă cu dumneata. Li s'a răspuns că, deocamdată, doctorii se opun oricărei vizite... Dar cât timp o să ne mai putem ascunde? Este probabil că la ora asta gazetarii și-au început deja ancheta. Internii și infirmierele au să le povestească tot ce știu, și multe altele pe deasupra. Și se vor găsi informatori și de aici, adăogă coborînd ușor glasul. In privința fotografiilor, nu-mi fac iluzii: ai fost desigur fotografiat de nenumărate ori, plimbându-te prin parc, stând la fereastră, poate chiar întins în pat... Dar văd că vestea nu te impresionează prea mult, adăogă după ce-l privi lung. Nu spui nimic...

– Așteptam urmarea.

Profesorul se apropie de el, continuând să-l privească adânc, în ochi.

– De unde știi că există o urmare? întrebă.

– Mi-am închipuit după nervozitatea dumneavoastră. Nu v'am văzut niciodată atât de nervos...

Profesorul ridică din umeri și zâmbi amar.

– Nu m'ai văzut dumneata, dar sunt destul de nervos... Să revenim însă la cazul dumitale. S'au ivit o seamă de complicații, mai ales în cele două săptămâni cât am lipsit.

– Din cauza mea? întrebă.

– Nici din cauza dumitale, și nici dintr'a mea... Dumneata ai rămas aproape tot timpul aici în cameră. (Știu asta pentrucă telefonam aproape în fiecare zi...) In ceea ce mă privește, în cele două săptămâni petrecute la Predal, n'am discutat cazul dumitale decât cu câțiva colegi, de a căror discreție nu mă pot îndoi... Dar s'a întâmplat altceva, continuă ridicându-se iar din fotoliu. Mai întâi, domnișoara dela Nr. 6, agenta pe care ne-a impus-o Siguranța, a dispărut acum vreo zece zile. Siguranța bănuia demult că era o agentă dublă, dar nu bănuia că era în slujba Gestapoului...

– Ciudat, șopti. Dar cum s'a putut afla așa repede?

– Pentrucă a fost descoperită rețeaua din care făcea parte, și au fost arestați cei trei agenți care te-au așteptat, câteva nopți, în mașina cu farurile stinse. Siguranța ghicise just: trebuia să fii răpit și trecut peste graniță, în Germania. Se înșelase însă asupra identității: nu era vorba de un șef legionar, era vorba de **dumneata.**

– Dar de ce? întrebă zâmbind.

Profesorul se îndreptă spre fereastră, dar se întoarse brusc și îl privi câteva clipe curios, parcă ar fi așteptat să mai adaoge ceva.

– Pentrucă ești așa cum ești, după toate câte ți s'au întâmplat. Nu mi-am făcut niciodată prea multe iluzii, continuă începând să se plimbe încet, între ușă și fotoliu. Știam că într'o zi are să afle. De aceea am și informat în mai multe rânduri **La Presse médicale.** Voiam ca ceea ce se putea afla să se afle direct dela sursă. Evident, n'am spus tot; m'am mulțumit să raportez etapele restabilirii fizice și intelectuale! doar o aluzie, și aceea destul de obscură, la regenerare și întinerie. Și nimic despre hypermnezie ... Dar s'a aflat tot; și despre memoria dumitale fenomenală și faptul că ai recuperat toate limbile pe care le-ai învățat în tinerețe. Ai devenit, deci, cel mai prețios exemplar uman care există astăzi pe tot globul. Toate Facultățile de Medicină din lume ar vrea să dispună, măcar temporar, de dumneata...

– Un fel de cobai? întrebă zâmbind.

– In anumite cazuri, da: un cobai. Dispunând de informațiile transmise de domnișoara dela Nrul 6, e ușor de înțeles de ce Gestapoul vrea cu orice preț să te răpească...

Rămase câtva timp pe gânduri, apoi fața i se lumină pe neașteptate de un mare zâmbet.

– Tovarășa dumitale de o noapte, sau mai multe...

– Mi-e teamă că au fost mai multe, recunoscu roșind.

– Tovarășa dumitale era mai inteligentă decât o socotea Siguranța. Nu

s'a mulțumit să verifice potențialul erotic și, profitând de condiția para-somnambulică în care te aflai, să te descoasă, încercând să-ți descifreze identitatea. A procedat științific: a înregistrat la un magnetofon minuscul toate convorbirile, de fapt, lungile dumitale monologuri, și le-a trasmis Siguranței. Dar a remarcat și altceva; bunăoară, că recitai poezii în foarte multe limbi, și când ți-a pus câteva întrebări în limba germană, apoi în rusește, i-ai răspuns fără nicio dificultate în limbile în care te întreba. Apoi, după ce-ai primit cărțile, a făcut o listă de toate gramaticile și dicționarele pe care le consultai. Prudentă, a păstrat toate aceste informații pentru șefii ei din Germania. Este probabil că ascultând benzile înregistrate, cineva, sus de tot, din Gestapo, a decis răpirea dumitale...

– Înțeleg, spuse frecându-și fruntea.

Profesorul se opri în dreptul ferestrei deschise, privind lung parcul.

– Evident, începu târziu, paza s'a înzecit. Probabil că nu ți-ai dat seama, dar de câteva zile, multe din camerele vecine sunt ocupate de agenți. Iar în timpul nopții, bănuiești cum e patrulată strada... Și cu toate acestea, reluă după o pauză, în curând va trebui să fii evacuat de aici.

– Păcat! spuse. Mă învățasem – și-mi plăcea.

– Am fost sfătuit să începem deja camuflarea dumitale. Deocamdată, îți lași să-ți crească mustața, cât mai groasă și mai neîngrijită. Mi s'a spus că vor încerca să-ți modifice figura, evident, fără operație. Imi închipui că îți vor vopsi părul, îți vor schimba coafura, în așa fel încât să nu mai semeni cu fotografiile care au fost desigur luate în ultimele săptămâni. M'au asigurat că-ți pot adăoga 10–15 ani. Când vei părăsi Clinica, vei arăta un bărbat trecut de 40 de ani...

Se opri, extenuat, și se așeză în fotoliu.

– Din fericire, adăogă târziu, nu s'au mai repetat crizele de para-somnambulism, sau ce-or fi fost. Așa cel puțin mi-au spus...

Ziua se vestea fierbinte. Își scoase cazaca și îmbrăcă cea mai subțire pijama pe care o găsise în dulap. Apoi se întinse în pat. Evident, se auzi gândind, știi foarte bine că n'a fost somnambulism. Te-ai comportat așa cum trebuia, ca să creiăm confuziile necesare. Dar de acum n'o să mai avem nevoie de ele...

„Dublul", șopti zâmbind. Răspunde întotdeauna la întrebările pe care mă pregătesc să le pun. Ca un adevărat înger păzitor... – Și această formulă e corectă și utilă. – Mai sunt și altele?, întrebă. – Multe. Unele din ele anacronice sau ieșite din uz, altele încă destul de actuale, mai ales acolo

unde teologia și practica creștină au știut să păstreze tradițiile mitologice imemoriale. – Bunăoară? întrebă zâmbind amuzat. – Bunăoară, alături de îngeri și îngeri păzitori, Puteri, Arhangheli, Serafini, Herubini. Ființe prin excelență intermediare. – Intermediare între conștient și inconștient. – Evident. Dar și între Natură și om, între om și divinitate, rațiune și Eros, feminin și masculin, întunerec și lumină, materie și spirit...

Se trezi că râde și se ridică în capul oaselor. Câteva clipe privi cu atenție în jurul lui, apoi șopti, pronunțând rar cuvintele: – Ajungem, deci, la vechea mea pasiune: filozofia. Oare vom reuși vreodată să demonstrăm **logic** realitatea lumii exterioare? Metafizica idealistă mi se pare și astăzi singura construcție perfect coerentă... – Ne-am depărtat dela discuția noastră, își auzi din nou gândul. Problema nu era realitatea lumii exterioare, ci realitatea obiectivă a „dublului" sau a îngerului păzitor, alege termenul care îți convine. Este adevărat? – Foarte adevărat. Nu pot crede în realitatea **obiectivă** a persoanei cu care stau de vorbă; o consider „dublul" meu. – Intr'un anumit fel, așa și este. Dar asta nu înseamnă că nu există în chip obiectiv, independent de conștiința a cărei proiecție se arată a fi... – Mi-ar plăcea să mă las convins, dar... – Știu, în controversele metafizice probele empirice nu au valoare. Dar nu ți-ar plăcea să primești chiar acum, într'o clipă, două, câțiva trandafiri proaspăt culeși din grădină? – Trandafiri!, exclamă cu emoție și oarecare teamă. Intotdeauna mi-au plăcut trandafirii... – Unde vrei să-i așezi: In niciun caz în pahar... – Nu, răspunse. In niciun caz in pahar Dar un trandafir în mâna dreaptă, așa cum o țin acum, deschisă, și altul pe genunchi, și al treilea, hai să spunem...

In acea clipă se trezi că ține între degete un foarte frumos trandafir de culoarea sângelui proaspăt, și pe genunchi, într'un echilibru instabil, se clătina un altul. – Și al treilea? se auzi gândind. Unde vrei să așez al treilea trandafir?...

– Lucrurile sunt mult mai grave decât ne așteptăm, auzi glasul Profesorului. I se păru că-l aude printr'o perdea groasă, sau venit de foarte departe. Și totuși era în fata lui, în fotoliu, cu servieta pe genunchi.

– Mult mai grave decât ne așteptam? repetă absent.

Profesorul se ridică, se apropie de el și-i puse mâna pe frunte.

– Nu te simți bine? îl întrebă. Ai avut cumva o noapte proastă?

– Nu, nu. Dar chiar în momentul când intrați pe ușă, mi s'a părut... Insfârșit...

– Trebuie să-ți vorbesc de ceva urgent și foarte important, continuă Profesorul. Ți-ai revenit? Crezi că mă poți asculta?

Își trecu încet mâna pe frunte și, cu un efort, izbuti să zâmbească.

– Sunt chiar foarte curios să vă ascult.

Profesorul se reașeză în fotoliu.

– Spuneam că situația e mai gravă decât o bănuiam pentrucă acum știm precis că Gestapoul va încerca orice – **orice,** repetă subliniind cuvântul – ca să pună mâna pe dumneata. Ai să înțelegi îndată de ce. Printre intimii lui Goebbels se află și un personagiu enigmatic și ambiguu, un anume Dr. Rudolf, care, de câțiva ani a elaborat o teorie la prima vedere fantastică, dar care cuprinde și anumite elemente științifice. El crede, anume, că electrocutarea printr'un curent de cel puțin un milion de volți poate produce o mutație radicală a speciei umane. Nu numai că cel supus unei asemenea descărcări electrice nu e ucis, dar e complet regenerat. Cum s'au petrecut lucrurile în cazul dumitale, adăogă. Din fericire, sau nefericire, această, ipoteză nu poate fi verificată experimental. Rudolf recunoaște că nu poate preciza densitatea curentului electric necesar mutației; susține doar că trebuie să treacă de un milion de volți, să ajungă poate chiar la două milioane... Înțelegi acum interesul pe care-l prezintă cazul dumitale.

– Înțeleg, repetă absent.

– Toate informațiile pe care le-au avut despre dumneata, și au avut destule, îi confirmă ipoteza. Câțiva din anturajul lui Goebbels sunt entuziasmați. S'au făcut intervenții și pe cale diplomatică, în numele științei, spre binele umanității, și celelalte. Mai multe universități și institute științifice ne-au invitat pentru o serie de conferințe, pe mine, pe dumneata, pe doctorul Gavrilă, pe cine altcineva am voi să luăm; într'un cuvânt, vor să te împrumutăm pentru o perioadă de timp. Și pentrucă ne lăsăm greu, Gestapoul are mână liberă...

Se opri, parcă și-ar fi pierdut deodată răsuflarea. Pentru întâia oară i se păru obosit, îmbătrânit.

– A trebuit să le cedăm copii după raportele făcute în primele săptămâni, la Spital. Lucrul se obișnuiește, și nu puteam refuza. Evident, n'am comunicat tot. In ceea ce privește materialele mai recente, printre altele fotocopiile caietului dumitale de însemnări și copiile benzilor de magnetofon, toate acestea au fost expediate la Paris. Le studiază acum Bernard și colaboratorii lui, iar mai târziu vor fi depuse la unul din laboratoarele Fundației Rockefeller... Dar văd că nu mai asculți, adăogă ridicându-se din fotoliu. Ești obosit. O să afli restul data viitoare.

Restul i se părea interminabil. Și uneori i se părea fără interes, iar alteori i se părea că ascultă lucruri pe care le aflase deja, deși nu putea preciza când și cu ce prilej. L-au amuzat în deosebi cercetările făcute în legătură cu trăznetul din noaptea Invierii. Cum de s'a aflat că aversa n'a depășit un anumit perimetru și că n'a căzut decât un singur trăznet și într'un fel destul de neobișnuit, pentrucă credincioșii care așteptau în tinda bisericii văzuseră fulgerul asemenea unei nesfârșite sulițe incandescente? In orice caz, alături de specialiștii trimiși de Dr. Rudolf, care adunau tot felul de informații în legătură cu forma și intensitatea luminoasă a fulgerului, venise și un faimos diletant, autor al câtorva studii despre **etrusca disciplina.** In mai puțin de o săptămână izbutise să reconstitue perimetrul bătut de ploaie și interpreta acum simbolismul spațiului unde căzuse trăznetul.

– Dar anchetele și cercetările acestea n'au decât o valoare anecdotică, continuase Profesorul. Singurul lucru grav este decizia doctorului Rudolf de a începe experiențele de electrocutare îndată ce vor completa dosarul prin câteva convorbiri cu dumneata.

– Dar ce le-aș putea spune mai mult? întrebă.

– Asta n'o știe nimeni. Poate că suplimentul de informație l-ar obține prin anumite experiențe de laborator; producând, bunăoară, o serie de fulgere artificiale și sperând că vei recunoaște, după intensitatea incandescenței, fulgerul care te-a lovit pe dumneata. Poate vor să afle chiar din gura dumitale ce-ai simțit în acea clipă și de ce afirmi că te-ai simțit aspirat ca de un ciclon fierbinte izbucnit chiar în creștetul capului? Nu știu. Se bănuiește, însă, că experiențele de electrocutare vor fi făcute cu deținuții politici. Și crima aceasta trebuie cu orice preț evitată...

Își lăsase să-i crească mustața, așa cum i se spusese, groasă și neîngrijită.

– Modificarea figurii va avea loc mai târziu, îi spuse în seara de 25 Septembrie.

Își stăpânea greu emoția.

– Chamberlain și Daladier sunt la München, spuse întrând. Totul se poate întâmpla dela o zi la alta. Cei care se ocupă de dumneata au schimbat planul, reluă târziu așezându-se în fotoliu. Vei fi evacuat noaptea, în mare secret, dar în așa fel încât ceilalți să afle, mai precis să vadă mașina cu care vei fi transportat. Apoi, la 20–25 de kilometri...

– Cred că am ghicit restul, îl întrerupse zâmbind. La 20–25 de kilometri de București va fi înscenat accidentul...

– Exact. Vor fi chiar și câțiva martori. Presa va vorbi de un accident ca oricare altul, în care au pierit carbonizați trei bărbați. Dar diversele Servicii

de Informații vor afla că victimele erau dumneata și cei doi agenți care te însoțeau, în drum spre o destinație necunoscută. Se va lăsa a se înțelege că voiau să te pună la adăpost într'un loc foarte sigur.

– Așa se va întâmpla dealtfel, reluă după o pauză. Nu știu unde vei fi ascuns. Dar acolo ți se vor face modificările de care-ți vorbeam. Cel mai târziu într'o lună, cu pașaport în regulă, vei fi transportat la Geneva, nu știu cum, nu mi s'a spus. Bernard a propus Geneva; crede că în momentul de față Parisul nu e locul cel mai sigur. Dar va veni să te vadă, cât de curând. Voi veni și eu, adăogă târziu. Cel puțin, așa sper . . .

(Sfârșitul în numărul viitor)

MIRCEA ELIADE

PADURI CU APE MOARTE

Păduri cu ape moarte
păduri cu arbori strâmbi,
păduri cu soare'n gratii
păduri cu frunze'n rând!

Păduri fără de duhuri
păduri fără de vânt,
păduri pustii de foșnet
păduri pustii de cânt!
Păduri,
unde-ți sunt cerbii?
Unde-ți aleargă ciuta?

Păduri cu soare'n gratii
păduri cu ape moarte,
rugi înălțați,
rugi multe,
la duhuri
și la vânt!

AUGUSTIN BIDIAN

Sibiel 30 Iulie 75

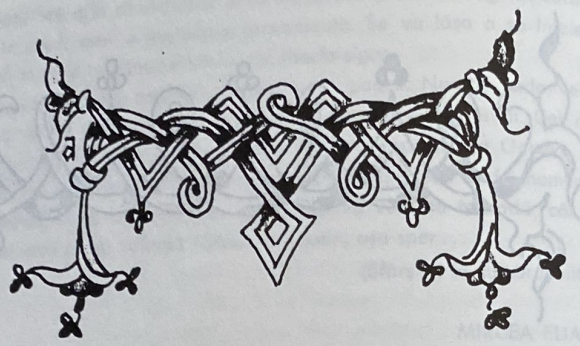

ORA NINSORII

Ninge!...

Unde ninge?

Ninge'n cer și pe pământ;
ninge în inima mea,
ninge în inima ta,
ninge în inimile noastre –
cu fulgi mari,
cu fulgi albi,
cu fulgi triști,
ce se așternfiravi
peste amintirea
copilăriei noastre din România...
Frate,
îți mai amintești oare
de săniuța
sau de toboganul
tinereții tale?...

Ninge,
cu fulgi albi,

cu fulgi mari,
cu fulgi triști –
și amintirea
mă duce pe mine,
te duce pe tine,
ne duce pe noi,
acasă în România...

Aceasta este ora ninsorii:
din inima mea,
din inima ta,
din inima noastră ,
ca să ne simțin iarăși,
cu toții, acasă.

Ninge cu fulgi mari ca niște batiste
peste amintirile noastre din România
ca în romanul „Buruieni de dragoste"
al lui Nicolae Crevedia.

NICOLAE NOVAC

J. N. MANZATTI

Oanei Mirabaud, în amintirea Parcului Bonaparte.

BUCUREȘTII COPILĂRIEI MELE

Era atâta pace în suflete! Nu se deslănțuise teribila, odioasa ideologie comunistă ce apasă ca o piatră de mormânt chiar peste aspirațiile nevinovate ale copilăriei. Fericirea e un fenomen circumstanțial, o stare sufletească tranzitorie. Poți fi fericit azi și nefericit mâine. Doar sfinții, cu vocația lor celestă, descoperă fericirea chiar în plină suferință. Cu trecerea anilor, întocmai ca într'un filtru ce reține rezidurile, memoria păstrează în general doar amintirile bune, agreabile. In viața de mai târziu am trăit multe zile de groază, de teroare, de jocul de-a moartea. Le-am uitat, îmi rămân în minte doar împrejurările luminoase, vesele, amabile. Voi încerca a le evoca în fuga scrisului, plimbând memoria în Bucureștii dela început de secol.

* * *

– Dă fuga, Ilona, la berărie și adu două chile de bere cu guler! (La București mai toate servitoarele erau unguroaice din Ardeal).

– Me duc mintenaș, Conițe!

– Lasă-mă pe mine, mamă, că viu mai repede decât Ilona!

Era prin 1910 și aveam vreo cinci ani. Am luat cana mare de sticlă și am pornit-o în galop către „Roata Lumii", faimoasa cârciumă a fraților Eftimiu, rude apropiate cu Victor, pe șoseaua Bonaparte, sau Bună-Parte precum îi ziceau mahalagiii, la încrucișarea cu Calea Dorobanților. Locuiam pe Clopotarii Noui, mai târziu Grigore Alexandrescu, colț cu strada Cometa. Lampagiii cu scara la umăr și prăjina cu flacără în vârf aprindeau felinarele cu gaz, depărtate la o sută de metri unul de altul, luminând doar doi-trei pași în jur. Trecui prin hârtoapele străzii, îndreptându-mă către vila lui Conu Petrache Carp pe Dorobanți, când pe neașteptate un grup de **mardeiași** din Floreasca mă opri în loc.

– Dă cana'ncoa, pușțiule și cară-te de aici!

– Lasă-mă nene în pace că te spui lu tătucu.

– Mă doare în coate de tactu!

Și urmă o înjurătură de mamă.

Mi-au luat cana cu toate urletele mele de disperare, în timp ce unul dintre pungași îmi dădu peste obraz cu fundul șepcii negre cu cozoroc lăcuit. Am simțit o usturime în ochi și am început să bocesc. Se întunecase deabinelea și mă îndreptam disperat către casă pe strada pustie. Când am intrat pe ușă rușinat și pricăjit, ai mei izbucniră într'un râs cu hohote:

– Du-te piciule la oglindă să te vezi!

Eram negru ca tăciunele.

– Ți-au dat cu chinoroz, bă prostuțule.

– Mi-au luat și cana de bere.

– Las' că nu-i nimica. Dă fuga peste drum la „Mielu Blând" și adu două sticle Luther. (La Roata Lumii avea bere Bragadiru, socotită ceva mai bună).

Chinorozul era un praf de văpsea neagră, un fel de negru de fum. Haimanalele îl presărau pe fundul exterior al șepcii și la ceartă înnegreau fața adversarului, dându-i peste ochi. Nu te orbea, dar te pocea.

Acum șaptezeci de ani arareori puteai răzbate seara dincolo de Roata Lumii, adevărată barieră de Nord a orașului. Dela încrucișarea șoselei Bonaparte cu calea Dorobanților începea mahalaua. Cuțitarii îți ațineau drumul, obligându-te să faci calea întoarsă. In afară de borfași și găinari, trei bandiți vestiți terorizau mahalaua Floreasca, jefuind ca'n codru, ucigând uneori mai ales pe cârciumari: Pipa, Zdrelea și Mărunțelu. Nu mai știu ce s'o fi ales de ultimii doi, dar pe Pipa l-am văzut odată în târgul Moșilor prin 1911 vânzându-și produsele lucrate la ocnă: coșuri îm-

pletite, linguri de lemn, ouă de sare, donicioare. Ispăşise 15 ani la Ocnele Mari şi îl puseseră în libertate pentru bună purtare. O înfăţişare blândă, de om aşezat, cu mustăţi mari pe oală, semănând mai mult a contopist decât a bandit. Avea pavilionul lângă Brumărescu, inventator şi creator de mobilă pirogravată. Peste drum de ei era panorama lui Braun, iar alături o ţuicărie naţională unde ţoiurile şi dorobanţii aliniaţi soldăţeşte aşteptau clienţii să le răstoarne peste gâtlej, însoţite de pastramă de capră bâzâită de muşte şi bătută de praf.

* * *

Pe Conul Petrache Carp mi-l amintesc destul de bine. Trecea zilnic prin faţa casei noastre, mărunt de stat, cu monoclul în ochi şi bastonul sub braţ. Iarna purta palton cu guler de blană galbenă şi şoşoni. Friguros, nu lepăda şoşonii decât prin luna Mai, spre hazul nostru, căci din Aprilie începeam să umblăm desculţi. O distracţie la modă, ce se vindea la toate răscrucile, era jocul de-a „Tache sau Petrache." Două figuri din tablă pictată, unul reprezentând pe Petre Carp şi altul pe Tache Ionescu, cei doi corifei antagonişti politici ai timpului, deşi tăiate de măsură identică, produceau prin felul desemnului o iluzie optică, dându-ţi impresia că acel aşezat în dreapta este mai mare. Adevărul este că amândoi au fost la fel de mari.

* * *

Cumpăram pâinea cu bănuţi de aramă: **Jimbla** costa patru parale, **franzela cinci, pâinea românească** trei. **Cornurile cu chimăn** costau ca şi **covrigii cu susan**, două pentru cinci parale. Ne băteam, care dintre fraţi să ne ducem la brutărie, fiindcă mâncam pe furiş la întoarcere dovleac copt şi seminţe, interzise acasă, unde ne aşteptau profesoara de franceză sau maestrul de vioară. Când veneam cu pâinea, mai înainte de a o tăia, bunica îi făcea semnul crucii cu cuţitul. Ne spunea că pâinea e Trupul Domnului. Avea grijă ca fărâmiturile să nu se risipească, întocmai ca pentru anaforă. Apoi începea păruiala între cei patru copii, care să ia coltucul. Intervenea babacul mâncându-l el, spre a salva justiţia.

* * *

Tramvaiul cu cai trecea pe Dorobanţi, apucând-o pe Dionisie spre a ieşi în strada Colţei către Sfântul Gheorghe. Se oprea la simplul semn al cetăţeanului. Cocoanele îl opreau cu umbreluţa de soare. Bieţii cai abia porniţi, trebuiau să frâneze doar după câţiva paşi spre a se opinti din nou. Nu mai vorbesc de pantele depe străzile Luterană, Câmpineanu, Brezoianu, dela Teatrul Naţional şi Socec, unde se înhămau cai înaintaşi, în timp ce cetăţenii coboriţi depe scările tramvaiului împingeau din răsputeri vagonul în chiuiturile şi pocnetele de bici ale vizitiului. Când a apărut primul vagon electric Cotroceni-Obor pe bulevardele Pache, Academiei, Elisabeta, a fost revoltă generală. Lumea conservatoare îl privea cu neîncredere. Prefera tramcarele lui Toma Blându ce-ţi întorceau maţele pe dos de zdruncinătură, neavând cauciucuri. Caii societăţii de tramvaie erau cei mai bine întreţinuţi, graşi ca nişte pepeni. Grajdurile îşi aveau sediul pe Aleea Blank, cam în spatele Palatului Sturza, fostul minister de Externe. Ne duceam şi noi când vizitiii ieşeau cu caii să-i scalde la gârlă, în lacul Floreasca. Îi călăream în apă, dezbrăcaţi la piele. Aşa se făcea baie la mahala. Cei mai decenţi bărbaţi rămâneau în izmene lungi legate pe gleznă cu şiret, iar suratele intrau în apă cu cămaşa de noapte. Odată, în lipsa cailor am încălecat nişte berbeci. Ne-am înapoiat acasă plini de râie şi căpuşe.

* * *

Cerşetorii, moştenire orientală ca şi mila, abundau pe la colţuri. In Bucureşti nimeni nu murea de foame chiar dacă nu muncea. Îmi amintesc de câţiva cerşetori cu posturi fixe: Ciungu, Didina Nebuna, Ghiţă Porcu, Moş Gheorghe Călugăru. Ne trimitea mama să le ducem de mâncare cu sufertaşul. Era unică generozitatea românească, adevărat capital, cu mult mai mare decât petrolul sau agricultura. Oricine întindea mâna primea o mărunţă răsplată, o para, două, cinci, ori cel puţin un codru de pâine, dacă nu o mâncare **scăzută.** Imi amintesc şi de primul cerşetor motorizat, imitat apoi de alţi confraţi. Olog de ambele picioare, îşi pusese sub şezut o scândurică de lemn aşezată pe o patină cu rotile. Inainta sprijinindu-se în palme, cântând o melodie în versuri:

„Cişparale la ologu care naşte'n zile grele
de nevoi şi grea durere,
tânăr fără de picere."

Când îl imitară al doilea şi al treilea, îl vedeai seara ducându-se spre casă cu viteză neobişnuită, făcând întreceri pe proaspătul asfalt, care începuse să înlocuiască prin centru piatra rotundă de gârlă.

Era atâta pace şi atâta linişte în suflete, încât proiectele se făceau pe ani

înainte. Ne despărteam vara de copiii prieteni, fie la Constanța sau la Sinaia, dându-ne întâlnire pentru anul viitor în aceiași loc și în aceeași zi. Totul se împlinea ca un soroc, nu exista neprevăzut.

Când am mers prima oară la Constanța în 1909, locuiam pe strada Mircea cel Bătrân în casa unor evrei, Ciprut. Ca să intrăm în mare îmbrăcam costume de lână lungi, negre. Surorile mele se îmbrăcau mai abitir decât pe uscat, cu costume confecționate din pânză de in, cu pantalonași peste genunchi, cu volănașe multe și gulere de marinar. In cap purtau niște bonete în formă de oală creață. Intram zece minute în apă, apoi stăteam pe plajă la umbră, mâncând brânzoaice și **corăbioare**. Făceam baia la plaja **Duduia;** cu mult mai târziu s'au deschis **Mamaia** și **Tataia.**

Cu sistemele de terapie depe atunci ne înapoiam la București mai albi decât plecasem. Se spunea că soarele face rău. Iar pe vremuri, cu cât erai mai alb și palid, cu atât erai mai interesant. Era la modă tuberculoza, poeții cântau doar pielea albă. Azi s'a întors lumea pe dos.

* * *

Zece Mai nu reprezenta o simplă dată a calendarului. Devenise un fel de substantiv propriu cu simbol național.

— Te duci la zece-mai, madam Otincilescu?

— Da de unde, soro! Inchipuiește-ți că tâmpita de croitoreasă nu mi-a terminat rochia.

— De zece-mai îmi arde? Ieri mi-a venit cu toba dela precepție, arde-i-ar focu să-i arză!

In fond pentru mulțime Zece Mai însemna paradă, defilare. Pentru a privi din tribună splendida desfășurare a armatei, a acelei armate care în toate timpurile și pe toate fronturile s'a bătut cu legendară vitejie, cocoanele își preparau cu luni înainte toaletele. Era totodată cea mai vestită reuniune mondenă, egalată, în mică măsură de ziua Derbyului la hipodromul Băneasa, sau de bătaia anuală cu flori ce se desfășura pe șoseaua Kiseleff. Fără a fi un popor de cuceritori ori națiune dominantă toți iubeam oștirea cu respectul datorit celei mai de seamă instituții a țării.

Și azi mă trec fiorii când îmi vin în minte notele marșului intonat de fanfară, impecabila defilare a glorioșilor ostași în frunte cu comandantul Corpului doi de armată, urmat de veteranii dela 1877 cu drapelele zdrențuite de gloanțe din Războiul Independenței, de școlile militare, de infanteria, regina bătăliei, de artileria, cavaleria, sanitarii. Aviație nu exista, nici care

blindate. Dar cu tunurile trase de căluți și cu trupe pedestre sau călărețe, s'au înscris pagini de glorie și sacrificiu, ce nu pot fi egalate de toate bombele atomice asvârlite dela mari înălțimi sau sute de kilometri, ca orice lovitură dată prin surprindere. Războiul se făcea față în față. Eroismul frontului de luptă a murit odată cu dispariția armelor albe și a flintei.

* * *

Retrăiesc scena celei dintâi plimbări cu automobilul. Venise inginerul Capșa în vizită la tatăl meu. Avea un mic vehicol cu trei roți, marca Phenomen. Ne-am îmbarcat cu respect și admirație, închinându-ne în gând ca la vremuri de mare primejdie și gonind cu peste douăzeci de kilometri pe oră, am ajuns până la lăptăria „Flora" pe șoseaua Kiseleff. Acolo motorul a tușit de câteva ori, apoi s'a poticnit. In zadar toate încercările de a-l face să se urnească! Am plătit voluptatea primei plimbări motorizate împingând două ore mașina în surâsul trecătorilor, până la un atelier de reparat biciclete al unui polonez Piatkovsky, aproape de spitalul de copii. Printre cele cinci sau șase automobile depe atunci, două erau ale Casei regale unul al prințului Valentin Bibescu purtând numărul zero, fiindcă el adusese primul automobil în țară. Mai aveau automobile Burilianu, mai târziu guvernator al Băncii Naționale, și tatăl unui prieten al meu, Deli Ionescu, bancher și proprietar de mine de aur, locuind în piața Romană, alături de casa pictorului Pătrașcu, peste drum de casele familiei Pela, dr. Andronescu și Eracle Nicoleanu, bunul general și prefect de poliție de după primul război mondial.

Cel mai mare italian nu a fost pentru noi Dante, Petrarca sau Leonardo da Vinci, ci Sidoli, Cesare Sidoli, proprietarul circului de pe cheiul Dâmboviței, pe strada Poliției, alături de hotelele rău famate Brutus și Modern. Sidoli venea regulat cu trupa sa în preajma Crăciunului. Luni în șir trăiam sub presiunea așteptării „Circului Regal Român". Alt faimos italian era Pietro Fantini, negustor de cuțite, brice și foarfeci pe Calea Victoriei în fața Ateneului Român, lângă hotelul Splendid. Alături de el își avea magazinul de optică francezul Menu, urmat de librăria „La Penița de Aur" și de restaurantul Curcă. O altă celebritate italiană a fost dalmatinul Tripcovici, unde aristocrații capitalei găseau cele mai fine aperitive și gustări de picioare de broască. Mahalagiii scuipau cu scârbă, botezându-i pe bravii italieni fie **macaronari,** fie **broscari.**

* * *

Odată pe lună ne duceau și pe noi părinții la „Carul cu bere" în dosul Poștei Centrale. Localul fraților Mircea, cu arhitectura de templu gotic, servea o delicioasă „salată de boeuf" și crenvurști cu hrean, însoțiți bine înțeles de obligatoarea bere Monopol Bragadiru. Babacii ne dădeau să gustăm din halba sau țapul lor, ca să nu ne cherchelim. Dacă sorbeam mai adânc, ne plezneau peste ceafă, de ne sărea berea înapoi în halbă. Petrecerile se făceau mai mult în familie. Berăria și cafeneaua de centru, sau cofetăriile de tipul Riegler, Capșa, Nestor erau locul de întâlnire al lumii selecte și al „damelor" de prestigiu. Viața se scurgea mai mult în casă, cu rare ieșiri la iarbă verde, la restaurante cu grădină, ori cu trăsura la Șosea, ori din când în când la spectacole teatrale autohtone sau franceze. Cinematografele nu își făcuseră încă apariția, iar gramofonul cu pâlnie începea să se introducă foarte timid, ca marea senzație a epocei. Cât despre teatre, nu existau decât Naționalul, Eforia, unde descălecau și turneele italiene de operă, apoi teatrul Modern și Liric, unde juca trupa permanentă de operetă a lui Grigoriu. Vara se juca la grădinile Otetelișanu, Rașca, Ambasadori și Blanduzia. Aveam patru ani când i-am văzut la Național pe Liciu și Belcot. A rămas anecdotică întâmplarea cu negustorul de pe Bărăție, care instalat cu consoarta la stal, a strănutat din toți plămânii în timpul spectacolului cu „Viforul" de Delavrancea.

– Noroc nea Ghiță! i-a strigat dela galerie Niță, băiatul de prăvălie.

– Mersi Niță, mersi! replică cu voce de tunet nea Ghiță.

A fost un hohot de râs în sală că nu s'a mai putut juca pentru câteva clipe.

* * *

In Cișmigiu la „Montecarlo", în Parcul Carol și la „Bufetul" dela Șosea cânta în fiece seară și Duminica dimineața muzica militară. Indrăgostiții, ostași în permisie, lucrătoare, slujnice și școlari, ascultau transfigurați, ținându-se cârlig de deget și trăgând cu ochiul la caleștile muscălești ce plimbau boierimea între „rondul întâi" și „rondul al treilea". Se bea în general bere, lapte bătut și kefir Lukianoff. Acesta era un fel de iaurt cu sifon, dar atât de gazos, că te pișca pe nas. Il voi pomeni toată viața, fiindcă odată am destupat la „Bufet" o sticlă după ce o bătusem bine. A stropit tot ce era în jur pe o rază de câțiva metri, adevărată bombă atomică pentru vremea aceea.

M'am înapoiat acasă plin de cucuie, aplicate de cavalerii și domnișoarele cărora le feștelisem hainele. Biata bunică apăsa cu lama cuțitului ca să nu

se mai umfle, fiindcă tată-meu, dacă veneam cotonogit din oraș, mă mai cârpea și el odată.

* * *

Nu știu cât de mare va fi fost dimensiunea creștinească a Paștilor, dar pentru noi era raiul pe pământ. Mergeam la toate deniile la biserica Visarion ca să ne întâlnim cu prietenii, haimanale ca și noi. Apăruseră de câtva timp „nasturii automați" prezentați de negustorii ambulanți cu sloganul „Nu mai trebue ac, nici ață, nici nevastă". Un simpu nasture metalic făcut din două părți, cari suprapuse și presate cu degetele nu se mai puteau desface, decât tăind stofa. Cu asemenea nasturi prindeam rochiile babelor una de alta, în timp ce îngenunchiate și prosternate băteau mătănii cu fruntea la pământ. Când dau să se scoale, se vedeau legate:

– Dare-ar boala în voi, măiculiță! Doamne iartă-mă că-s în sfânta biserică. Uite ce-i învață la școală puturoșii de profesori!

Bieții institutori, **domnul** sau **doamna,** nu aveau nici în clin, nici în mânecă cu nasturii automați. Relele nu se învățau la școală, ci pe maidan.

* * *

De Crăciun mergeam cu colinda, mai târziu cu corul. In afară de **Bună dimineața la Moș Ajun**, cântecele obligatorii din repertoriu erau **Trei păstori se întâlniră, A ruginit frunza în vii** și **Frumosul Petru avea chitară.** Nu era casă unde să nu ne răsplătească cu câte ceva, fie nuci și covrigi, bani, sau chiar lei și **băncuțe.** Ceea ce nu ne împiedica drept mulțumire, să șterpelim cutiile de scrisori, soneria sau prețul dela ușă.

Cea mai crâncenă bătaie din viață am mâncat-o dela tata la un Crăciun, când am venit vesel acasă după o noapte de colindă, cu câteva sonerii, cutii de scrisori și două prețuri. Pe unul dintre ele din sârmă împletită, scria cu bile albe „Bine Ați Venit". Mai bine n'aș mai fi venit!

* * *

Când aștern pe hârtie aceste nimicuri, mi se împăienjenesc ochii de lacrimi. Bucureștii copilăriei mele au fost mărunți, cu ulițe prăfuite și prost pavate, deoarece vremelnicii stăpânitori nu ne dăduseră răgaz de a propăși. Cea mai înaltă clădire era a Foișorului de Foc. Afară de câteva impunătoare

palate domnești sau instituții publice construite din îndemnul regelui, mai tot restul clădirilor erau scunde, înconjurate de parcuri sau grădini imense. In largă măsură capitala țării avea înfățișarea unui fermecător târg oriental, legat însă de Apus prin rafinament și cultură. Au trecut aproape șapte zeci de ani dela aceste aduceri aminte, în care timp am străbătut lumea în lung și lat. Dar nicăeri nu am întâlnit mai mult discernământ, mai multă omenie și farmec decât în România de atunci. Pentru omul bătrân, suvenirul este doar un prilej de melancolică întoarcere în urmă. Dar pentru exilat amintirea este o rană deschisă ce doare și sângerează. Mai cu seamă că pe ulițele copilăriei mele răsună azi ecoul imnurilor marxiste, ca un vaiet de cucuvea.

J. N. MANZATTI

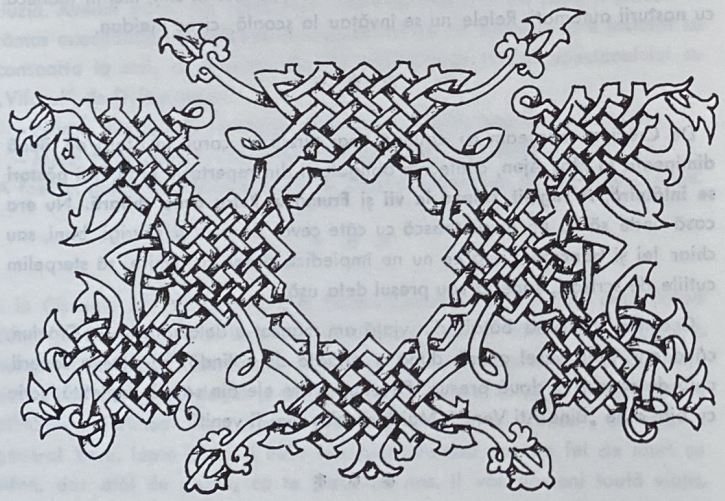

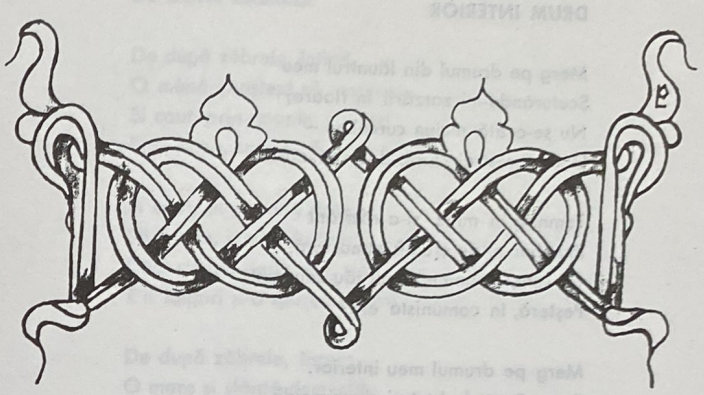

Din temniță

DESPĂRȚIREA

Despărțirea'ntotdeauna doare,
Eu, de pildă, sufăr și oftez.
Sufletul la despărțire moare,
Parc'a spus-o un poet francez.

Moartea'n despărțire-o să rămână
Când iubești și te desparți iubind;
Și'ntr'o simplă strângere de mână
Poți să simți o inimă, murind.

Insă despărțirea arestării
Nu știu cum, iubito, nu ne-a'nvins.
Amândoi am fost mai acătării
Când în prag, din mers, te-am cuprins.

Căci, întotdeauna, despărțirea
O înfrângi, o birui, o domini
Dacă lupți și'n luptă-ți pui iubirea
Pe altarul marilor lumini...

DRUM INTERIOR

Merg pe drumul din lăuntrul meu
Scuturându-mi zarzării în floare;
Nu se-arată niciun curcubeu –
Doar ferestre'nchise, doar zăvoare.

Temnița în mine, și-a răsfrânt
Plumbul ei de cruntă atmosferă.
Ce sunt, Doamne, omul tău sau sunt
Peșteră, în comunista eră?

Merg pe drumul meu interior.
Am scăpat de lanțuri și primejdii.
In extazul unui cald fior
Lunec pe zăpezile nădejdii,

Spre altarul sfânt, pe care ard
Lacrimile, harul, bucuria...
– Vreau, Isuse, cu parfum de nard
Să Te-aștept, cum Te-aștepta, Maria!

DE DUPĂ ZĂBRELE

De după zăbrele, întind
O mână și-aștept să suspine;
Și caut, prin noapte, cu jind
Spre lume, spre casă, spre tine.

Și caut, în temnița grea,
Să-ți aflu, iubito, lumina,
Căci steaua destinului, stea
E'n lanțuri și-o spurcă rugina.

De după zăbrele, încerc
O mare și sfântă demență:
Să chiui, să fulger, să merg
Cu-a patriei mele cadență, –

Și'nchis, peste ziduri să sar,
In saltul sublim al iubirii,
Ș'in cale, plângând, să-ți presar
Toți macii și toți trandafirii...

Jilava, vara anului 1959

SERGIU GROSSU

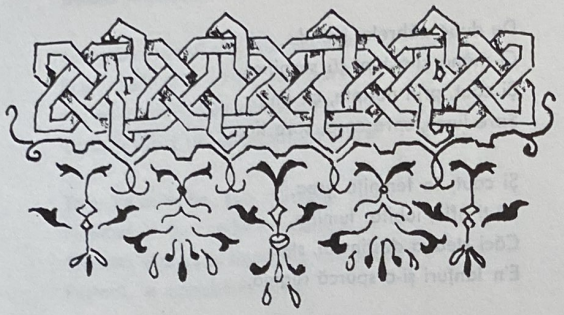

PEISAJ

Pecingini ruginii pe lac
Mințeau cu un parfum
De floare apele de fum
Din ochiul stins, opac.

Un bronz pleșuv, ciung și coclit
De ploi și de ninsoare
Se preamărea la soare,
De glorii sterpe amăgit

Ca omu'n viață, de noroc,
Care'n zadar se ia
La'ntrecere cu ea:
Că viața lui are soroc,

Iar omu'n lume trecător
Se trece ca o floare
Ce nu știe că moare,
Visându-se în ea cu dor.

MIHAI NICULESCU

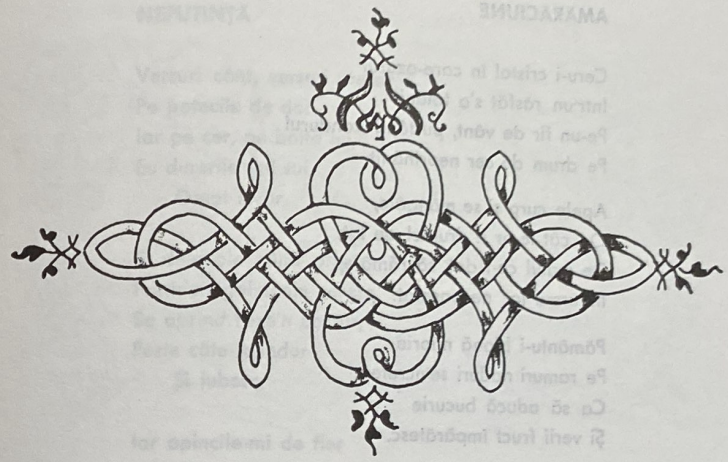

VAGARI

De peste mări,
Din tulburi zări,
In zdrențe fluturând, sosește
Un cerșetor,
Invins de dor,
Mirându-se în românește.

Pe drum e dus,
In spre apus,
In viața lui de paranteze,
Purtat în pas,
Fără popas,
Fără un loc să se așeze.

In lung și lat,
S'a'mpestrițat
Pământul tot de pribegie,
Și'ncet se sting,
Când se ating,
Speranțele de bucurie.

AMĂRĂCIUNE

Ceru-i cristal în care-azurul
Intr'un răsfăț s'a tolănit
Pe-un fir de vânt, purtând condurul
Pe drum de cer neprihănit.

Apele curg și se mângâie,
Ori cât le-ar fi drumul de lat,
De malul ce-i dat să rămâie,
In urma lor neconsolat.

Pământu-i blană miorie;
Pe ramuri noduri se'ncrețesc
Ca să aducă bucurie
Și verii fruct împărătesc.

Dar oamenii ce trec pe stradă
Nimic din toate n'au zărit
Decât un haos ce-i arcadă
Dela Apus la Răsărit.

Un haos, omenirii rană,
In vorbe minți fac ascunziș
Și inimile-s toate stană
Iar ochii strâng păienjeniș.

Minciuna, ura și trufia
Crescute'n marș tărăgănat
S'amestecă cu nebunia
In tot ce-i bun și minunat.

Pe oameni, Doamne, Tu îi scapă
Din haos! Zi Cuvântul Tău,
Le dă din nou pământ și apă
Și bunul dincolo de rău.

Iar dacă nu, Te învoiește
Și fă-mă streang să mă răzbun;
Și nu te teme, nu sfârșește
O lume cu-încă un nebun.

NEPUTINȚĂ

Versuri cânt, versuri presor
Pe potecile de dor
Iar pe cer, pe bolta lui,
Eu durerile îmi sui,
Drept izvor.

Și de-acolo când privesc,
Printr'un gol senin ceresc,
Se aprind raze'n contur,
Peste câte le îndur
Și iubesc.

Iar opincile-mi de fier
Fac din drumuri zodier
Până noaptea prinde zori,
Și de-un strigăt, uneori,
Toate pier.

Cruci nerăzbunate par
Lăcrămi ce întins hotar
Umplu'n frământări adânci
Lumii aruncată'n brânci
Plin pahar.

Cerul însuși s'a umplut
De sfârșit și de'nceput
Și de-a mele neputinți;
Iar Cuvântu'ntors spre Sfinți
A tăcut!

ȘTEFAN GHEORGHE THEODORU

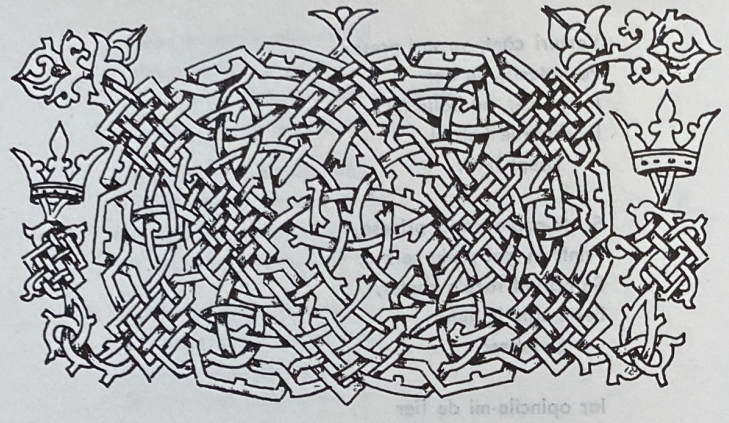

NICOLAE NOVAC

KAHLIL GIBRAN: PROFETUL

In românește de NICOLAE NOVAC

SOSIREA CORĂBIEI

Almustafa, alesul și iubitul, care se afla la apusul vieții sale, a așteptat timp de doisprezece ani în cetatea Orphalese sosirea corăbiei care să-l înapoieze și să-l redea insulei în care s'a născut.

Și în al doisprezecelea an, în ziua a șaptea a lui Ielool, în luna culesului, s'a urcat pe dealul dela marginea cetății, a privit spre mare și a văzut corabia apărând din ceață.

Atunci, porțile inimii sale s'au deschis larg și bucuria lui a sburat departe peste mare. A închis ochii și s'a rugat în tăcerea sufletului său.

Dar, în timp ce cobora dealul, l-a cuprins tristețea și gândea în inima sa:

Cum voi putea pleca în pace și fără păreri de rău? Nu! Nu voi putea părăsi cetatea aceasta fără ca duhul meu să fie rănit.

Lungi au fost zilele durerii pe care le-am petrecut între aceste ziduri, și lungi au fost nopțile singurătății; și cine oare se poate despărți de durerea și singurătatea sa fără regret?

Prea multe firimituri ale duhului meu am împrăștiat pe aceste străzi, și prea numeroși sunt copiii dorului meu care aleargă goi peste aceste coline, și nu voi fi în stare să mă deslipesc de ei fără tristețe și durere.

Căci nu mă desbrac de un veșmânt oarecare astăzi, ci mă jupoi de piele cu propriile mele mâini.

Și'n urma mea, nu voi lăsa numai o iluzie, ci o inimă îndulcită de foame și sete.

Și totuși, nu mai pot răbda să rămân.

Marea care cheamă toate lucrurile în ea, mă cheamă și pe mine și trebue să mă îmbarc.

Căci a rămâne, chiar dacă orele ar arde în noapte, înseamnă a îngheța, a mă cristaliza și a mucegăi.

Cum n'aș vrea să iau cu mine tot ce este aici. Dar cum aș putea?

Vocea nu poate duce cu ea limba și buzele care i-au dat aripi. Singură trebue să străbată spațiile.

Și singur și fără de cuibul său trebue să sboare vulturul spre soare.

Când a ajuns la picioarele dealului, el s'a întors și a privit încă odată spre mare și a văzut corabia apropiindu-se de port, iar pe covertă, marinarii, oameni ai țării sale.

Și sufletul său a strigat spre ei și a zis:

Copii ai bătrânei mele mame, voi, călăreți ai valurilor,

De câte ori n'ați navigat în visurile mele. Iar acum veniți în trezia mea care îmi este visul cel mai adânc.

Sunt gata de ducă și dorul meu cu trelele pline așteaptă vântul.

O singură răsuflare voi mai respira în acest aer tăcut și numai o privire dragă voi mai arunca îndărăt,

Apoi voi sta alături de voi, un peregrin al mării printre peregrinii mării.

Iar tu, imensă mare, mamă fără somn,

Care singură ești leagăn de pace și de libertate râurilor și fluviilor,

O singură întorsătură va mai face acest fluviu și un singur murmur în adâncul său,

Apoi mă voi vărsa în tine, o picătură fără sfârșit într'un ocean fără sfârșit.

Și'n timp ce mergea, a văzut în depărtare bărbați și femei părăsindu-și ogoarele și viile și grăbindu-se spre marginea cetății.

Și a auzit vocile lor pronunțându-i numele și strigând dela un ogor la altul și spunându-și unul altuia despre sosirea corăbiei.

Iar el și-a zis?

Trebue ca ziua despărțirii să fie ziua întâlnirii?

Trebue să se spună că apusul meu a fost într'adevăr răsăritul?

Dar ce anume voi putea dărui aceluia ce și-a lăsat plugul în mijlocul brazdei, sau aceluia ce și-a oprit teascul vinăriei?

Se va transforma oare inima mea într'un pom încărcat de fructe pe care să le culeg și să le dau lor?

Vor curge oare dorurile mele ca o fântână ca să le pot umple cupele?

Sunt eu oare harfa pe care mâna celui puternic o va mângâia, sau flautul prin care să treacă răsuflarea lui?

Eu sunt căutătorul de tăceri, și ce comori găsit-am în tăceri pe care să le pot împărți cu mărinimie?

Dacă aceasta este ziua culesului meu, în ce ogoare mi-am aruncat sămânța și în ce anotimpuri uitate?

Dacă aceasta este într'adevăr ora în care-mi voi ridica lanterna, nu va fi flacăra mea care va arde într'însa.

Goală și întunecată îmi voi ridica lanterna,

Iar paznicul de noapte o va umple cu ulei și o va aprinde.

Toate acestea le grăi. Dar multe au rămas nespuse în inima sa. Căci el, el însuși nu putea să-și spună marele-i secret.

Și'n timp ce intra în cetate, întreg norodul s'a apropiat ca să-l întâmpine, și-i strigau cu toții ca'ntr'o singură voce.

Iar bătrânii cetății s'au oprit înaintea lui și-au zis:

Nu pleca dela noi.

Ne-ai fost briza amiezii în dimineața noastră și tinerețea ta ne-a dat vise să le visăm.

Nu ești un străin printre noi și nici oaspete, ci copilul și iubitul nostru.

Nu lăsa ca ochii noștri să flămânzească după chipul tău.

Iar preoții și preotesele i-au grăit:

Nu lăsa ca valurile mării să ne despartă și ca anii pe care i-ai petrecut în mijlocul nostru să devină amintiri.

Ai păsit printre noi ca un duh și umbra ta a fost lumină pe fețele noastre.

Te-am iubit mult. Dar dragostea noastră a fost fără cuvinte și cu văl a fost învelită.

Ci acum vorbește și ni te descoperă.

Căci așa a fost să fie ca dragostea să nu-și cunoască adâncurile până'n ceasul despărțirii.

Au venit și alții și i-au vorbit. El însă nu le-a răspuns. Și-a aplecat doar

capul, iar cei ce erau mai aproape de el i-au văzut lacrimile ce-i cădeau pe piept.

Impreună cu poporul a înaintat spre piața din fața templului.

Acolo a ieșit din templu o femeie al cărei nume era Almitra. O profeteasă.

El a privit spre ea cu plăcere mare, căci ea a fost aceea care l-a căutat și a crezut într'însul atunci când doar o zi era de când intrase în cetatea lor.

Și ea l-a preamărit spunând:

Profet al lui Dumnezeu, în căutarea necuprinsului de mult scrutezi depărtările după corabia ta.

Iar acum corabia a sosit și trebue să pleci.

Adânc îți este dorul după țara amintirilor și lăcașul marilor tale desfătări, iar dragostea noastră nu te poate nici lega nici ține.

Ci noi te rugăm ca înainte de a pleca dintre noi să ne vorbești și să ne împărtășești din adevărul tău.

Iar noi la rându-ne îl vom împărtăși copiilor noștri, iar ei copiilor lor așa ca să nu piară niciodată.

In singurătatea ta, tu ai stat strajă zilelor noastre și în trezia ta tu ai ascultat plânsul și râsul somnului nostru.

De aceea, descopere-ne pe noi nouă însine și spune-ne tot ce ți-a fost dat ție să cunoști despre ceea ce este între naștere și moarte.

Răspuns-a el:

Popor din Orphalese, ce-aș putea eu să vă spun în afară de ceea ce trăește chiar acum în sufletul vostru?

DESPRE DRAGOSTE

Spus-a atunci Almitra: vorbește-ne despre dragoste.

Iar el își înălță capul și privi pe deasupra poporului și o tăcere mare căzu peste ei. Atunci, cu voce tare grăit-a:

Când vă cuprinde dragostea, urmați-o.

Chiar dacă drumurile ei vor fi pietroase și adânci.

Când aripile ei vă ating, apropiați-va de ea.

Chiar dacă lancea ascunsă în ghiarele ei vă va răni.

Iar când vă vorbește, credeți-o.

Chiar dacă vocea ei vă va cutremura visele, precum vântul nordului devastează grădina.

Căci, așa precum dragostea vă încoronează, tot la fel ea vă crucifică. Precum vă înalță, la fel vă usucă.

Precum urcă asemeni sevei ce se ridică în fiecare ramură ce tremură în soare,

La fel va coborî în rădăcinile voastre pe care le va mișca din încleștarea lor cu pământul.

Ca niște ghije de porumb vă va aduna în jurul ei.

Și vă va desbrăca spre a rămâne goi.

Ea vă va cerne pentru a vă elibera de impurități.

Ea vă curăță și vă face nepătați.

Ea vă înconvoaie pentru a deveni elastici.

Apoi vă dăruește focului sacru ca să vă prefaceți în azimă pentru praznicul sfânt al lui Dumnezeu.

Toate acestea dragostea le va face cu voi ca să puteți cunoaște secretele inimii voastre și în această cunoaștere voi înșivă să deveniți o firimitură a inimii vieții.

Ci, dacă în teama voastră veți căuta doar pacea dragostei și a plăcerilor ei,

Atunci este mai bine pentru voi a vă acoperi goliciunea părăsind podeaua cernerii dragostei,

In lumea fără anotimpuri în care veți râde, dar nu întreg râsul vostru, și veți plânge, dar nu toate lacrimile voastre.

Nimic nu dă dragostea decât pe ea însăși și nimic nu ia decât din ea însăși.

Dragostea nu posedă nici nu poate fi posedată;

Căci dragoste este deajuns în dragoste.

Când iubiți să nu spuneți „Domnul este în inima mea" ci mai degrabă „Eu sunt în inima Domnului".

Să nu credeți că veți putea călăuzi drumul dragostei, căci dragostea, dacă vă găsește vrednici vă va călăuzi drumul vostru.

Dragostea nu are alte doruri decât a se împlini pe ea însăși.

Ci dacă iubiți și doriți, acestea să fie dorințele voastre:

Să vă topiți și să fiți un izvor curgător care-și cântă melodia în noapte.

Să cunoașteți durerea unei prea mari blândeți.

Să fiți răniți de propria voastră înțelegere a dragostei.

Să sângerați de bună voie și cu plăcere.

Să vă treziți dimineața cu o inimă înaripată și să dați mulțumire pentru o altă zi de dragoste.

Să vă odihniți la amiaz și să meditați extazurile dragostei.

Să vă întoarceți acasă seara mulțumiți.

Apoi să adormiți cu o rugăciune în inima voastră pentru cel iubit și cu un cântec de laudă pe buzele voastre.

DESPRE CĂSĂTORIE

Și iarăși grăi Almitra: spune-ne ceva despre căsătorie, învățătorule.

Răspuns-a el:

V'ați născut împreună și împreună veți fi vecii-vecilor.

Veți fi împreună când aripa albă a morții vă va cutremura zilele.

O, veți fi împreună chiar în amintirea tăcută a lui Dumnezeu.

Ci voi, lăsați o distanță în împreunarea voastră,

Și lăsați vânturile cerului să danseze între voi.

Iubiți-vă unul pe altul, dar nu deveniți sclavii dragostei:

Lăsați mai de grabă o mare mișcătoare între limanurile sufletelor voastre.

Umpleți-vă unul altuia cupa, dar nu beți dintr'o singură cupă.

Dați-vă unul altuia din pâinea voastră, dar nu mâncați din aceeași felie.

Cântați și dansați împreună și bucurați-vă, dar lăsați ca fiecare dintre voi să fie el însuși,

La fel precum coardele viorii sunt singure cu toate că intonează aceeași melodie.

Dăruiți-vă inimile, dar nu pentru a fi păstrate reciproc.

Căci numai mâna vieții poate să vă adăpostească inimile voastre.

Stați împreună, dar nu prea aproape:

Căci stâlpii templului stau depărtați,

Iar stejarul și cipresul nu cresc unul în umbra celuilalt.

DESPRE COPII

Atunci o femeie care ținea un prunc la sânu-i, zise:

Spune-ne ceva despre copii.

Iar el a zis:

Copiii voștri nu sunt ai voștri.

Ei sunt feciorii și fetele vieții care se caută pe ea însăși.

Ei vin prin voi dar nu din voi,

Și cu toate că sunt cu voi, ei nu vă aparțin.

Le puteți da dragostea voastră, dar nu și gândurile voastre.
Căci ei își au gândurile lor.
Le puteți adăposti trupurile dar nu și sufletele,
Căci sufletele lor sălășluiesc în lăcașul viitorului, pe care voi nu-l puteți vizita nici chiar în visurile voastre.
Voi puteți încerca să fiți asemeni lor, dar nu încercați să-i faceți pe ei asemenea vouă.
Căci viața nu merge deandăratelea nici nu se oprește în ieri.
Voi sunteți arcurile din care copiii voștri ca niște săgeți vii sunt trimiși înainte.
Arcașul vede semnul pe drumul infinitului și vă îndoaie cu puterea lui ca săgeata lui să meargă repede și departe.
Lăsați deci ca încordarea brațului arcașului să fie spre bucurie.
Căci așa precum el iubește săgeata care sboară, tot la fel iubește și arcul care rămâne.

DESPRE DĂRNICIE

Atunci un bogătaș spuse: vorbește-ne despre dărnicie. Răspuns-a el:
Dăruiți foarte puțin atunci când dați din ceea ce aveți.
Când însă din voi însivă, atunci cu adevărat dăruiți.
Căci ce este averea voastră decât bunuri pe care le păstrați și păziți de teama că veți avea nevoie de ele mâine?
Dar acel mâine, ce poate să aducă acel mâine unui câine prea prudent care-și îngroapă ciolanul în nisipul fără urmă în timp ce întovărășește peregrinii spre cetatea sfântă?
Și ce este teama de trebuință decât trebuința însăși?
Când fântâna vă este plină, cine oare se teme de sete?
Sunt dintre aceia care dau puțin din multul pe care-l au – și dau pentru a fi recunoscuți, dar intențiile lor ascunse fac darurile fără de preț
Sunt și dintre aceia care au puțin și dăruiesc totul.
Aceștia sunt cei ce cred în viață și în plinătatea ei, și lada lor nu este niciodată goală.
Sunt dintre aceia ce dăruiesc cu plăcere, și plăcerea este recompensa lor.
Și sunt și dintre aceia care dau cu durere, și durerea este botezul lor.
Dar sunt și dintre aceia ce dau și nu cunosc durere dând, nici nu caută plăcere, nici nu dau pentru a-și dovedi virtutea;

Ei dăruesc precum mirtul din văi își împrăștie mirosul în spațiu.
Prin mânile unora ca acestora vorbește Dumnezeu, și dindărătul ochilor lor El zâmbește pământului.
E bine să dai când ți se cere, dar este mult mai bine dacă dai când nu ți se cere, din înțelegere;
Căci pentru cel cu mână darnică bucuria de a căuta pe cel ce să primească este mai mare decât însuși dăruirea.
Este oare ceva ce ați dori să păstrați?
Toate cele ce aveți vor fi date într'o bună zi;
Deaceea, dăruiți acum, ca anotimpul dăruirii să fie al vostru și nu al urmașilor voștri.
Spuneți de multe ori: „Aș da, dar numai celor ce merită".
Pomii din grădina voastră nu spun la fel, și nici turmele depe pajiștea voastră.
Ei dau ca să trăiască, căci a opri, înseamnă a pieri.
Desigur că cel ce este vrednic să-și primească zilele și nopțile sale, este vrednic de orice din partea voastră.
Iar cel ce merită să bea din oceanul vieții, merită să-și umple cupa și din pârâul vostru.
Căci ce pustiu mai mare poate fi decât acela ce sălășluește în curajul și confidența celui ce refuză milostenia?
Cine ești tu ca oamenii să-ți deschidă pieptul și să-și arate mândria, ca tu să le vezi meritul gol și trufia nerușinată?
Mai bine vezi ca tu, tu însuți să te faci vrednic de a dărui și să fii un instrument al dăruirii.
Căci adevăr zic vouă, viața este care dă viață – iar tu, care singur te consideri darnic, nu ești de cât martorul.
Și voi primitorilor – și voi toți sunteți primitori – nu vă asumați greutatea gratitudinii, fără a arunca o povară asupra voastră și a celui ce dăruiește.
Mai de grabă înălțați-vă cu cel ce dă, pe darul lui, ca pe niște aripi.
Căci a fi prea conștienți de datoria voastră, înseamnă a pune la îndoială generozitatea celui ce cu inimă largă are pământul drept mamă si pe Dumnezeu ca tată.

DESPRE MÂNCARE ȘI BĂUTURĂ

Atunci un bătrân, proprietar al unei cârciumi, spuse: vorbește-ne despre mâncare și băutură.

Iar el a răspuns:

Ar fi bine dacă ați putea trăi din rodul pământul și ca o plantă aeriană v'ați mulțumi cu lumina.

Dar, fiindcă voi trebue să ucideți pentru a mânca și să văduviți noul născut de laptele mamei sale pentru a vă astâmpăra setea, lăsați atunci ca acesta să fie un act de închinăciune.

Și lăsați ca să se ridice un altar pe care nepătații și purii pădurii și ai câmpiei să fie sacrificați pentru ceea ce este nevinovat și mai pur în om.

Când veți ucide un animal, grăiți-i în inima voastră.

Prin aceeași putere care te ucide pe tine, și eu voi fi ucis; și, și eu, la rându-mi, voi fi mistuit.

Căci legea care te-a dat pe tine în mânile mele, mă va da și pe mine într'o mână mult mai puternică.

Sângele tău și sângele meu, nu-i nimic mai mult decât seva care hrănește copacul cerului.

Iar când mușcați dintr'un măr cu dinții voștri, spuneți-i în inima voastră,

„Sămânța ta va trăi în trupul meu,

Iar mugurii tăi de mâine vor înflori în inima mea,

Aroma ta îmi va fi răsuflarea.

Și împreună ne vom bucura peste toate anotimpurile."

Toamna, când veți culege strugurii din via voastră pentru teascuri, spuneți în inima voastră:

„Și eu sunt o vie, iar fructele mele vor fi și ele adunate pentru teasc,

Și asemeni vinului nou și eu voi fi păstrat în vase eterne."

Iar iarna, când veți scoate vinul, în inima voastră înălțați un cântec pentru fiecare cupă;

Și lăsați ca în cântecul vostru să trăiască amintirea toamnei, a viei și a teascului.

DESPRE MUNCĂ

Un plugar spuse atunci: vorbește-ne despre muncă.

Iar el răspunse, zicând:

Voi lucrați ca să țineți pace cu pământul și cu sufletul pământului.

Căci, a fi leneș înseamnă a deveni un străin prin anotimpuri, și să vă dați de-oparte din calea procesiunii vieții care mărșăluește în măreție și mândrie spre infinit.

Când munciți voi sunteți flautul prin a cărui inimă murmurul orelor se transformă în muzică.

Cine dintre voi ar vrea să fie o rădăcină mută și tăcută, când toate celelalte cântă împreună în unison?

Vi s'a spus mereu că lucrul e un blestem și munca o năpastă.

Ci eu vă spun că atunci când lucrați voi împliniți o parte din visul ce v'a fost hărăzit atunci când s'a născut visul.

Și ținându-vă ocupați cu lucrul voi într'adevăr iubiți viața,

Iar, a iubi viața prin muncă, înseamnă a cunoaște cel mai adânc secret al vieții.

Ci dacă voi în durerea voastră numiți nașterea o boală și tăria cărnii un blestem scris pe fruntea voastră, eu vă spun că sudoarea frunții voastre nu va putea șterge ceea ce v'a fost scris,

Vi s'a spus la fel că viața e întuneric, și în neștiința voastră voi ați repetat ceea ce s'a spus de neștiutori.

Dar eu spun că viața este cu adevărat întuneric atunci când este lipsită de dorinți,

Și toate dorințele sunt oarbe atunci când sunt lipsite de înțelegere,

Iar înțelegerea este zadarnică fără muncă,

Și munca e goală unde nu este dragoste,

Ci dacă voi veți munci cu dragoste vă veți lega pe voi de voi înșivă și unul dealtul și astfel de Dumnezeu.

Dar ce este oare a munci cu dragoste?

Este a țese pânza cu fire trase din inima voastră, ca și când iubitul vostru va purta pânza aceea.

Este a clădi o casă cu afecțiune ca și când iubitul vostru va locui în casa aceea.

Este a semăna sămânța cu plăcere și a culege fructul cu bucurie, ca și când iubitul vostru va mânca acel fruct.

Este a încărca tot ceea ce faceți cu răsuflul propriului vostru duh,

Și să știți că toți morții binecuvântați stau deasupra voastră și vă privesc.

Am auzit de multe ori, ca și când aș fi vorbit prin somn: „Acela care lucrează în marmoră și găsește formele propriului său suflet în piatră, este mai nobil decât cel ce ară pământul.

Și acela ce prinde curcubeul pentru a-l pune într'o haină asemănătoare omului, este ceva mai mult decât cel ce face sandale pentru picioarele voastre".

Ci eu spun; nu în somn ci în trezia amiezii, că vântul nu vorbește plopului uriaș mai dulce decât firicelelor de iarbă;

Și numai acela este cu adevărat mare care transformă vocea vântului într'un cântec îndulcit de propria lui dragoste.

Munca este dragostea ce se vede.

Iar dacă voi nu puteți munci cu dragoste ci numai cu silă, este mai bine s'o părăsiți și să stați la poarta templului pentru a primi darurile celor ce lucrează cu plăcere.

Căci dacă coaceți pâinea cu indiferență, coaceți o pâine amară care hrănește doar jumătate din foamea omului.

Și dacă zdrobiți strugurii cu murmur, murmurul vostru va distila otrava în vin.

Iar dacă cântați precum îngerii, dar nu iubiți a cânta, voi astupați urechile oamenilor cu vocile zilei și vocile nopții.

DESPRE BUCURIE ȘI DURERE

Atunci o femeie spuse: vorbește-ne despre bucurie și durere.

Iar el a răspuns:

Bucuria este durerea voastră fără de mască.

Căci aceeași fântână din care se ridică râsul vostru a fost de multe ori plină cu lacrimile voastre.

Și cum oare ar putea fi altfel?

Cu cât durerea mușcă mai adânc din voi, cu atât mai mare vă va fi bucuria.

N'a fost oare cupa ce conține vinul vostru aceeași cupă ce a fost arsă în cuptorul olarului?

Și nu este oare lăuta ce vă desmiardă duhul același lemn ce a fost lucrat cu rândeaua?

Când sunteți bucuroși, priviți adânc în inima voastră și veți găsi că numai ceea ce v'a îndurerat vă îmbucură.

Când sunteți îndurerați priviți din nou în inima voastră, și veți vedea că într'adevăr plângeți pentru ceea ce v'a făcut plăcere.

Unii dintre voi vor spune: „Bucuria este mai mare de cât durerea", iar alții zic: „Nu, durerea este mai mare."

Ci eu cu adevărat vă spun că ele sunt inseparabile.

Ele vin împreună, și când una stă singură cu voi la masă, amintiți-vă că cealaltă doarme în patul vostru.

Intr'adevăr, voi sunteți suspendați ca un cântar, între durere și bucurie.

Numai când sunteți goi stați nemișcați și în balanță.

Când trezorierul vă cheamă să-i cântăriți aurul și argintul, nici bucuria și nici durerea voastră nu vor urca sau coborî.

DESPRE CASE

A venit atunci un zidar și-a spus: vorbește-ne despre case.

Iar el răspuns-a zicând:

Ridicați un castel în pustiu în imaginația voastră înainte de a zidi o casă între zidurile cetății.

Căci la fel precum vă'ncearcă dorul întoarcerii acasă în amurgul vostru, la fel îl încearcă și pe drumețul din voi, cel întotdeauna îndepărtat și singur.

Casa voastră este trupul vostru mai mare.

Crește în soare și doarme în tăcerea nopții; și nu-i fără vise. Oare nu visează casa voastră? Și visând iese din cetate în dumbravă sau pe deal?

Ce n'aș da să pot să vă adun casele în mâna mea și apoi ca un semănător să le împrăștii în pădure și'n livadă.

Atunci văile v'ar fi străzi și pajiștele alei, ca să vă puteți căuta unul pe altul prin vii și să vă'ntoarceți cu mirosul gliei în îmbrăcăminte.

Dar acestea nu pot fi împlinite acum.

In teama lor, străbunii voștri v'au adunat mult prea aproape. Și teama aceea va mai dura o bucată de vreme. Pentru încă o bucată de vreme zidurile cetății vă vor ține inimile separate de câmpii.

Cetățeni din Orphalese, spuneți-mi, ce aveți în aceste case? Și ce anume păziți cu ușile închise?

Aveți pace, ori tăcuta dorință ce v'ar desvălui puterea?

Aveți amintiri, bolte semiluminate ce opresc înălțimile gândirii?

Aveți frumusețe ce călăuzește inima dela lucruri făcute din lemn și piatră spre muntele sfânt?

Spuneți-mi, aveți voi acestea în casele voastre?

Sau aveți numai comfort și pofta de comfort, această nimica toată care intră în casă oaspete, apoi devine locatar și în cele din urmă stăpân?

O, cum vă stăpânește și cu cârlig și blestem vă transformă în niște păpuși ale marilor voastre dorinți.

Căci deși are mâini mătăsoase, inima îi este de fier.

Vă leagănă să adormiți numai pentru a rămâne alături de patul vostru bătându-și joc de demnitatea cărnii.

Își bate joc de simțurile voastre sănătoase ascunzându-le ca pe niște vase fragile.

Cu adevărat, pofta de comfort omoară pasiunea sufletului și apoi pășește rânjind în cortegiu funebru.

Ci voi, copii ai spațiului, voi cei neliniștiți în liniște, nu vă lăsați prinși sau slabi.

Casa voastră să nu vă fie o ancoră ci un catarg.

Să nu fie pojghița ce acoperă o rană, ci o pleoapă care păzește ochiul.

Să nu vă adunați aripile pentru a putea păși prin uși, nici să nu vă aplecați capetele pentru a nu vă lovi de plafon, nici să nu vă temeți a respira în voie ca nu cumva zidurile să crape și să se prăbușească.

Să nu vă complăceți în morminte făcute de morți pentru cei vii.

Cu toată măreția și splendoarea, casa voastră să nu vă încuie secretul nici să vă adăpostească dorul.

Căci, ceea ce este nemărginit în voi sălășluește în lăcașul cerului, a cărui poartă este înrourata dimineață și ale cărui ferestre sunt cântecele și tăcerile nopții.

DESPRE ÎMBRĂCĂMINTE

Țesătorul spuse: vorbește-ne despre haine.

Și el răspunse:

Hainele voastre ascund mult din frumusețea voastră, dar nu ascund și urâțenia.

Căci deși voi căutați în îmbrăcăminte libertatea secretului, veți găsi în ele un ham și un lanț.

Ar fi mai bine dacă ați întâmpina soarele și vântul cu cât mai multă piele a voastră și cât mai puțin veșmânt,

Căci răsufletul vieții este în lumina soarelui iar mâna vieții este în vânt.

Unii dintre voi spuneți „Vântul nordului este cel care ne-a țesut îmbrăcămintea ce purtăm".

Ci eu zic, da, a fost vântul nordului

Dar rușinea i-a fost războiul și moleșirea nervilor i-a fost firul.

Și când și-a împlinit lucrarea el a râs în pădure.

Să nu uitați că modestia este scutul împotriva ochiului celui necurat.

Dar când cel necurat nu va mai fi, ce va fi modestia mai mult decât un lanț și o înșelăciune a gândului?

Nu uitați iarăși că pământul se bucură să vă simtă picioarele goale și vânturile sunt ahtiate să se joace cu părul vostru.

DEPRE CUMPĂRARE ȘI VÂNZARE

Un comerciant spuse: vorbește-ne despre cumpărare și vânzare.

Iar el răspunse zicând:

Pământul vă dă roadele sale, dar voi să nu le doriți dacă nu știți altceva decât să vă umpleți mâinile cu ele.

Căci numai schimbând între voi darurile pământului veți găsi cu adevărat abundență și satisfacție.

Dar dacă schimbul nu se face cu dragoste și generoasă dreptate, nu va face decât să ducă pe unii spre întristare iar pe alții la foame.

Când voi muncitori ai mării, ai câmpiilor și ai viilor, veți întâlni în piață țesătorii, olarii și culegătorii de mirodenii, –

Invocați atunci duhul stăpân al pământului să vină în mijlocul vostru și să binecuvinteze cântarul și socoteala cântăririi valorii contra valorii.

Și nu îngăduiți să ia parte la tranzacțiile voastre pe cei cu mâna goală care vă vind vorbele lor pentru munca voastră.

Unora ca acestora voi să le spuneți:

Veniți cu noi în câmp, sau mergeți cu frații noștri pe mare și aruncați-vă mrejele;

Căci pământul și marea vor fi darnice și cu voi așa cum sunt cu noi:

Iar dacă vin cântăreții și dansatorii și cei ce cântă din flaut, – cumpărați și din darurile lor.

Căci și ei sunt culegători de fructe și arome, și ceea ce aduc ei, chit că-i realizat din vise, este veșmânt și hrană pentru sufletul vostru.

Inainte însă de a părăsi piața, vedeți ca nimeni să nu plece în drumul său cu mâinile goale.

Căci duhul stăpân al pământului nu va dormi în pace deasupra vântului până ce nevoile celui din urmă dintre voi nu vor fi satisfăcute.

DESPRE CRIMĂ ȘI PEDEAPSĂ

Atunci unul dintre judecătorii cetății a pășit înainte și a spus: vorbește-ne despre crimă și pedeapsă.

Și el răspunse zicând:

Este atunci când duhul tău hoinărește deasupra vântului,

Că tu, singur și nepăzit de nimeni comiți un rău asupra altora și deci și tie însuți.

Și pentru acel rău comis va trebui să bați și să aștepți o bucată de vreme nemângâiat la poarta celui binecuvântat.

Precum oceanul este și dumnezeirea ta;

Rămâne veșnic nepătată.

Și precum eterul, înalță numai pe cei cu aripi.

Chiar precum soarele este dumnezeirea ta;

Nu cunoaște drumurile moliei și nici nu caută găurile șarpelui.

Dar dumnezeirea ta nu sălășluește singură în ființa ta.

Mult în tine este încă om, dar mult iarăși nu este încă om,

Ci numai un pigmeu fără forme care umblă prin somn în ceață pentru a se trezi singur.

Eu voi vorbi acum omului din voi.

Căci el este acela și nu dumnezeirea din voi nici pigmeul din ceață, care cunoaște crima și pedeapsa crimei.

V'am auzit de multe ori vorbind despre cineva care a comis un rău ca și când n'ar fi fost unul dintre voi ci un străin pentru voi și unul care s'a fofilat în lumea voastră.

Ci eu spun că, așa precum sfințenia și dreptatea nu se pot ridica deasupra înălțimii ce hărăzește în fiecare din voi,

Tot la fel cel rău și slab nu poate cădea mai prejos decât prăpastia din voi.

Căci așa precum o frunză nu îngălbenește fără numai cu buna știință tăcută a întregului copac,

Tot la fel cel ce face rău nu poate face răul fără voința ascunsă a voastră a tuturora.

Ca într'o procesiune voi mergeți împreună spre Dumnezeirea din voi.

Voi sunteți drumul și tot voi drumeții.

Iar când unul dintre voi cade, cade pentru cei din urmă-i, ca să-i facă atenți asupra pietrei de poticnire.

O, dar el cade și pentru cei dinaintea sa, care cu toate că au fost mai iuți și cu un pas mai sigur, n'au îndepărtat piatra de poticnire.

Vă spun aceasta, chiar dacă cuvântul va cădea greu pe inima voastră:

Ucigașul nu este iresponsabil pentru propria sa crimă,

Și cel furat nu este lipsit de blam pentru că a fost furat.

Cel drept nu este nevinovat de fapta celui rău,

Și cel cu mâna nepătată nu este curat de cele înfăptuite de criminal.

Căci de multe ori cel vinovat este victima celui rănit,

Și, de cele mai multe ori, cel condamnat este purtătorul greșelilor celor nevinovați și neblamați.

Voi nu puteți despărți pe cei drepți de cei nedrepți și pe cei buni de cei răi;

Fiindcă ei stau împreună în fața soarelui precum firul negru și cel alb sunt țesute împreună.

Iar când firul negru se rupe, țesătorul trebue să inspecteze întreaga țesătură și deasemeni războiul de țesut.

Dacă vreunul dintre voi va aduce spre judecată o soție necredincioasă,

Lăsați-l deasemenea să cântărească și inima soțului ei cântarul și să-i măsoare și sufletul lui cu aceeași măsurătoare.

Și lăsați pe cel ce-i gata să biciue pe atacator să privească și în sufletul celui atacat.

Iar dacă vreunul dintre voi va pedepsi în numele dreptății și va pune securea în pomul cel rău,lăsați-l să vadă și rădăcinile;

Și adevăr zic vouă: el va găsi rădăcinile celui bun și celui rău, celui bogat în roade și celui sterp, împreunate în inima tăcută a pământului.

Iar voi judecători care vreți să fiți drepți,

Ce sentință veți da celui ce a gândit cinstit în carne dar este hoț în duh?

Ce pedeapsă veți da celui ce ucide în carne dar el însuși este ucis în suflet?

Și cum veți acuza pe cel ce în faptă este un șarlatan și un opresor,

Dar care în același timp este un nemulțumit și un înșelat?

Și cum veți pedepsi pe cei ale căror remușcări sunt deja mai mari de cât greșelile făcute?

Nu este oare remușcarea pedeapsa care este dată de aceeași lege pe care voi înșivă o serviți?

Totuși voi nu puteți arunca remușcarea asupra celui nevinovat și nici n'o puteți scoate din inima celui vinovat.

Veșnic ea va striga în noapte, ca oamenii să se trezească și să se privească pe ei înșiși.

Iar voi cei ce înțelegeți dreptatea, cum o veți putea înțelege fără să fi privit toate faptele în lumina plină a zilei?

Numai atunci veți putea cunoaște că cel drept și cel căzut este același om care stă în amurg între noaptea eului său pigmeu și eului său Dumnezeu,

Și că piatra din capul unghiului a templului nu este mai sus decât cea mai de jos piatră a temeliei.

DESPRE LEGI

Un avocat spuse atunci: dar ce-i cu legile noastre, învățătorule?

Răspuns-a el:

Vă delectați făcând legi,

Cu toate acestea vă delectați și mai mult călcându-le.

Precum copiii ce se joacă pe malul oceanului ridicând neîntrerupt turnuri de nisip pe cari le dărâmă apoi râzând.

Dar, în timp ce voi ridicați turnurile voastre de nisip oceanul aduce din ce în ce mai mult nisip la mal,

Și când le distrugeți, oceanul râde împreună cu voi.

Adevăr grăiesc vouă: oceanul râde întotdeauna cu cel inocent.

Dar ce-i cu aceia pentru care viața nu-i un ocean și legile făcute de om nu sunt turnuri de nisip,

Ci pentru care viața este o stâncă și legea o daltă cu care ei dăltuiesc viața după chipul și asemănarea lor?

Ce despre infirmul care urăște dansatorii?

Ce-i cu boul care-și iubește jugul și judecă cerbul și căprioara pădurii drept lucruri rătăcite și vagabonde?

Ce-i cu șarpele bătrân care nu-și mai poate descoji pielea și-i numește pe toți ceilalți goi și nerușinați?

Și ce despre acela ce vine devreme la nuntă, și când s'a suprasăturat și-i obosit o ia din loc spunând că toate nunțile sunt infracțiuni și toți oaspeții călcători de lege?

Ce să spun despre aceștia decât că și ei stau în lumina soarelui dar cu spatele spre soare?

Ei văd numai umbrele lor și umbrele lor sunt legile lor.

Și ce este soarele pentru ei în afară de un făcător de umbre?

Și ce înseamnă să recunoști legile decât să te apleci și să le conturezi umbrele pe pământ?

Ci voi care umblați cu fața spre soare, ce imagine desemnată pe pământ vă poate opri?

Voi cei ce călătoriți cu vântul, ce val al vremii să vă arate drumul?

Ce lege omenească vă poate lega dacă rupeți jugul vostru dar nu la poarta închisorii nici unui om?

De ce lege să vă temeți dacă dansați dar nu vă împiedicați de lanțurile nimănui?

Și cine este acela care să vă aducă la judecată dacă vă rupeți hainele dar nu le lăsați în drumul nimănui?

Popor din Orphalese, puteți înveli toba și puteți desface coardele lirei, dar cine anume poate ordona privighetorii să nu cânte?

DESPRE LIBERTATE

Un orator spuse: vorbește-ne despre libertate

Iar el a răspuns:

La porțile cetății și'n incinta căminului vostru v'am văzut prosternându-vă și închinându-vă propriei voastre libertăți,

La fel precum sclavii se umilesc pe ei înșiși dinaintea tiranului și-l preamăresc cu toate că el îi ucide.

O, sub bolțile templului și'n umbrele cetății am văzut pe cei mai liberi dintre voi purtându-și libertatea ca pe un jug și ca pe niște cătușe.

Și inima a sângerat în mine; căci voi puteți fi numai atunci cu adevărat liberi când fie și numai dorul de a fi liberi devine o armură pentru voi și când veți înceta de a mai vorbi despre libertate ca o țintă ce trebuește atinsă și ca o împlinire.

Veți fi liberi cu adevărat atunci când zilele voastre nu vor fi fără griji și când nopțile nu vă vor fi fără lipsuri și necazuri,

Ci mai degrabă când aceste lucruri vă vor încinge viața dar vă veți înălța deasupra lor goi și nelegați.

Dar cum vă veți putea ridica deasupra zilelor și nopților voastre până n'ați rupt lanțurile pe care voi în zorile priceperii le-ați strâns împrejurul amiezii voastre?

In adevăr ceea ce voi numiți libertate este cel mai puternic din aceste lanțuri, cu toate că verigile sale sclipesc în soare și vă orbesc ochii.

Și ce este aceasta decât fragmente din eul vostru pe care le asvârliți pentru a deveni liberi?

Dacă este o lege nedreaptă pe care voi doriți s'o înlăturați, legea aceea a fost scrisă de propria voastră mână pe fruntea voastră.

Nu o puteți șterge arzând cărțile legii nici spălând frunțile judecătorilor voștri, chiar dacă ați vărsa marea peste ei.

Iar dacă doriți să detronați un despot, vedeți mai întâi ca tronul lui ridicat în voi înșivă să fie distrus.

Căci cum poate oare un tiran să-i conducă pe cei liberi și mândri, dacă nu prin tirania propriei lor libertăți și rușinea propriei lor mândrii?

Și dacă este vreo grijă pe care doriți s'o îndepărtați, grija aceea a fost aleasă de voi mai degrabă decât să fi fost impusă asupra voastră.

Iar dacă este teama de care doriți să vă scăpați, scaunul acelei temeri este în inima voastră și nu în mâna celui temut.

Cu adevărat toate lucrurile se mișcă în adâncul vostru într o permanentă jumătate de îmbrățișare, cel dorit și cel temut, cel scârbos și cel iubit, urmăritul și ceea ce voi doriți să evitați.

Aceste lucruri se mișcă în voi înșivă precum luminile și umbrele în lipite perechi.

Și când umbra dispare și nu mai este, lumina care lâncezește devine umbră altei lumini.

La fel și libertatea voastră când își pierde lanțurile devine ea însăși lanțul unei mai mari libertăți.

DESPRE RAȚIUNE ȘI PASIUNE

Atunci preoteasa vorbi din nou și spuse:

Vorbește-ne despre rațiune și pasiune.

Iar el răspunse grăind:

Sufletul vostru este de multe ori un câmp de bătaie pe care rațiunea și judecata voastră poartă război împotriva pasiunii și poftei voastre.

Aș vrea să fiu împăciuitorul din sufletul vostru ca să pot întoarce discordia și rivalitatea firii voastre într'o unitate și melodie.

Dar cum aș putea eu,atâta timp cât voi înși-vă nu veți fi împăciuitorii, nu îndrăgostiții firii voastre?

Rațiunea și pasiunea voastră sunt cârma și vintrelele corăbiei sufletului vostru călător pe mare.

Și dacă vintrelele ori cârma se rup, nu vă rămâne altceva decât să fiți aruncați și târîți de valuri sau să rămâneți nemișcați în largul mării.

Căci rațiunea, cârmuind singură este o forță limitată; iar pasiunea singură, este o flacără ce arde spre propria-i distrugere.

Deaceea lăsați ca sufletul să vă exalte rațiunea la înălțimea pasiunii, ca să poată cânta;

Și lăsați ca să vă îndrepte pasiunea cu rațiune, ca pasiunea voastră să poată trăi prin propria ei înviere zilnică, și asemeni pasărei Fenix să se ridice deasupra propriei ei cenuși.

Aș vrea ca să considerați judecata și pofta voastră la fel precum doi oaspeți în casa voastră.

Desigur că nu veți onora unul din oaspeți mai mult decât pe celalalt; căci cel ce este părtinitor față de unul pierde dragostea și încrederea amândurora

Când veți odihni pe dealuri în umbra răcoroasă a albilor plopi, trăind pacea și împăcarea câmpiilor îndepărtate și a văilor – atunci lăsați ca inima voastră să spună în tăcere, „Dumnezeu odihnește în rațiune".

Iar când vine furtuna, și vânturi puternice cutremură pădurea, iar tunetul și fulgerul proclamă majestatea cerului – atunci lăsați ca inima voastră să spuie cu respect, „Dumnezeu se mișcă în pasiune".

Și fiindcă voi sunteți doar un răsuflu în sfera lui Dumnezeu și doar o frunză în grădina lui Dumnezeu, și voi trebue să vă odihniți în rațiune și să vă mișcați în pasiune.

DESPRE DURERE

O femeie vorbi, spunând: povestește-ne despre durere.

Și el răspunse:

Durerea voastră este spargerea scoicii ce vă închide înțelegerea.

Așa precum sâmburele fructului trebue să plesnească, ca inima lui să poată sta în soare, așa trebue și voi să cunoașteți durerea.

Dacă ați putea ține inima voastră într'o admirare de fiecare zi a miracolelor vieții voastre, durerea nu v'ar părea mai puțin de mirat de cât plăcerile voastre;

Și ați accepta anotimpurile inimii voastre, precum ați acceptat întotdeauna anotimpurile ce trec peste ogoarele voastre.

Atunci veți putea privi cu seninătate prin iernile durerilor voastre.

O bună parte a durerii voastre ați ales-o singuri.

Este pilula amară prin care doctorul din voi vindecă propria voastră boală.

Deaceea încredeți-vă în doctor și beți-i medicamentul în tăcere și resemnare:

Căci mâna lui, deși grea și aspră, este călăuzită de mâna gingașă a celui Nevăzut,

Iar cupa pe care el v'o întinde, chiar dacă vă va arde buzele, a fost meșterită din argila pe care Olarul a udat-o cu propriile Lui sfinte lacrimi.

DESPRE CUNOAȘTEREA DE SINE

Un bărbat spuse: vorbește-ne despre cunoșterea de sine.

Iar el răspunse zicând:

Inimile voastre cunosc în tăcere secretul zilelor și nopților.

Dar urechile voastre însetează după sunetul înțelegerii inimei voastre.

Voi veți cunoaște în cuvinte aceea ce deja cunoașteți în gând.

Veți pipăi cu degetele voastre trupul gol al viselor voastre.

Și-i bine să puteți aceasta.

Fântâna ascunsă a sufletului vostru are nevoie de a fi ridicată și a se vărsa spre mare;

Și comorile adâncurilor voastre infinite vor fi descoperite ochilor voștri.

Dar nu lăsați ca vreun cântar să cântărească necunoscutele voastre comori;

Și nu cercetați adâncurile cunoștințelor voastre cu toiagul sau cu detectorul.

Căci eul este o mare nemărginită și nemăsurată.

Nu spuneți, „Am găsit adevărul", ci mai de grabă, „Am găsit un adevăr".

Nu spuneți, „Am găsit cărarea sufletului". Spuneți mai de grabă, „Am întâlnit sufletul păsind pe cărarea mea".

Căci sufletul pășește pe toate cărările

Sufletul nu merge pe o linie, nici nu crește ca o rădăcină.

Sufletul se desface pe el însuși, precum floarea de lotus de nenumăratele-i petale.

DESPRE ÎNVĂȚĂTURĂ

Atunci spuse un învățător: vorbește-ne despre învățătură.

Și el spuse:

Nici un om nu vă poate descoperi decât ceea ce deja se află dormitând în străfundurile cunoașterii voastre.

Învățătorul care pășește în umbra templului, printre ucenicii săi, nu dă din înțelepciunea sa ci mai de grabă din credința și din dragostea sa.

Dacă el este cu adevărat înțelept nu vă va constrânge să intrați în casa înțelepciunii sale, ci mai de grabă vă va conduce spre bogăția propriului vostru cuget.

Astronomul vă va putea vorbi despre înțelegerea sa a spațiului, dar el nu vă poate da vouă înțelegerea sa.

Muzicantul vă va putea cânta despre ritmul ce sălășluește în întreg spațiul, dar nu vă poate da urechea care să rețină ritmul și nici vocea care-i provoacă ecoul.

Iar cel ce este versat în știința numerelor vă poate spune despre regiunile greutății și măsurii, dar nu vă poate duce mai aproape.

Căci viziunea unui om nu-și poate împrumuta aripile altui om.

Și astfel precum fiecare dintre voi stă singur în înțelepciunea lui Dumnezeu, la fel fiecare dintre voi trebue să fie singur în cunoașterea proprie a lui Dumnezeu și în înțelegerea sa despre pământ.

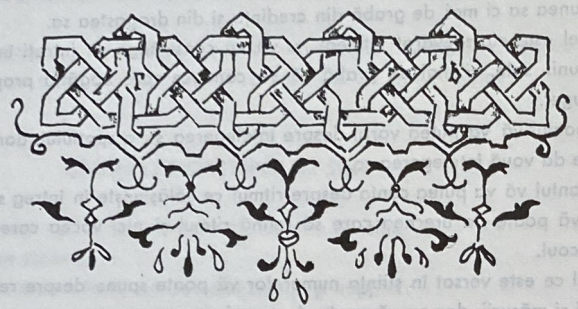

VINTILĂ HORIA

FRAGMENTE DESPRE UN TIMP MAI RĂU DECÂT ALTUL

Cred că am ajuns la o neînțelegere totală a lui Iisus Hristos. Impotriva aspectului contrariu pe care ni l-ar propune comediile muzicale și pseudo-cultul în care îl implică erezia hippy. Intr'adevăr, ceea ce mare parte din tineretul actual încearcă să trăiască cu plenitudine este ura față de tată, și desfacerea de orice urmă de autoritate paternalistă. Iar ceea ce caracterizează pe Iisus este tocmai atitudinea lui de fiu în mod permanent supus Tatălui. Mântuitorul nu a fost un rebel, ci un ortodox practicant al Legii. Isgoni din templu pe cei care disprețuiau sau schimbau Legea. Atitudinea Sa în fața Statului și a Cezarului e cunoscută și nu e nevoie să insist asupra ei. Mântuitorul nu a fost un revoluționar, așa cum încearcă să ni-L prezinte cei ce nu-L înțeleg sau cei care încearcă să-L amestece în murdarele lor jocuri politice sau comerciale, ci un **reacționar,** în sensul cel mai autentic al cuvântului, deoarece a **reacționat** împotriva încercărilor de adulterare a Legii și a relațiilor dintre oameni și Dumnezeu, vreau să spun între tată și fii. Iar dacă s'ar întoarce pe pământ, așa cum a promis, vreau să spun dacă s'ar întoarce acum, în această clipă, ar face-o sub formă de reacționar, pentru că ar reacționa în mod violent împotriva tuturor nuanțelor și înțelesurilor care caracterizează erorile antiumane ale secolului. Ar lua partea părinților împotriva fiilor, în primul rând, deoarece aceștia din urmă reprezintă eterodoxia iar

cei dintâi, cel puțin în principiu, ortodoxia cea mai strictă și tradițională. Nici chiar în plină dramă a chinurilor depe cruce n'a îndrăznit să se revolte împotriva Tatălui, pentrucă cunoștea dinainte sensul acelei suferințe care îi era impusă. Suferința e o condiție esențială pentru a putea intra în viață, dela naștere până la pregătire și educație care pot fi comparate cu o cruce. Cine respinge această cruce nu e demn să intre în viața adevărată, va rămâne alături de ea, nu va putea să-și alcătuiască o personalitate, se va pierde în frustrația fără capăt a neterminatului. Iisus este persoana umană cea mai desăvârșită, cea mai total alcătuită, în sensul că a acceptat toate încercările și niciodată nu s'a revoltat contra Celui care-i impunea sacrificiu după sacrificiu cu scopul evident de a-L duce către ultima perfecțiune. Insă cui să adresez aceste cuvinte într'un moment în care Iisus a fost falsificat, ajungând până în a-L transforma într'un corp fără suflet, în proletar marxist, în amant al Magdalenei și al altor femei contemporane, în rebel căutat de poliție ca fiind un destructor al Legii, în cântăreț de melodii sensual și politic insinuante, în chitarist și consolare supremă a drogaților, adică în exact contrariul a ceea ce a fost?

* * *

E destul de ușor și chiar comod să faci binele, pentrucă binele stă în picioare în mijlocul ordinii însăși a vieții. Și e destul de greu să faci răul, pentrucă asta înseamnă să rupi anumite limite, să te situezi în afara Legii naturale care e în întregime adunată în jurul binelui, adică în jurul unei ierarhii de valori recunoscute ca atare de toate religiile, de când omul are conștiința de a fi om. Binele e în noi, pentrucă, așa cum afirma un teolog, suntem niște ființe destinate paradisului. In schimb, răul se află în afară de noi, cu toate legăturile, înlănțuirile și caracteristicele celui dela care provine. Dumnezeu stă în noi, ne locuește în permanență; demonul e ceva, sau cineva, care ne tentează, deci care locuește în afară de noi. Dumnezeu e o interioritate, demonul ne cântărește din exterior, depe limita sau frontiera ispitei. A duce în ispită înseamnă a interveni din afară. Cel care își ajută aproapele, dând astfel dovadă de o dublă iubire, față de sine însuși și față de ceilalți, cel care într'un fel sau într'altul, se situează în domeniul binelui, reprezintă fateta normală a existenței, își dă astfel o permanentă adeziune la condiția paradisiacă a omului. Cine face răul se așează dela sine într'o poziție de rebeliune, în sensul cel mai deteriorat al cuvântului, adică alături de Dușmanul Creațiunii, de cel care vrea să desorganizeze și să distrugă.

Tot ce se întâmplă, în acest timp mai rău decât altul, dă socoteala de o în-

toarcere pe dos, de o inversiune a posturii clasice pe care omul o avea în fața răului. Jung făcea aluzie la o situație asemănătoare acum câteva decenii: răul care, până în secolul nostru, era o excepție, un păcat, o situație în afara umanului, sau venind din afară, se află azi în noi și suntem obligați să contăm cu el în toate împrejurările. A face binele devine deci mai greu, e mai puțin normal, decât a face răul. Toate artele și pseudo-artele secolului ne-au obișnuit cu gândul că răul implică oarecare eroism, ceea ce e adevărat din punctul de vedere profan al cuvântului, și chiar că adevăratul erou e acela care știe să se situeze violent în rău. Binele e ceva ridicol și greu de găsit. Cred că ceea ce se numește în istoria secolului al XVIII-lea „căderea Bastiliei" a fost unul din momentele inițiale, fundaționale, ale acestei transformări. In momentul în care revoluționarii cuceriseră celebra închisoare, simbol al secolelor reacționare, foarte puțini deținuți se aflau între zidurile ei, după cât se pare mai puțin de zece. Insă imediat după aceea apărură în Franța sute de Bastilii și de ghilotine, unde fură ucise mii de persoane, începând cu inamicii revoluției și terminând cu fiii ei preferați. Iar răul fu prezentat ochilor mirați ai lumii (marii scriitori contemporani, ca Goethe sau Chateaubriand reacționară în schimb imediat, cum era de așteptat, și nu-i căzură în ghiare) drept singura traducere posibilă a cuvântului **om.** Umanismul, opus creștinismului, deci uneia din interpretările cele mai eficace ale raportului om-Dumnezeu, un nou umanism (fiecare epocă își are umanismul pe care îl merită, vreau să spun forma lui specifică de a distruge pe Dumnezeu) apăru din mijlocul râurilor de sânge provocate de ghilotină, iar răul în sine, de atunci încoace, face parte din ființa noastră, ca și cum ar fi vorba de binele însuși. Vreau să spun cu aceasta că apariția răului are o formă și o dată de naștere în așa fel încât ne este ușor să-l situăm într'un cadru istoric precis. Nu e vorba de un manierism romantic, nici de o mitologie răsturnată, ci de o realitate istorică, deși a fost deformată de istorici.

Am putea include în aceste considerații un scurt capitol despre istorici, ai filosofiei, ai religiilor, ai științelor, ai culturii etc. Pentrucă, dela ghilotină până astăzi, vreau spun de când a intervenit în istorie transformarea binelui în rău și a acestuia în nimic, istoricii și-au adaptat tehnica lor de a descrie sau de a interpreta această transformare, având în vedere, conform stilului caracteristic al ideologiilor moderne, criticat de George Orwell în „1984", că istoria din totdeauna n'a făcut altceva decât să apropie pe om de era revoluțiilor. Urmând această înclinație, atât revoluția franceză cât și cea sovietică au încercat să convertească trecutul la necesitățile lor politice și tactice, corectând astăzi ceea ce corectaseră ieri. In acest fel au fost falsifi-

cate epoci întregi, iar Socrate a putut să apară, în fața ochilor ideologici ai unui profesor dela Milano, ca un precursor al comunismului, iar Platon ca un reacționar. In acest fel secolul XIX a interpretat Evul Mediu și Renașterea, alungând Biserica și pe preoți din mișcarea progresistă a istoriei, păstrând pentru uzul propriu numai rațiunea și științele. Iar când științele și rațiunea au dat greș, ca, de pildă, în interpretarea comunistă a enciclopediștilor dela Moscova, au fost alungate și ele sau convertite și caricaturizate astfel încât ceea ce a fost să adere la ceea ce ar fi trebuit să fie. Trecutul nu mai e azi decât o umbră a prezentului, adică exact contrariul a ceea ce este în realitate. Răul a devenit lege generală de a trăi. Gide avea dreptate când definea timpul nostru ca un timp de falsificatori, de „faux monnayeurs". Insă nu e mai puțin adevărat că tocmai aici, în acest concept gidian, întâlnim din nou figura falsificatorului suprem, pe care cineva l-a numit „maimuța lui Dumnezeu".

* * *

Din amvoanele bisericilor, convertite la manipulațiile și deformările secolului, ni se vorbește cu tot mai mare insistență de factorul social și de om, și din ce în ce mai puțin de Dumnezeu; de viață mai mult decât de moarte; de omul universal, de universalizare și socializare ca forme actuale din care se va desprinde într'un viitor apropiat omul ca entitate universală. Toate astea sunt baliverne, pentrucă, în primul rând, religiile lumii nu coincid în social Fiecare din ele are o altă atitudine și o altă înțelegere față de social. Nu există o universalitate religioasă legată de factorul social. Ar fi imposibil și absurd să adresezi o chemare popoarelor, creștine, mahomedane sau budiste, invitându-le să-și pună în comun comorile sociale, formele caracteristice de viață comunitară, arhitectura vizibilă, conținutul exoteric al cetății, pentrucă în acest domeniu nu se poate pune nimic în comun, sau foarte puțin și nedurabil. Comunitățile umane, definite prin marile religii, coincid în schimb în esoteric, adică în rădăcinile cele mai profunde ale propriei lor spiritualități. Există o **ortodoxie** în comun, așa cum susțin cu dreptate esotericii, practicanți ai studiilor tradiționale. Există un fond comun, a cărui rațiune de a fi nu o vom pune aici în discuție pentrucă ne-ar duce prea departe, însă a cărei prezență e incontestabilă în orice spațiu de expresie religioasă. Unificarea sau universalizarea speciei umane nu se va putea niciodată împlini prin ceea ce ne desbină, ci numai prin ceea ce toți avem și venerăm în comun. In acest sens aliatul **noilor preoți** este **comunistul, erou social** prin definiție, adică element de descompunere universală, sau de com-

punere prin teroare, în timp ce inamicul este preotul „reacționar", cel care, înlăuntrul propriei lui religii, continuă să-și adore Dumnezeul și să-și servească esoteria, atât în cadrul cultului cât și al arhitecturii, în interpretarea textelor sacre ca și în traducera lor la regulele vieții de toate zilele. Dispare latina, formă universală de înțelegere, și apare dialogul între catolici și marxiști, între ceea ce e universal și ceea ce îi stă împotrivă. Nimeni nu se întreabă de ce a vorbi despre social din altare implică o invitație la discordia ecumenică și tuturor ni se pare normal ca preotul să încerce a ne convinge că datoria creștinului e să lupte alături de distrugătorii de suflete sau să părăsească pregătirile pentru adaptarea sufletului la ceea ce-l așteaptă pentru totdeauna, la ceea ce e esențial în viață, adică moartea. Deveniți revoluționari, clamează cei care ignoră conținutul cuvântului revoluție (intoarcere la o stare precedentă), închipuindu-și că vasta clientelă a cluburilor politice și a centralelor urii ar putea da ascultare chemării clopotelor bisericești și ar putea umple golul din temple, salvând astfel instituția dela pieire. Dacă e adevărat că omul de azi e însetat de Dumnezeu și de spirit, atunci, în mod logic, lucrul de care fuge mai mult este tocmai biserica transformată în instituție, pentru că ceea ce într'adevăr caută acest om nu e lumea ci opusul ei. A propovădui ceea ce desunește, din înaltul amvoanelor creștine, pentru a ne lăsa mai ușor invadați de social și politic, când a fi creștin e tot una cu a trăi deasupra, în plin **salt** kierkegaardian, înseamnă a lovi biserica pe dinăuntru, ajutând astfel pe cei care o lovesc de dinafară. In definitiv aceste consideratii fac o discretă aluzie la tema iubirii, de care nimeni nu mai știe să vorbească.

Aș vrea să cred că Rusia e o realitate. Insă, împotriva tuturor eforturilor, nu isbutesc să o încheg într'o formă acceptabilă. Am ajuns chiar la convingerea că e mai degrabă o proiecție a propriului nostru inconștient, o fantomă în sensul în care parapsihologii pozitiviști definesc fantomele. Ceea ce se agită în mod obscur înlăuntrul nostru, dincolo de cenzura conștiinței, în abisul subliminal, teama de libertate și în același timp, de închisoare, teroarea primitivă a foamei, degradarea mizerabilă a persoanei opusă oricărei concepții democratice despre viață, lipsa absolută de orice posibilitate de mișcare, șeful statului devenit călău, Legea devenită literă vană, niciodată aplicată, lipsa de apărare în fața judecătorului, puterea absolută a câtorva, a unei elite de inculți, sadici, cruzi; poliția ca antipolis, lagărele de concentrare ca prelungire extremistă a libertății, cădere în vecinătatea contrariului, toate astea nu pot exista în plin secol al XX-lea. E numai expresia unei permanente schizofrenii, a unei lungi istorii în decursul căreia ființa omenească a trăit

toate aceste orori picătură cu picătură, mileniu după mileniu, niciodată concentrate în câțiva ani și într'un singur spațiu, ceea ce devine de nesuportat chiar și pentru imaginație. Acest păcat istoric, această imagine istorică a păcatului originar, concentrat în inconștientul colectiv de-a-lungul a sute și mii de ani, a reușit să se proiecteze în mod concentrat în mintea omului actual și să se transforme într'o imagine cu aspect de realitate. Insă nu e, în fond, decât un fum pe cer, excesul bolnăvicios al unor ființe care au trăit prea mult și care păstrează în memoria lor ancestrală tone de residuuri de care nu se mai pot libera nici măcar pe calea normală a visului. Ne-am creat deci o fantomă terorifică și i-am dat un nume birocratic, U.R.S.S., am compus o utopie, căci suntem maeștri în utopie de când trăim în extremismul rationalist, și am integrat-o în viața națiunilor, ca și cum ar fi vorba de ceva pipăibil și vizibil. Insă ăsta nu e decât un semn de oboseală a sufletului universal, o caricatură născocită de Spiritul hegelian în ultima lui ipostază de descompunere. Rusia continuă să existe, cu țarul ei, cu închisorile ei blajine, cu judecătorii ei umanitari, cu popii ei libidinoși telurici și îngerești, cu femeile ei interesante și psihopate, cu nebunii ei dostoievschieni, cu peisagiile ei tolstoiene, cu rilkeana și permanenta ei legătură cu Dumnezeu. Numai că am ascuns-o în spatele utopiei, am înlocuit-o, cu ajutorul lui Pasternak și Soljeniițin, cu un produs al propriei noastre mizerii interioare.

Imi amintesc de un film de știință-ficțiune în care apărea un fizician, într'o planetă îndepărtată unde reușise să se stabilească cu fiica lui și unde trăiau amândoi foarte fericiți, înconjurați de o singurătate oarecum artificială, însă vecină cu perfecțiunea. Intr'o zi debarcă în planeta solitară niște astronauți iar fata se îndrăgostește de unul din ei. Din acel moment un monstru își face și el apariția în acel spațiu și devorează pe câțiva din astronauți. E ca un vârtej de foc în stare să consume totul în flacăra lui de ură și de neînțelegere. La sfârșitul filmului suntem informați că acel monstru nu era altveca decât proiecțiunea către exterior a inconștientului din adâncul psihic al fizicianului, îndrăgostit în mod freudian de propria lui fiică, și care distrugea astfel, pe deasupra rațiunii și a moralei conștiente, pe toți cei care se apropiau de ea. Inconștientul posedă, urmând opinia unor parapsihologi inspirați de Freud, această forță de proiecție. Vocile din spațiu, aparținând psihofoniei, fenomenul spiritist, pietrele care trec prin tavanuri, ectoplasmele, n'ar da socoteală decât de intervenția inconștientă a unora, a unui medium de pildă, în treburile lumii exterioare.

Urmărind firul acestui fragil silogism, greu de pus în picioare (e foarte po-

sibil ca inconștientul să nu fie decât o ficțiune psihologică, pe care mâine o vom înlocui cu o altă ficțiune), U.R.S.S. îmi apare ca ceva inexistent, a cărei inexistență, în plus, n'ar fi greu de dovedit. Mult mai greu ar fi să demonstrezi în schimb existența lui Stalin și a metodelor sale, pe care nimeni în lume ne le-ar aproba și nici accepta. Stalin este un produs al imaginației țariste și n'a trecut niciodată peste pragul care separă închipuirea de istorie. Nici Marele Inchizitor n'a existat, pură invenție a lui Dostoievski. Personaj literar, deci, a fost dictatorul din Kremlin, așa cum se vede din lectura unui roman de Soljenițîn. Primul om cu care s'ar fi întâlnit în viață, dacă ar fi ajuns să existe, l-ar fi omorît ca pe un câine turbat. Insă mai există oare oameni pe Pământ? Această întrebare nu e o închipuire.

* * *

Spectacolul cel mai trist pe care-l oferă timpul nostru este pasiunea cu care popoare ca cel italian, cel spaniol și cel francez se dedică sportului ideologic. Un spaniol marxist, un italian anarhist (sau un francez) constitue pentru mine adevărate contradicții în termeni. Ne desumanizăm cu încetul, se spune. Și e adevărat. Insă în ce consistă această teribilă descompunere? Cred că într'o evidentă incapacitate de a ne iubi unii pe alții, Iisus a zis: Iubește-ți aproapele așa cum te iubești pe tine însuți. Asta presupune, judecând logic, că e imposibil să iubești pe ceilalți, adică să trăiești în mod creștinesc într'o societate, dacă nu pornești dela baza **sine qua non** care e iubirea de sine. Nu e vorba aici de niciun fel de egotism și de nicio exagerare psihotică. E normal ca un om să se autoiubească, acțiune care implică nu numai autoconservarea, respectul și înțelegerea, dar și posibilitatea de a oglindi toate astea în lumea exterioară, vreau să spun asupra aproapelui. Două instrumente au contribuit, în egală măsură, la distrugerea amorului de sine însuși și, până la urmă, a amorului față de ceilalți: marxismul și freudismul. Acțiunea amândurora a fost contrarie tradiționalei **religio,** a făcut deci ca oamenii să se îndepărteze unii de alții.

Marx și marxiștii înțeleg capitalismul ca o posibilitate de alienare, acțiune directă asupra oamenilor care e, în fond, opera marxismului. A te îndepărta de tine însuți, a deveni adică incapabil de autoiubire și, deci, de a iubi pe aproapele, e un fenomen care începe să ia formă vie în Dostoievski, însă într'un fel aș zice profetic. Personagiile din „Posedații" sunt pline de ură față de propria lor persoană și își revarsă apoi această ură asupra celorlalți. Sunt primele modele literare ale nihilismului, care de fapt făurește ființa

umană tipică a timpului nostru. Profețiile lui Dostoievski, ca și ale lui Nietzsche, se realizează în ființele modelice pe care ni le propune mai târziu comunismul. Toate totalitarismele contemporane (de fapt singurele două au fost marxismul și nazismul) au impus tipuri umane caracteristice, însă a fost marxismul aplicat de Lenin cel care a reușit să le scoată clar în lumină, în bătaia tuturor privirilor. Ideea de a obliga copiii să-și denunțe părinții, e o idee care s'a născut în U.R.S.S. Forma sovietică de conviețuire, infernul pe trei metri pătrați de persoană, bucătăria destinată tuturor locatarilor unui etaj, chinul cu baia pentru o duzină de persoane, în fața ușii căreia vin să iasă la suprafață în chip violent urile create de convivența obligatorie în cadrul celei mai triste mizerii materiale trăite vreodată de omul european, perfecțiunea cu care regimurile comuniste din Europa centrală și orientală au imitat acel sistem din primul lor an de viață, atingând aceleași culmi în aberație, în ură și despersonalizare, modelul uman devenit disperare animală, obsesia pentru satisfacerea instinctelor celor mai primare, toate acestea încap într'o politică de o matematică precizie, întocmai ca într'un silogism diabolic. Conform acestei politici omul a fost divorțat de el însuși și apoi de ceilalți.

Freudismul a atins același rezultat urmând altă cărare, poate că mai subtilă, pentrucă s'a prezentat învăluit într'un pseudo-limbaj filosofic care azi nu mai impresionează pe nimeni. Cine e capabil să dorească uniunea carnală cu propria lui mamă și, în același timp, moartea tatălui, cu mare greutate va ajunge să se iubească pe sine însuși. Intr'adevăr, cum să ajungi a-ți iubi propria realitate animică, vinovată și capabilă să ascundă residuuri atât de periculoase și distrugătoare, alcătuind ceea ce se numește un inconștient care, în primul rând, refuză ideea unei superconștiințe în stare să se unească cu Dumnezeu sau, cel puțin, de a-l accepta existența? In acest sens, freudismul a fost mai corosiv pentru religie decât marxismul însuși. Pentrucă atât creștinismul, ca și alte religii superioare, ca de pildă iudaismul și mahomedanismul, au reușit să supraviețuiască în Rusia și împrejurimi, după revoluție și invazie, împotriva persecuțiilor de tot felul, **științific** organizate, și s'a putut ajunge chiar la o formă de coexistență între creștinism și marxism în cadrul fictivelor spații spirituale ale Occidentului, însă nimeni n'a decoperit formula coexistenței între creștinism și freudism. Afară de cazul unor călugări însetați de autoanihilare spirituală sau de grabnică însurătoare. In cartea „A treia revoluție", Karl Stern afirmă că „psihanaliza reprezintă cea mai teribilă amenințare pentru valorile religioase." Pentru a conclude astfel: „Și ceea ce ne scufundă în cea mai mare confuzie e faptul că unii gânditori religioși, autorizați de propria lor Biserică, atât catolici cât și protestanți,

apără psihanaliza atât ca teorie cât și ca terapeutică, în timp ce în Uniunea Sovietică, unde materialismul ateu este doctrină oficială, psihanaliza este interzisă subt orice formă." Eu cred că confuzia la care face aluzie Karl Stern nu este accidentală, ci că face parte din normativele celei de „treia revoluții", pozitivistă și universală, însă cum să convingi pe un teolog freudian că postura lui e tot atât de contradictorie ca aceea a unui budist care ar practica din convingere canibalismul?

Ceea ce îmi propun aici nu e gândul de a isca polemici în jurul unei furtuni, ci acela de a lămuri conceptul de dragoste față de sine însuși, care nu e o simplă protuberanță romantică, ci o profundă necesitate creștină. Vedem deci cum contrariul acestui amor e contrariu și conceptului de **religio.** Atât comunismul cât și freudismul i-au desbinat pe oameni. Lupta de clasă și distrugerea individului, elemente tipic marxiste, au creat o societate antisocială, în cadrul căreia ființa omenească răspunde cu ură la orice contactare exterioară și nu se simte legată de mediul local și național decât prin intermediul statului, pe care, departe de a-l iubi, îl definește și îl simte nu pe o bază de amor, ci de teamă permanentă. Cetățeanul de azi, atât în Rusia, cât și în România, Cuba sau Albania, nu-și iubește superiorii sau guvernanții și nici nu-i respectă. Ii urăște, răspunzând astfel, în felul cel mai corect posibil, doctrinei care i-a fost distribuită prin canalele partidului, secretând astfel un ambient social și politic infernal, în sensul cel mai strict al cuvântului și care poate fi ilustrat în fiecare zi de cozile care se formează în fața magazinelor, unde trebue să intervină adesea milițienii ca să separe pe bărbații și femeile care se lovesc în înghesuială încercând să ajungă primii și să obțină o bucată de pâine sau un kilogram de carne și oase. In birourile oficiale unde, ca să poti lua contact cu autoritatea trebue să plătești o sumă care se urcă în măsura în care gradele ierarhice pe care tinzi să le „contactezi" sunt mai sus puse, ca și cum subdirectorul, directorul sau secretarul general ar fi spectacole sau vraci. In bucătăriile apartamentelor colective, adevărate „bolgie" din Infernul lui Dante, unde au fost crescuți copiii ultimelor generații, în trenuri și pe plajă, unde străinul cu devize constituie un obiect de reverență aproape religioasă, în timp ce indigenul e tratat ca un sclav; în magazine, oriunde individul, cetățeanul dominat de principiul egalității, ia contact cu sursele vieții de fiecare zi, ceea ce domină este antipatia, împreună cu ceea ce Italienii numesc „prepotenza". Nimeni nu iubește pe nimeni. Albert Camus a arătat, în „L'homme révolté" cum a decurs procesul urii, dela Hegel încoace, de-a-lungul secolului trecut, în special în interiorul animic al ideologilor ruși. In capitolele pe care Soljenitsîn le dedică lui Stalin, în romanul „Primul cerc"

îl vedem pe părintele popoarelor suferind adevărate chinuri în fundul unei evidente imposibilități de a se autoiubi, într'un infern pe care el însuși îl crease. Asta se situează, evident, la antipodul lui **religio,** vreau să spun în desunirea totală, realitate care va contribui la desintegrarea spațiului sovietic, mai devreme sau mai târziu, având în vedere că legăturile sociale impuse de poliție nu vor rezista tensiunii timpului și a sufletului.

Dacă ne gândim o clipă la absolutismul existențialist și la strigătele lui Kierkegaard, în imposibilitatea lui de a o iubi pe Regine Olsen, ne dăm seama imediat că acea atitudine se baza pe alt fel de legătură, care venea din dorința de uniune cu Dumnezeu. Kierkegaard nu putea iubi două ființe deodată și a preferat stratagema seducătorului ca să poată rămâne în singurătatea mistică, în singura unire de care era capabil. Unicul existențialism posibil e, de fapt, numai cel creștin, în timp ce celălalt se varsă imediat în **nausea** sartriană, altă formă de ură față de sine și față de întreaga Creațiune.

Omul a ajuns să se constitue nu numai ca o ființă tremurătoare **în fața morții,** desfăcut cu începutul de tehnica creștină de a concepe și de a trăi moartea, dar și ca o ființă, tremurătoare **în fața vieții,** datorită preciziei cu care marxismul și freudismul l-au îndepărtat de sine însuși, așezându-l în mijlocul unui stat totalitar, maestru de ură, și în fața unui inconștient individual demn de tot disprețul. Forme ale desreligiei contemporane.

VINTILĂ HORIA

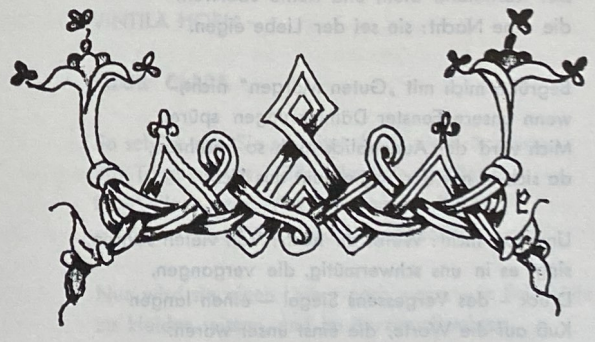

TĂLMĂCIRI

TRADUCERI DE GEORG DROZDOWSKI

VINTILĂ HORIA:

DOCH HEUTE...

Doch heute laß die Uhr ersterbend schweigen.
Wir wissen ohne sie, daß Zeit vergeht.
Der Kornmond blüht und Kühle überweht
die eine Nacht: sie sei der Liebe eigen.

Begrüße mich mit „Guten Morgen" nicht,
wenn unsere Fenster Dämmerungen spüren.
Mich wird der Augenblick auch so berühren,
da sich in mir der Tag erbaut aus Licht.

Und sag nicht: Weißt du noch? Von vielen Jahren,
singt es in uns schwermütig, die vergangen.
Drück – des Vergessens Siegel – einen langen
Kuß auf die Worte, die einst unser waren.

VINTILĂ HORIA:

APRIL 1945

Hörst du den Halm, der aus der Erde dringt
heimlichen Schritts durch dürrer Blätter Bruch?
Im Morgen, klar und lauter wie ein Buch,
heult ein Geschütz – Wind, der das Tal bezwingt.

Ein sanfter Storch fliegt in den Frühling ein
auf weichen Schwingen, welche Sonne trinken.
Mit Augen feucht von Blut und Abendsinken,
wer wird des Todes heute morgen sein?

Gen Mitternacht gleich Silberkreuzen wehn
des Todes Kraniche in langen Streifen.
Wie viele fallen heute, Herr, gleich reifen
Herbstfrüchten in den Lehm hin und vergehn?

Hörst du den Halm, der aus der Erde dringt?
Ein Toter aus dem anderen Krieg! Ganz sacht
wächst er nach uns hin, sehnsüchtig bedacht
auf Sonnenhelle und auf Wind, der singt...

VINTILĂ HORIA:

SUOR' CLARA

So seh ich sie: Sie schreitet durch die Krümmung
des Torgewölbes – Bild, das mir erschienen.
Suor' Clara geht, Verstorbenen zu dienen,
mit linden Schritten durch die Abendstimmung.

Nun wird sie einen Leib – noch warm – in Feierhülle
zu kleiden wissen, und im Kerzenschweigen

wird sie die Stufen der Gebete steigen
im Wort gefügt aus Gleichmaß und aus Stille.

Indes der Tote aufstrebt zu dem Saal,
den Körper-Schlitten an der Treppe lassend,
schlingt um die Schultern, starr im Knien erblassend,
Suor' Clara sich den Schlaf wie einen Schal.

MIHAIL EMINESCU: De câte ori iubito...

SOOFT SICH AUCH, GELIEBTE...

Sooft sich auch, Geliebte, erinnern mir will einen,
seh ich ein Meer des Eises vor meinem Aug erscheinen:
Ich kann an goldener Wölbung nicht einen Stern entdecken,
und nur in weiter Ferne der Mond – ein gelber Flecken.

Hoch über Wogenstürzen und abertausend Schollen
ein Vogel, dem die Flügel langsam versagen wollen,
indes ihm die Gefährtin voran ins Weite flog
mit einem ganzen Schwarme, der scheidend westwärts zog.

Des Vogels Blicke folgen den Spuren nach, den herben.
Nun hat er kein Bedauern, noch Wohlergehn. Im Sterben
da träumt er sich um Jahre zurück in einem Nu.

Auch wir sind immer ferner, wir beide – ich und du,
und während ich nun einsam verdunkle und verstein',
verlierst du dich und gehst du im ewigen Morgen ein.

MIHAIL EMINESCU: Din noaptea

AUS DES VERGESSENS NACHT

Aus des Vergessens ewiger Nacht,
die alles in sich trinkt –
des Lebens Glück, uns dargebracht,
Strahl, der ins Dämmern sinkt,

woher es keine Wiederkehr
für das gibt, was gelebt, –
möcht ich, daß sich nocheinmal hehr
dein Anblick aufwärts hebt.

Wär das geliebte Augenpaar
auch nicht von Licht durchloht –
du würdest meiner still gewahr
mit Blicken, welche tot.

Und spräche deine Stimme traut
auch keine Silbe aus,
hörte ich doch, wie du mich laut
rufst übers Grab hinaus.

NICOLAE LABIŞ

VIER LIEDER GEGEN DEN KRIEG

I.

BEGINN DES JAHRES

„Laßt uns den Schmerz beherrschen, dem sich der Mensch ergeben!"
So sang einmal der Dichter zu Jahres Anbeginn
verloren in Gedanken. Der Winde bitteres Weben
um seine bleiche Stirne verwirrte ihm den Sinn.

Weit mehr als hundert Jahre seit damals sind vergangen;
stumm schläft der Dichter heute, ein Stein deckt seine Ruh.
Und winterlich erzitternd lassen Kastanien hangen
die leeren Zweige traurig und neigen sie ihm zu.

Die Zeiten, die er haßte, nun sind auch sie von hinnen
und sie vergiften nimmer den Schlaf ihm tief und still.
Daher in meinen Träumen laßt anders mich beginnen:
Der neuen Zeit die neuen Verse ich setzen will.

II.

DIE BEKLAGENSWERTEN

Tote aus den Massengräbern, sei es mit, sei's ohne Namen,
hingestreut durch Blei und Kohle, die im Lehm zusammenkamen,
jenen, die davongekommen, wollt ihr heute Abend flüstern
euer Leid unsagbar bitter, sei es mit, sei's ohne Namen?

Hört ihr die Geschütze donnern wie aus abgrundtiefen Weiten,
singet ihr in Sturmesdröhnen eure Märsche ohne Saiten!
Ruft ihr zu mir, aufzugeben nichtig-leere Träumereien,
Tote aus den Massengräbern, weil sie neu den Tod bereiten?

Seid getrost, in warmer Erde einem guten Schlaf ergeben,
hin zum Krieg aus Pest und Feuer werden sich nicht Wolken heben.
Wir verwehren es für immer! Reich geworden an den Qualen,
Tote ihr durch Blei und Kohle, hingestreut in Welt und Gräben.

III.

OHNE UNS

Ein Teil von uns hat besiegt den Irrtum, die Lüge, das Grauen,
doch weit, sehr weit ist der Weg, den Schein der Oase zu schauen.

Verdorrte Geschlechter vergehn. Wer jung, lacht den Sternen entgegen.
Wem fehlte der Glaube an Sieg auf diesen verschlugenen Wegen?

Wer von uns stürbe, bevor sein Leib ihm wahrhaft gestorben?
Wer würfe das Herz in den Staub, weil zu schwere Last es verdorben?

Giftschwaden, kränkende Frage –, die Reihen vernahmen sie.
Die Antwort: Höre, hör', höre! Wir nie! Und niemals! Wir nie!

IV.

DER WEG

Mit Augen noch zerbrechlich-weich sah
ich ergrimmen die Schlösser, die alten.
Von den Karpaten her sah ich den Sturm
das Land erneuend gestalten.

Und was ich geschaut, wurde Stein
in Pupillen tief zu erkennen.
Drum, wer ins Auge uns blickt,
der sieht es deutlich noch brennen!

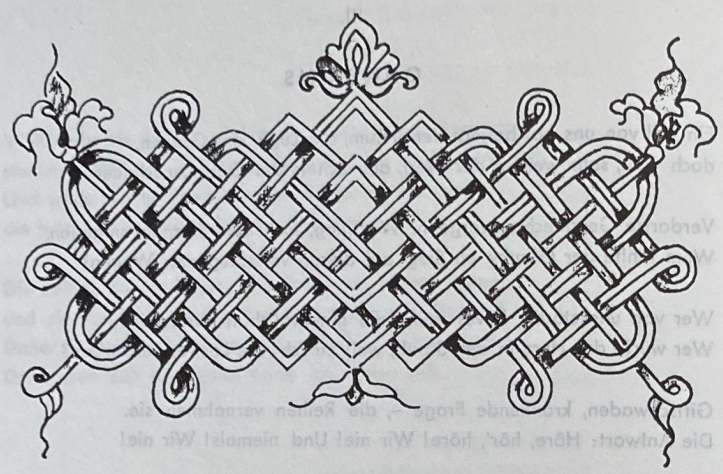

MIORIȚA

On a mountain glade
On the edge of heaven
They come down the trail
Down the valley
Three flocks of sheep
With three young shepherds.
One is Moldavian,
One is Transylvanian,
And one ist from Vrancea.
The Transylvanian
And the Vrancian
Plot together
And conspire
To kill the Moldavian.
He is worthier
And has more sheep,
Many horned ones,
Trained horses

And faithful dogs.
Yet the small lamb
With grey-white wool,
For three days
Has not been silent,
Has eaten no grass.
„Grey-white Miorița,
Black muzzled one,
For three days
Thou hast not been silent.
Likest thou grass no more?
Or art thou ailing,
Miorița, my dear one?"
„Beloved shepherd,
Bring they sheep forth
To dark willow woods,
There grass is for us
And shade for thee.
Master, master,
Call one dog,
The strongest,
The most faithful,
For at sunset
They plan to kill thee,
The Transylvanian shepherd,
And the Vrancian."
„Lamb of Bârsa,
If thou art clear-sighted
And if I am to die,
Tell the Vrancian
And the Transylvanian
To bury me here
In the neighbourhood
Beside the sheep-fold
That I may be ever with you...
Behind the fold
That I may hear my dogs.
This tell them.

Lay beside my head
A small beech flute
Very tenderly sings,
A small bone flute
Very sadly sings,
A small rush flute
Very burningly sings.
The wind will blow
Piercingly through them;
The sheep will gather,
Shedding tears of blood.
But of murder
tell them not.
tell them truly
that I have wedded
a beautiful princess,
The worlds's bride.
At my wedding
A star fell down;
Sun and moon
Held my crown;
My guests
Fir-trees and sycamores;
My priests
High mountains;
Birds my singers...
Thousands of birds;
And holy candles
The stars.
If thou shouldst meet...
And thou shallst meet...
My little mother
With her woollen girdle
And tearful eyes
Hastening through the fields,
Asking all around
Asking everyone:
„Who has known,

Who has seen,
My proud young shepherd
So tall and slim?
His delicate face
Milk's foam,
His sharp moustache
Corn's spike,
His soft hair
Raven's black feather,
His clear eyes
Wild blackberries.
Then, my little lamb,
Be merciful to her,
Tell her truly
That I have wedded
A prince's daughter
On a mountain glade
On the edge of heaven.
But tell her not
That at my wedding
A star fell down
That my guests were
Fir-trees and sycamores,
My priests the high mountains,
Birds my singers...
Thousands of birds.
And holy candles
The stars.

(Translation of a famous Romanian ballad
collected by Vasile Alecsandri)

MARIA SOFIA PANAITESCU

POURQUOI?

A Madame Marie-Paule W.

Je ne sais pas pourquoi
Ce soir-là
Mon âme inquiète et triste
Frémissait à l'appel de l'infini
Couleur d'améthyste . . .

Comme un bizarre oiseau sauvage
Mon âme se débattait dans sa cage
Et de ses ailes endolories
Frappait en silence
Les murs épais de l'évidence.

Je ne sais pas pourquoi
Ce soir-là
Mon coeur angoissé et lourd
Etait si las
Lorsque des profondeurs
Montait en moi
Un étrange et douloureux émoi
Vraiment je ne sais pas pourquoi
En cette heure-là
Lorsque les ombres du soir
Grandissaient dehors
Et pénétraient en moi
Tout me paraissait absurde et vain
La vie, la mort
Et ma propre peine.

LEONTIN CONSTANTINESCO

TEMEIUL ECUMENISMULUI ROMÂNESC:
GEORGE ŞINCAI, PETRU MAIOR, SAMUIL MICU

IN MEMORIAM

FLAVIU POPAN

(25 Aprilie 1920 — 19 Septembrie 1978)

La numele lui Flaviu Popan, adausul de „Părinte" era ceva natural şi semnificativ; el nu numai că era preot, dar răspândea în jurul său bunătate şi înţelegere pentru toţi. Deşi preot unit, el preţuia deopotrivă pe catolici, ortodocşi sau protestanţi, pe credincioşi sau necredincioşi.

Era totdeauna liniştit se exprima mai mult prin tăcere, decât prin cuvinte. Inzestrat cu spirit de observaţie ascuţit, vedea în natură, în evenimente, în oameni nuanţele cele mai nebănuite. Părea că trăieşte departe de realitate; rareori îşi manifesta făţiş gândurile, dar intuia valorile adevărate şi „esenţialul" problemelor. Prefera să asculte pe alţii vorbind, iar când nu era de acord cu cele auzite, pe buze îi apărea doar un surâs melancolic.

Fire poetică, Flaviu Popan reuşea să exprime elegant şi clar chiar cele mai profunde gânduri. In multe din atitudinile sale se putea vedea firea luptătorului calm şi tăcut, a omului smerit şi tenace, care-şi urmăreşte scopul înfruntând orice sacrificiu.

Flaviu Popan s'a născut la 25 Aprilie 1920 în satul Chilia din nordul Transilvaniei, ca fiu al unui „popă de pe sate", cum se spunea pe atunci acelor eroi necunoscuţi, care au educat masele ţăranilor români şi le-au sădit în suflete simţul omeniei şi al dragostei de neam. Tatăl lui a murit tânăr, mama rămânând văduvă cu un băiat şi o fată. Femeie energică şi înţeleaptă, ea şi-a crescut copiii în frica lui Dumnezeu şi în spiritul tradiţiei creştine, atât de înrădăcinată în familiile preoţilor din Ardeal.

Cultura şi educaţia spirituală Flaviu Popan şi le-a format în şcoli catolice; a urmat cursurile primare la Chilia, cele secundare la Beiuş şi Oradea. Incă fiind elev el şi-a însuşit o cultură solidă, şi în special o formaţie literară aleasă, pe care le-a completat ulterior prin studii filozofice şi teologice.

Luând hotărîrea de a deveni preot, el a plecat în 1938 la Roma, unde cu trei ani în urmă se deschisese Colegiul Român. La *Ateneul De Propaganda Fide* — unde studiaseră pe vremuri corifeii Şcoalei Ardelene — Flaviu Popan a urmat doi ani studii filozofice apoi cinci ani Facultatea de Teologie. Preocupat mai ales de problemele psihologiei şi filozofiei istorice, el şi-a trecut doctoratul cu teza: „Rolul istoriei în cercetările teologice." La 25 Martie 1944 Flaviu Popan a fost hirotonisit preot in Capela Colegiului Român unde locuia. Imprejurările în care s'a aflat România după cel de-al doilea război mondial l-au determinat să rămână în străinătate, pentru a-şi putea desfăşura activitatea în mod liber. Câţiva ani, el şi-a exercitat atribuţiile de slujire preoţească în localitatea italiană Fano, aprofundând totodată, în continuare, studiile teologice. In anul 1950, înfiinţându-se la München Misiunea Română, Flaviu Popan a fost însărcinat de autorităţile bisericii catolice să preia conducerea acestui centru spiritual al compatrioţilor. In chilia de călugăr din mănăstirea Sf. Anton a franciscanilor Capuţini, unde locuia, el trăia în simplitate şi austeritate călugărească, dar ajuta pe toţi care aveau nevoie de sprijin.

Când în 1950, prin străduinţele Monseniorului Octavian Bârlea, la München s'a înfiinţat ziarul *Indreptar*, Flaviu Popan a devenit, împreună cu George Racoveanu, redactor al noii publicaţii periodice. Pe paginile foii Indreptar s'au înfrăţit ortodocşii cu catolicii; s'a inaugurat astfel un ecumenism de gândire, care a precedat mişcarea generală ecumenică, dovedindu-se astfel că este posibilă o colaborare frăţească, armonioasă, între aparţinătorii celor două confesiuni. In articole - ce apăreau uneori pe aceeaşi pagină — Flaviu Popan prezenta opinia catolică, iar George Racoveanu pe cea ortodoxă, fără polemici, sau conflicte. Se dovedea astfel linia comună a Ortodoxiei şi a Catolicismului în punctele esenţiale. Adeseaori, Flaviu Popan prezenta în articolele publicate idei noi, introduse în gândirea catolică de filozofia lui Jacqes Maritain sau teologia lui Teilhard de Chardin.

Deşi ziarul Indreptar şi-a încetat apariţia după trei ani, această publicaţie periodică rămâne în istoria gândirii şi ziaristicii româneşti ca un important început de drum, ca o pildă privind modul cum trebue să conlucreze armonios ortodocşii şi catolicii, spre ţelul comun de înălţare spirituală a poporului român. In afară de multiplele articole publicate în acest ziar, Flaviu Popan a adus o preţioasă contribuţie şi la documentarul volum „Biserica română unită", apărut în 1952, unde — împreună cu părintele Carol Capros — a tratat capitolul „Biserica unită între anii 1700—1918".

Un an de zile, Flaviu Popan a trăit în Spania, unde împreună cu părintele Alexandru Mircea a scos ziarul „Perspective Creştine"; apoi a revenit în Germania, retrăgându-se la mănăstirea „Arme Schulschwestern" din localitatea bavareză Dorfen. In cei zece ani care au urmat el a desfăşurat o activitate scriitoricească deosebit de fructuoasă, publicând numeroase studii în limbile: germană, franceză şi italiană, în diferite periodice de specialitate: Acta Philosophica et Theologica, Ostkirchliche Studien, Digest des Ostens, Stimmen der Zeit, Kirche im Osten, Der Europäische Osten, La Pensée catholique. Documentat şi în detaliu, el a analizat situaţia bisericii actuale din România în broşurile: „Il martirio della Chiesa di Romania" şi „Orthodoxie heute in Rumänien".

Incepând din 1968 şi până la sfârşitul vieţii, Flaviu Popan şi-a dedicat puterea de muncă şi talentul său de îndrumător şi povăţuitor acţiunii de propovăduire spirituală pentru compatrioţii din ţară şi din străinătate. Fraţilor lipsiţi de libertate din România el li s'a adresat zi de zi, prin postul de radio al Vaticanului — unde la început a activat alături de Mons. Octavian Bârlea, iar mai târziu a primit conducerea secţiei române. Prin sute de emisiuni şi predici, pregătite cu mare grijă, cu vocea lui caldă şi gândirea profundă, el a devenit pentru ascultători şi în special pentru credincioşii catolici, un important sprijin moral.

Pentru românii din lumea liberă, Flaviu Popan a condus ani de zile munca

redacţională a revistei „Bună Vestire", „organ de zidire creştină", unde a reuşit să formeze un cerc de colaboratori de seamă din rândul compatrioţilor.

In tot ce a scris Flaviu Popan se oglindeşte firea lui modestă, spiritul de observaţie fin, gândirea profundă, stilul elegant al omului care ştie ce vrea şi transmite altora gândul spre un înalt ideal; el căuta să împărtăşească tuturor mesajul evanghelic al dragostei şi înţelegerii.

Colaborarea lui Flaviu Popan cu George Racoveanu — a unui preot catolic cu un teolog laic ortodox — a fost pentru amândoi o experienţă rodnică şi un exemplu pentru viitor. Ei au învăţat din acea conlucrare armonioasă că adevărul religios creştin este cel predicat de Apostoli şi crezut de cine vrea să se mântuiască; au afirmat totodată că pentru cine caută cu sinceritate adevărul nu pot exista conflicte ideologice; polemicile şi luptele religioase sunt zadarnice, mai ales dacă ele sunt duse între oameni care tind spre acelaşi ideal. S'a dovedit astfel că între români nu pot exista motive de separare, că ortodoxia şi catolicismul pot fi deopotrivă de folos neamului românesc. Este o afirmare care pare a constitui un mesaj plin de speranţe pentru viitoarele generaţii româneşti. Este suficientă această pildă şi mărturisire pentru a se putea spune că Flaviu Popan, împreună cu colaboratorii săi, a lăsat un semn, a creat un început în istoria refugiului şi a poporului român. Dar şi mai mult: prin cinstea, omenia şi spiritualitatea lui, el a cerut să se caute cu sinceritate adevărul, pentru a se regăsi unitatea. El însuşi s'a străduit să se arate mărturisitor cinstit al adevărului şi al unităţii, mai ales prin activitatea pe care a desfăşurat-o în cadrul Societăţii Academice Române. Membru fondator al acestei organizaţii, Flaviu Popan a îndeplinit mult timp funcţia de secretar al ei şi de preşedinte al Ramurii SAR din Germania.

In ultima zi din viaţă, Flaviu Popan călătorea spre Roma. A fost un fapt incidental, fără importanţă dar care, ar putea fi interpretat drept o sinteză a vieţii lui; căci el şi-a însuşit formaţia culturală în capitala Italiei, a fost slujitor devotat al bisericii Romei şi s'a străduit toată viaţa să-i convingă pe Români să se apropie cu evlavie şi încredere de leagănul originii lor etnice şi religioase. Poate acest mesaj, sigilat prin maiestatea morţii, constitue cel mai important simbol al vieţii preotului român unit Flaviu Popan.

PAMFIL CÂRNAŢIU

LA MOARTEA MIREI SIMIAN

A murit Mira Simian în Hawaii. Prietena noastră a dispărut acolo în depărtări pe o zi de vară, când ar fi trebuit să fie aici cu noi care o aşteptam. Anul trecut pe vremea aceasta ne primea în apartamentul ei din rue Bobillot. Când venea la Paris, rue Bobillot devenea un loc de taifas şi de râsete, acolo sub acoperiş unde îşi instalase cărţile, icoanele şi păpuşile de lemn hawaiene, zeităţile de care îmi era întotdeauna frică. Mira râdea: vrăjitoarele erau prietenele ei şi nu le respingea.

Casa şi masa Mirei erau deschise. Mira ne răsfăţa, ne citea, întindea ultimele pânze pictate, căci se apucase cu pasiune de pictură.

Aceste rânduri pentru o prietenă moartă trebuie, ca să le scriu, să învinge întreit sentimentul zădărniciei oricărui gest, atât de mare uimirea, atât de adâncă mâhnirea, de neînţeleasă urgia care ne-a luat-o dintre noi pe Mira Simian. Despre ce să vorbeşti când sunt atâtea la mijloc, care o legau pe Mira de noi? Prietenilor ei ca şi tuturor celor care veneau în contact cu ea, Mira le aducea un dar fără preţ: iubirea de viaţă. Mira Simian a fost fiinţa cea mai vie pe care am cunoscut-o. A trăi alături de ea devenea o călătorie pasionantă. Oamenii, locurile, momentele cu Mira căpătau culoare, şi intensitate. Chiar atunci când se lupta cu greutăţile vieţii, Mira era în mijlocul lucrurilor pe care le trăia din plin. Nimic nu o lăsa indiferentă. Fiindcă Mira Simian vedea şi simţea viaţa ca o artistă. Elanul cu care îmbrăţişa frumosul în toate, cu care simţea preţul momentelor, a purtat-o în modul cel mai firesc către limanurile poeziei unde şi-a găsit chemarea.

Viaţa Mirei Simian a însemnat o traiectorie aproape neverosimilă pe harta Exilului. Din Râmnicul-Vâlcea unde s'a născut, i-a fost dat să trăiască în Brazilia şi în Statele-Unite, şi să moară pe o insulă din Pacific. In peregrinările ei prin lume, Mira Simian a purtat cu ea o imagine-cheie: Râmnicul-Vâlcea din copilăria ei despre care a scris pagini încântătoare. Frumosul din lume şi dorul României de altădată au inspirat-o într'una. Culorile cerului, florile, sfinţii din icoanele româneşti s'au întâlnit sub condeiul ei cu reverberaţia insulelor şi a florilor tropicale. Vitalitatea ei românească a iubit exuberanţa lumii care i-a ieşit în cale. Sub strălucirea vieţii, Mira Simian a presimţit însă întotdeauna prezenţa morţii ademenitoare. Recitind versurile Mirei Simian rămâi uimit: poezia ca şi destinul ei spun cu tărie acelaşi cântec: viaţa ca farmec şi exil în vecinătatea de fiecare clipă a morţii.

Murim în fiecare stea
lăsăm sămânţa'n fiecare vulcan
cruce ruptă, troiţa Pacificului,
cenuşe aruncată'n vânt
în ocean pentru peştii arămii
sau stele căzătoare ascunse'n ocean ...

Moartea Mirei Simian rămâne un lucru imposibil pentru noi care am cunoscut-o. Păstrăm sentimentul că Mira undeva veghiază deasupra dealurilor din Hawaii şi în acelaşi timp lângă noi, ridicată din bătaia soarelui în culorile curcubeului pe care l-a fotografiat într'o zi pe fereastra ei.

SANDA STOLOJAN

GHEORGHE CARAGAȚĂ

(Corbasca 28/X 1907 — Florența 9/X 1978)

Profesorul Gh. Caragață s'a stins din viață în seara zilei de 9 oct. 1978 în clinica universitară din Florența, în urma unei scurte suferințe și a unei munci de peste 40 de ani, depusă cu entuziasm și abnegație pentru răspândirea și cunoașterea limbii, literaturii și culturii române în Italia și în special la Florența. Gheorghe Caragață ocupă, cronologic, locul al doilea în ceata pionierilor români care au fost aleși să tragă cele dintâi brazde în câmpul învățământului limbii și literaturii române la Universitățile italiene. Primul român care a pus bazele acestui învățământ a fost bucovineanul Claudiu Isopescu, care își începuse cursurile la Universitatea din Roma în 1924; a urmat deschiderea unui curs, cerut de lingvistul Matteo Bartoli, la Universitatea din Torino și încredințat profesorului italian Mario Ruffini, fost lector la Universitatea din Cluj și apoi profesor de română la Torino până în anul universitar 1966/67.

In urma bunelor legături culturale și de prietenie dintre cele două țări și în urma zelului și sprijinului profesorilor Giulio Bertoni și Claudiu Isopescu, în plin acord cu autoritățile italiene și române, se va inaugura, în toamna anului 1935, un curs de limba și literatura română și la Universitatea din Florența, încredințat profesorului Gh. Caragață, mai 'ntâi ca lector și, după numai doi ani, ca suplinitor al catedrei pe care a servit-o cu demnitate și competență până la moarte.

Gh. Caragață, născut la 28 oct. 1907 în comuna Corbasca (Tecuci) din părinți țărani înstăriți, urmează clasele primare în comuna natală și liceul modern la Tecuci, înscriindu-se, după terminarea acestuia, în 1927, la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Aici audiază cu interes și profit cursurile profesorilor Al. Philippide, G. Ibrăileanu, G. Pascu, I. Iordan și D. Găzdaru. După patru ani, în 1932, își ia licența în Filologie modernă cu profesorul I. Iordan și, la propunerea acestuia, Facultatea îl trimite pentru perfecționare la Roma, pe timp de doi ani, ca bursier și membru al Școalei Române. Din toamna anului 1933 și până în vara lui 1935, Caragață lucrează intens sub îndrumarea profesorului G. Bertoni, titularul catedrei de Filologie romanică de la Universitatea din Roma, cu care își trece chiar în vara aceea, și doctoratul, prezentând o lucrare de filologie romanică și română despre „Pluralele românești și italienești în -ora", din care va publica o parte mai târziu în „Buletinul Al. Philippide" din Iași [1].

Înzestrat cu o deosebită putere de muncă, cu o inteligență vie și posedând o temeinică pregătire lingvistică și filologică, care depășea aria limbii române, nu-și putea găsi un loc mai potrivit pentru a-și continua cercetările științifice, începute la Roma, decât Universitatea din Florența cu renumita ei tradiție culturală.

Să nu se creadă că începutul de apostolat românesc la Florența, de altfel ca și la celelalte universități, a fost ușor în timpul acela. Limba și cultura românească erau prea puțin cunoscute și aici erau puse, pentru prima dată, alături de alte limbi și literaturi străine mult mai cunoscute, cu alt trecut cultural și de creație. In dârzenia lui de a spulbera, încetul cu încetul, unele opinii învechite și false, debitate

pe seama limbii, culturii și istoriei noastre, lui Gh. Caragață i-au stat în ajutor câțiva profesori cu renume mondial, care îl apreciau, îl încurajau și-i erau prieteni: C. Battisti, G. Devoto, B. Migliorini și G. Contini. Altă dificultate pe care a fost silit s'o înfrunte în acest apostolat, nu din cele mai ușoare și mai plăcute, a fost situația materială, care de la început a fost greșit rezolvată de către Ministerul Invățământului din țară, și care se va îmbunătăți abia din 1942, când de altfel guvernul român va înființa alte posturi de lector în străinătate. Cu toată situația aceasta critică, Caragață, preocupat continuu de misiunea ce i se încredințase, va ști să treacă peste neajunsurile și piedicile timpului și ale oamenilor și să contribue la afirmarea și cunoașterea culturii poporului român.

Nici în timpul ultimului conflict mondial existența lui Caragață la Florența n'a fost liniștită, mai ales în perioada de ocupație a trupelor străine și a retragerii acestor trupe spre nord, când urmau să fie distruse, din ordin superior, unele monumente de artă și cultură. Pentru salvarea patrimoniului artistic și chiar a orașului Florența, în tot timpul ocupației străine Caragață a desfășurat o activitate într'adevăr riscantă, care cerea multă abilitate și curaj, ținând legătura între fostul Ambasador al României, N. Petrescu-Comnen, reprezentant al Crucii Roșii Române și al Comitetului Internațional al Crucii Roșii de la Geneva, care locuia la Florența [2], și autoritățile religioase și cele din clandestinitate ale orașului. In urma serviciilor aduse acestei cauze, Caragață a fost distins, în 1945, de către Sf. Scaun, cu Crucea de Comandor al Ordinului Sf. Silvestru.

După terminarea războiului și în urma schimbărilor din țară, Caragață, ca și ceilalți profesori români din Italia, este rechemat la postul său de profesor la Liceul din Huși. De acord cu ceilalți colegi, refuză reîntoarcerea și rămâne mai departe la catedră, dar fără salariu, căci autoritățile românești tăiaseră din timp toate drepturile funcționarilor din străinătate care nu înțelegeau să se reîntoarcă în țară. Caragață și-a continuat activitatea așa cum a putut, trăind din economiile făcute mai înainte, și, numai după doi ani de zbucium și nesiguranță, a fost luat în grija și sub protecția Universității.

In scopul unei încadrări mai sigure și de durată în sistemul de învățământ universitar al țării ospitaliere și de mare ajutor în momentele cele mai triste abătute asupra profesorilor români de aici, Caragață își trece, în 1958, examenul de docență în limba și literatura română, alături de ceilalți colegi români, rămași și ei, în aceleași condiții, la posturile lor.

Pregătirea și activitatea științifică a lui Gh. Caragață s'au manifestat mai intens în domeniile lingvisticii române și romanice, domenii în care aplică metoda și cunoștințele primite de la serioasa școală ieșană și de la care, în pofida noilor experiențe, nu s'a îndepărtat aproape deloc. Stăpân deplin pe mijloacele de cercetare ale acestei școli, întregite și perfecționate cu cele ale școlii idealiste a lui Giulio Bertoni, Caragață clasifică și analizează, în prima sa lucrare filologică: „*Pluralele românești și italienești în -ora*" [3], cele mai disparate forme morfologice, literare și dialectale, de plural, în ambele limbi. O serioasă cercetare la nivel filologic este și a doua lucrare, publicată în același „Buletin" [4], cu titlul „Formele de salutare în limba română". In timpul ședерii la Roma a căutat să-și perfecționeze și cunoș-

tinţele de limbă albaneză, utile unui lingvist care se ocupă de limba română, ca mai târziu să publice şi un studiu asupra „*Relaţiilor lingvistice româno-albaneze*“ [5]. In timpul războiului publică o foarte bună şi utilă schiţă a dezvoltării literaturii române, necesară studenţilor începători [6], căci schiţa făcută de N. Cartojan pentru o asemenea necesitate era demult epuizată [7].

La îndemnul profesorului C. Battisti şi al prietenului B. Gerola [8], Caragaţă acceptă invitaţia Institutului de Lingvistică al Universităţii florentine de a întreprinde cercetări pe teren şi în arhivă în zonele bilingve dintre Trento şi Bolzano. Rezultatul şi concluziile acestor cercetări formează cele două studii în limba italiană [9]. In primul studiu, pe baza materialului cules şi analizat, Caragaţă ajunge la concluzia că acest teritoriu formează o zonă bilingvă, în care elementul italian „rural şi civic“ a fost, în trecut, tot atât de numeros cum este şi astăzi şi prin urmare nu poate fi vorba de împrumuturi recente: este sigur că elementul romanic nu a fost înlăturat niciodată complet de către elementul german, cu toate încercările făcute, în secolul trecut, în acest sens. In al doilea studiu, Caragaţă prezintă, însoţită de o documentată întroducere, o bogată culegere de toponime, din jurisdicţia comunei Cortaccia (Kurtatsch), ordonată şi dispusă după criterii etimologice. Autorul însuşi consideră acest studiu mai mult o punere la punct a elementelor toponomastice, cu scopul de a servi drept bază unor cercetări ulterioare mai profunde.

Elev al profesorului I. Iordan — despre care vorbea şi pe care îl asculta cu o adevărată veneraţie — Caragaţă era preocupat îndeosebi de problemele limbii române pe care le-a prezentat la diverse congrese sau întruniri de specialişti. In acest sens poate fi amintită intensa lui activitate desfăşurată la „Circolo linguistico fiorentino“, înfiinţat după terminarea ultimului război. In şedinţele săptămânale ale acestui Cerc lingvistic, Caragaţă a prezentat, în curs de 32 de ani, peste 30 de comunicări privind limba şi lingvistica română, toate interesante şi pline de sugestii, luând parte foarte activ şi la discuţia altor probleme, puse de comunicările celorlalţi membri ai Cercului.

Fără să insistăm asupra tuturor titlurilor şi argumentelor prezentate de Caragaţă, vom aminti numai pe cele ce ni se par mai pertinente: observaţii asupra verbului român; asupra noii gramatici şi a noului dicţionar al limbii române; metafonia şi pluralele în -ora; spiritul de politeţe în limbaj; neologismul în limba română; forme verbale dispărute în româna veche; raporturile lingvistice între Balcani şi Italia meridională; limba lui L. Blaga; limba lui P. Dumitriu; structura limbii române; elementul autohton în limba română; reînoirea lingvistică în secolul al XVIII-lea în România etc. In ultimii cinci ani s'a ocupat numai de capitole din istoria limbii române, fără să precizeze mai amănunţit titlurile. Din indicaţiile pe care le posed, Caragaţă a ţinut ultima comunicare la acest Cerc la 28 Ianuarie 1977, vorbind despre istoriile limbii române.

Membru fondator şi activ al Societăţii Academice Române, Caragaţă a luat parte aproape la toate cele 14 congrese ale acesteia, prezentând diverse comunicări din care amintim câteva titluri: formele Troian şi Dunăre; Dunărea, termen cardinal în lingvistica română; vorbirea în dodă; trăsături lingvistice şi literare ale

secolului al XVIII-lea; stilul baroc în limba română şi altele. Dunărea a reprezentat, într'un anumit fel, în preocupările lui Caragaţă, una dintre problemele cele mai spinoase şi greu de rezolvat; poate şi din cauza aceasta şi-a publicat supoziţiile şi opiniile abia în 1970 [10].

Un semn de demnitate românească şi de curaj, aş putea spune, Caragaţă l-a dat în aprilie 1956, cu ocazia celui de al VIII-lea Congres de Studii Romanice, ţinut la Florenţa, la care el însuşi a prezentat o comunicare cu opinii originale despre „Consideraţiuni asupra limbii române religioase şi literare din sec. al XVIII-lea“ [11]. In timpul acela se ştia prea puţin în Apus despre fantezista invenţie a unor lingvişti sovietici (motivată însă politic!) a aşa zisei „limbi moldoveneşti“, care ar fi, după ei, a noua limbă romanică, după cea română. La acest congres, profesorul C. Tagliavini, unul din marii specialişti, printre străini, ai limbii române, a combătut teza ridicolă a lingviştilor sovietici. Caragaţă, cu scopul de a convinge şi mai mult participanţii la congres de justeţea argumentelor aduse de C. Tagliavini, publică o broşură în limba italiană cu titlul: „*Câteva documente cu privire la unitatea limbii române*“ [12], în care arată că: „absoluta unitate lingvistică a teritoriului daco-român, concretizată în cele trei variante principale, adică cea din Muntenia, Moldova şi Transilvania, a constituit pentru oamenii de ştiinţă din orice timp şi ţară o indiscutabilă realitate“. Caragaţă mai arată cum această realitate este confirmată şi mai clar de rezultatele obţinute de geografia lingvistică, mai întâi prin Atlasul lui Gustav Weigand şi apoi prin Atlasul lingvistic român, precum şi de harta etnografică a populaţiei rurale a Basarabiei din 1907, compusă de L. S. Berg. In prezent, prin forţata anexare a Basarabiei de către Uniunea Sovietică, se încearcă distrugerea acestei unităţi lingvistice române fără nici un argument ştiinţific plauzibil. Lingviştii şi filologii romanici din toată lumea, participanţi la congres, şi-au dat seama de absurditatea tezelor lingviştilor sovietici.

Pe Caragaţă l-au preocupat şi probleme de critică literară, bineînţeles în raporturile acesteia cu lingvistica, după cum putem vedea în eseul său „*Lingvistica şi critica literară*“ [13], în care încearcă o apropiere între doctrinele lui C. Vossler-Croce-Bertoni, Bailly şi Spitzer, susţinând că doctrina lui Spitzer se situează ca intermediară între Bailly şi Vossler. In concluzie, Caragaţă afirmă, printre altele: „Criticul literar merge pas cu pas pe urmele lingvistului. Dela acesta el învaţă care sunt virtualităţile expresive ale unei limbi anumite, învaţă, adică, virtualităţile estetice ale unui instrument de artă şi continuă a cerceta cum instrumentul acesta la rândul său devine creator de valori sprituale ale unei opere de artă date. Structura formală se oferă pentru o astfel de critică ca un mijloc de a surprinde, astfel, esenţa trascendentală a poeziei“ [14].

Alături de probleme de lingvistică Caragaţă a avut şi preocupări de literatură, care s'au materializat nu numai în cursurile universitare, impuse de obligaţiile didactice. După scurta schiţă asupra dezvoltării literaturii române din 1943, Caragaţă lucrează serios la o istorie a literaturii române, sigur de proporţii mai modeste, aşa cum apărea literatura noastră în ochii şi în mintea multor specialişti în literaturile apusene. Lucrarea lui Caragaţă „*Letteratura Romena*“ apare la loc de frunte în colecţia „Istoria literaturilor străine ale Europei şi Americii“, sub conducerea

lui Carlo Pellegrini, a editurii Vallardi, în 1955. Şi în acest volum, pentru care i-a fost impus de editor un spaţiu atât de limitat, Caragaţă a reuşit să ne dea o adevărată operă de sinteză, fără să renunţe câtuşi de puţin la unele din ideile sale fundamentale cu privire la dezvoltarea literaturii noastre în raport cu celelalte literaturi din apus şi în raport cu unele curente literare, pătrunse la noi cu mare întârziere. Chiar dacă unele concluzii şi caracterizări nu vor fi pe placul tuturor, lucrarea e pătrunsă, de la început şi până la sfârşit, de un spirit inovator care domină filologic viziunea proceselor de dezvoltare.

In cei 43 de ani de învăţământ universitar, Caragaţă a ştiut să îndrumeze sute de studenţi prin meandrele limbii, literaturii şi culturii române şi să conducă peste 50 de teze de doctorat în această materie: a fost educator şi mare patriot; el şi-a iubit adânc ţara şi poporul din care se trage. Şi — pare o presimţire — un an înainte de a închide ochii, suferind cum era, s'a dus în ţară, să o revadă, să-şi revadă rudele şi prietenii rămaşi în viaţă şi mormintele celor dragi.

Acuma, când Caragaţă nu mai este printre noi, înţelegem mai adânc prietenia ce ne-a legat aproape jumătate de secol, îi apreciem poate şi mai bine calităţile şi faptele săvârşite în viaţă. El se impunea întotdeauna în mijlocul colegilor şi studenţilor prin ideile sale originale, prin pregătirea sa ştiinţifică solidă, prin umanitatea şi cinstea sa sufletească şi nu mai puţin prin curajul răspunderii propriilor decizii şi acţiuni. Când i se părea că cineva nu ar fi om de omenie, nu-l cruţa, ci-i spunea în faţă tot ce crede despre el: era omul care îşi spunea deschis părerea şi apăra tăios adevărul. Exuberant în discuţii şi cumpătat la scris, cântărea poate prea mult orice părere sau concluzie şi nu se hotăra repede să o încredinţeze hârtiei. De aceea, în tot ce a scris, nu vom întâlni un cuvânt, o frază care să nu fie gândită şi pusă la locul ce i se cuvine. Din mărturisirile sale prieteneşti, ştiu că lucra de mai mulţi ani la o istorie a limbii române. Din păcate nu a avut norocul să-şi ducă proiectul la bun sfârşit.

TEODOR ONCIULESCU

NOTE

[1] *Buletinul Instit. de filologie romînă „Al. Philippide"*, Iaşi, III (1936), p. 29-56.

[2] *G. Caragaţă, Nicola Petrescu Comnène*, in „Acta Historica (Soc. Acad. Dacoromana), Romae, I, 1959, p. 337—340; şi *N. Petrescu Comnène, Firenze Cittā aperta*. Florenţa, Vallecchi, 1945.

[3] Vol. III (1936), p. 29—56.

[4] Vol. VI (1939), p. 60—76. In acest volum Caragaţă publică şi o recenzie asupra cărţii lui *Walter von Wartburg, Die Entstehung der romanischen Völker*, Halle 1939.

[5] *G. Caragaţă, Permbij marrdhanyet gjuhësore shqiptare-rumune*, in „Hylli i Drites, Scutari 1939, p. 283—296.

[6] *G. Caragaţă, Breve sguardo sullo sviluppo della letteratura romena*. Roma, Istit. per l'Europa Orientale, 1943.

[7] *N. Cartojan, Breve storia della letteratura rumena*. Roma 1926. Publicată mai întâiu în revista „L'Europa Orientale", Roma, VI, p. 379—404.

[8] *G. Caragaţă, Berengario Gerola* (Verona, 1908—1953, Montagnaga di Pinè-Trento), in „Orbis", III, 1, 1954, p. 347—354.

[9] *G. Caragaţă. La distribuzione odierna delle lingue italiana e tedesca nell'Alto Adige in base ai censimenti 1890—1939*. Istit. di Glottologia del'Università di Firenze. Firenze 1945; *Idem. Studio preliminare sulla toponomastica della giurisdizione di Cortaccia (Basso Bolzanino)*. Estratto dall' „Archivio per l'Alto Adige", vol. L, 1956, p. 457—499.

[10] *G. Caragaţă, Sul romeno Dunăre*, în „La Colombaria" (Academia Toscana di Scienze e lettere), Firenze, S. Olschki, 1970.

[11] *G. Caragaţă, Considerazioni sulla lingua religiosa e letteraria romena del Seicento*, in „Atti" (VIII Congresso Inter. di Studi Romanzi-Firenzi, 3—8 aprile 1956), vol. II parte prima, p. 97—102.

[12] „Alcuni documenti sull'Unità della Lingua Romena" in occasione dell'VIII Congresso Inter. di Studi Romanzi, Firenze, 3—8 aprile 1956.

[13] *G. Caragaţă, Linguistica şi critica literară*. Extras din revista „Suflet Românesc", Roma 1951, an. III, nr. 4. p. 1—7.

[14] Op. cit. p. 6—7.

UN OM CA OAMENII, PROFESORUL I. G. DIMITRIU

La 12 Martie 1978 s'a stins la Nürnberg, după 37 ani de exil, Profesorul I. G. Dimitriu, născut la Creţeşti, în judeţul Ilfov, în ziua de 11 August 1900.

I. G. Dimitriu a fost un om blând, apropiat, harnic, nestrămutat în crezul său naţional şi ca atare uman, dar nestabilitatea acestui sfârşit de secol a fost cât se putea de contrarie aspiraţiilor lui. In cele mai grele condiţii a căutat să-şi continue activitatea pentru care era pregătit din ţară, unde a lucrat ca dascăl de liceu, ca funcţionar la „Biblioteca Academiei Române", mai întâi sub conducerea lui Ion Bianu (1856—1935), şi după aceea în cei 37 de ani din exil, ca lector, docent, şi profesor, în Germania, în Brazilia şi apoi iarăşi în Germania (Occidentală).

Pentru doctoratul în filologia romanică, trecut în 1947 la „Hanseatische Universität" din Hamburg, I. G. Dimitriu a prezentat, probabil pentru prima oară la o universitate occidentală, o amplă lucrare consacrată paremiologiei româneşti, pe baza operei lui Iuliu Zanne, „Proverbele românilor" (10 vol. Bucureşti 1895—1912), în care a preluat ideea şi materialul celui mai mare reprezentant al ştiinţei

românești, până la Hajdeu (I. Golescu, 1768 — 1848, a' fost un întemeietor al „științei românești", în sensul că a scris prima enciclopedie românească, o „condică" a limbii și o primă culegere de proverbe românești pe care le și comentează).

Bibliolog, filolog, paremiolog, istoric literar și comparatist, I. G. Dimitriu, din cauza condițiilor vitrege pe care le-a apucat la maturitate, nu a dispus de răgazul necesar pentru alcătuirea unei opere științifice masive, dar nu mai puțin contribuțiile lui la paremiologia românească și la diverse capitole de literatură română comparată ar împlini un frumos volum de studii, prin care I. G. Dimitriu s'ar defini și ca unul dintre primii adepți români ai tinerei discipline pe care o numim „literatură comparată". In paremiologie, în afară de lucrarea sa de doctorat, I. G. Dimitriu lasă o importantă contribuție cu studiul „Dumnezeu (Gott) in volkstümlichen Ausdrücken, Redensarten und Sprichwörtern der rumänischen Sprache" (Louvain, „Orbis", VII, Nr. 2, 1958). Această lucrare este oricând actuală pentru Români și contrazice categoric afirmația de oportunist înrăit a lui Tudor Arghezi, că în folclorul românesc nu ar exista nicio urmă de creștinism.

In anii '50, I. G. Dimitriu a scos la Rio de Janeiro revista literară „INȘIR'TE MĂRGĂRITE", unde a reușit să adune colaborări din toate colțurile exilului. In această revistă au început să apară textele unuia dintre cei mai originali prozatori români, Grigore Cugler, până la urmă confundat cu eroul său „Apunake". Revista „INȘIR'TE MĂRGĂRITE" dela Rio de Janeiro a fost a doua revistă literară românească scoasă în exil, după „Luceafărul", de care s'au îngrijit Mircea Eliade, Virgil Ierunca și alții, și din care au apărut doar două numere, în 1959.

Sperăm că într'o zi va fi posibil să se publice o culegere cu studiile mai cuprinzătoare ale lui I. G. Dimitriu, care în afară de ceea ce a publicat a lăsat multe lucrări inedite.

Bibliografie sumară.

1. *Gheorghe Coșbuc*, viața și opera, București 1925
2. *Disciplina liberă în educația morală și conducerea de sine a clasei*, Pitești, 1931
3. *Dimitrie Bolintineanu*, biografie, București, 1940
4. *Dimitrie Bolintineanu*, Poezii, ediție comentată, București, 1940
5. *Die sprichwörtlichen Redensarten in der rumänischen Sprache*, teză de doctorat, Hamburg, Hanseatische Universität, 1947

A colaborat la următoarele publicații: „CONVORBIRI LITERARE", București, „REVISTA FUNDAȚIILOR REGALE", București, „ORBIS", Louvain, ROMANITAS", Rio de Janeiro, „ACTA PHILOSOFICA ET THEOLOGICA" (ed. Societatea Academică Română), Roma, „FIINȚA ROMÂNEASCĂ, Paris, „BULETINUL BIBLIOTECII ROMÂNE", Freiburg, „INȘIR'TE MÂRGĂRITE", Rio de Janeiro.

HORIA STAMATU

C. BUTUCEANU-BARNELL

Pe omul acesta înalt, subțire, brun, l-am întâlnit la Paris pe când călcam pentru prima oară pe bulevardul Kléber. Era într'o seară de toamnă cu lumini blonde. își îndruma feciorul în graiul nostru românesc. Nu mă cunoștea și nu a vrut să-mi spună cine e. Iar eu încă îmi târam frica și umbrele urîte care nu mă părăseau. De la el am învățat, atunci, că exilul e, pe lângă o grea suferință, și o mare taină.

Apoi am devenit prieteni. Tot de la el am înțeles semnificația brațelor întinse generos și stabil. Cu timpul, am descoperit încet, în el, pe intelectualul subtil și autentic. Avea un rafinat gust pentru pictura cu incendii cromatice. La Bruxelles, l-am ascultat recitând din antici, mai ales din Virgiliu; „Doina" lui Eminescu o murmura pios, în reculegere, ca pe Tatăl Nostru.

Reîntors în Franța, când venea de la Le Havre, îl întâlneam la biserică, retras, înflorind zâmbetul lui de curată bunătate. Apoi, l-am văzut la spital, cu pieptul desfăcut de incizii în măruntaiele cu viață ale inimii. Și era tot el, cu privirile nobile, descărcând speranțe . . .

Feciorul s'a făcut mare; a încetat să mai lupte cu săbiile copilăriei, și el și mama lui m'au dus de braț și cu ei am amestecat suspinele și lacrima pe mormântul lui umed.

C. Butuceanu-Barnell a scris puțin, și e păcat, a scris o broșură în specialitatea lui economică și rânduri despre Alexandru Soljenițân în numărul 10 al „Revistei Scriitorilor Români". El a fost membru al Societății Academice Române, care, în amintirea lor, a celor stinși, va trebui să reînvie.

I. MIREA

„Preoţi cu crucea'n frunte ..."

(Intâiul imn naţional român de Andrei Mureşanu)

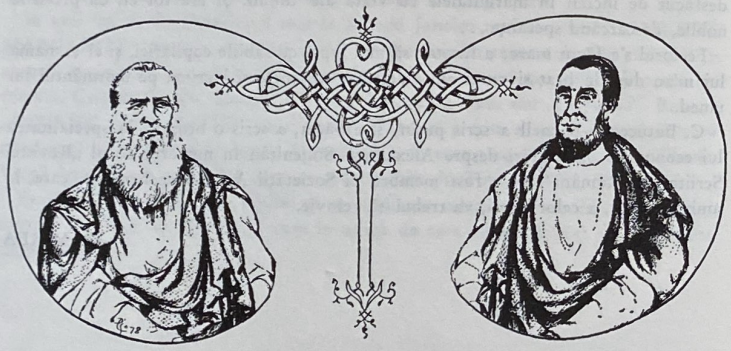

Episcopul ortodox
ANDREI ŞAGUNA
dela Sibiu

Episcopul greco-catolic
IOAN LEMENI
dela Blaj

„Naţiunea română, răzimată pe principiul libertăţii, egalităţii şi frăţiei, pretinde independenţa sa naţională, în respectul politic, ca să figureze în numele său ca naţiune română ... Cere independenţa bisericilor române ..."

(Dezideratele celei dintâi declaraţii a independenţei naţiunii române pronunţată pe Câmpia Libertăţii din Blaj la 4/16 Mai 1848.)

NEGRU PE ALB

DESPRE UNELE PROVERBE ŞI ZICĂTORI ROMÂNEŞTI

Mihai Cismărescu spune în numărul 5 al acestei reviste (1966) că adevărul exprimat în proverbe este mai mult decât dubios şi că „aşa zisa înţelepciune a popoarelor", aşa cum se exprimă ea în proverbe, este contestabilă. Domnia sa dă şi exemple de proverbe care se contrazic. Astfel: românescul „haina face pe om" sau germanul „Kleider machen Leute", alături de francezul „l'habit ne fait pas le moine".

Noi îi vom răspunde că în general nu e niciodată vorba de contrazicere între proverbe şi că trebuie totuşi să susţinem că proverbele exprimă în adevăr înţelepciunea unui popor, experienţa sa din viaţa de toate zilele. Nu trebue să uităm că lumea e plină de contraste, care însă depind de punctul de vedere în care cineva se aşează. Există de exemplu în fizică o putere centrifugală şi alături de ea una centripetală. Ele nu se exclud. Deşi ambele, după Cismărescu, se contrazic, sunt totuşi ambele valabile.

La exemplele date de C. am putea spune următoarele: românul şi germanul au dreptate când spun că „haina face pe om", căci dacă cineva se îmbracă frumos, elegant, sau în haine de călugăr, poate trece, până la proba contrară, ca atare. Dar şi francezul are dreptate când spune că „haina nu face pe călugăr", căci el vede lucrurile din alt unghiu. Nu e destul să te îmbraci în haine de călugăr, ca să fii luat drept călugăr după, să zicem, o mică privire, discuţie sau examinare mai de aproape.

Voi cita şi analiza câteva proverbe româneşti, comparându-le uneori cu unele din alte limbi şi voi dovedi că ele reprezintă în adevăr experienţa de secole sau de milenii a poporului care a trăit între Dunăre (şi chiar şi la sud de ea), Nistru şi Tisa, în munţii Carpaţi, pe ambele lor versante, la nord şi la sud, pe plaiurile şi în văile lor.

Poporul român are nespus de multe proverbe şi locuţiuni proverbiale. Aş putea spune chiar că mai multe decât orice alt popor din cele care-l înconjoară. Ele sunt produsul minţii sale, al simţului său de observaţie, foarte bine dezvoltat, căci el a trăit, dela începutul existenţei sale, în mijlocul naturii, pe care a cunoscut-o cu desăvârşire şi după care şi-a creat norme de viaţă şi de purtare, pe care le-a fixat în mare parte în aforisme, sentinţe şi proverbe.

De sigur că, în general vorbind, românii sunt oameni ca şi alţii, ca şi neromânii. Dar felul lor comun de viaţă, obiceiuri comune, împărtăşirea aceloraşi bucurii, tristeţi şi dureri în aceeaşi limbă, i-a făcut să se deosebească în mod esenţial de străinii din jurul lor.

Proverbele românilor au fost cercetate, adunate şi publicate de mulţi până acum. Cea mai mare colecţie este cea a lui Iuliu Zanne: Proverbele românilor din Maramureş până în Macedonia, publicate între 1895 şi 1912 în Bucureşti, în zece volume de format mare. Afară de el s'au mai ocupat cu colectarea, explicarea şi publicarea de proverbe la noi: Anton Pann, B. P. Haşdeu, Ion Creangă, Petre Ispirescu, T. Kirileanu, G. Dem. Teodorescu, A. Gorovei, Gh. Ghibănescu şi alţii. O analiză succintă găsim în broşura

lui Ovidiu Bîrlea, Proverbe şi zicători româneşti, Bucureşti 1966, 55 de pagini în română şi franceză.

S'au făcut şi diferite clasificări ale proverbelor, din diferite puncte de vedere. Eu le-aş clasifica în următoarele categorii: a) proverbe aşa zise internaţionale. cunoscute de mai multe popoare sub aceeaşi formă sau sub forme puţin diferite una de alta; b) proverbe cunoscute numai de un singur popor, create de el, dar care pot fi uneori înţelese şi de alte popoare; c) proverbe şi zicători cunoscute, sub forma respectivă, numai de un singur popor, sau chiar numai de un grup din sânul unui popor, de alţii necunoscute, dar şi neînţelese. Cine ar putea înţelege de exemplu expresiile româneşti: a spăla putina, sau a prinde pe cineva cu mâţa în sac?

Vom aduce exemple din toate aceste categorii.

Proverbele sunt în general (şi mai ales la noi, românii) folklor. Există însă unele care sunt creaţii culte, literare, din latina şi greaca antică şi până astăzi. De ele ne vom ocupa numai în cazul când în limba noastră au fost modificate după spiritul ei.

Multe proverbe nu mai sunt astăzi înţelese de cei ce le citesc sau le aud, deoarece sunt vechi, arhaice, aşa că împrejurările de astăzi, mediul înconjurător, felul de viaţă nu mai corespund celor din timpul în care ele au apărut. Multe proverbe sunt deci legate de un timp şi de un loc, oglindind mentalitatea şi felul de viaţă al unui popor din timpul în care el le-a creat.

Să analizăm însă unele din ele.

Sute de ani de stăpânire turcească la noi, au lăsat de sigur urme adânci. „Cum e turcul şi pistolul", adică un turc cu influenţă mai mare, avea şi un pistol mai mare mai frumos lucrat. „Turcul te bate şi turcul te judecă", se mai spune şi astăzi prin Moldova, ca o reminiscenţă din timpul când, fiind bătut sau maltratat de un turc, trebuia să te duci la alt turc ca să-l reclami. Acest proverb şi-ar putea găsi ultima lui aplicare la sfârşitul războiului trecut, când germanii, fiind bătuţi de aliaţi şi de sovietici, au fost judecaţi tot de aceştia la Nürnberg. „Ho, că nu dau turcii (sau tătarii)", este pronunţat şi înţeles şi astăzi de mulţi români, referindu-se la aceleaşi timpuri vitrege pentru noi. „Tot ţiganul îşi laudă ciocanul" se referă la timpul când printre români mulţi ţigani erau fierari, căldărari sau potcovari şi lucrau mai ales cu ciocanul. „Fiecare trage foc la oala lui" ne aminteşte mai ales de timpuri trecute în care mulţi români îşi pregăteau, mai ales vara, mâncarea în aer liber, în oale aşezate pe pirostrii, sub care ardea focul.

Proverbul: „vrabia mălai visează şi calicul praznic" se referă la obiceiul românesc străvechi creştin, de a se da, mai ales după o înmormântare, un ospăţ sau praznic. Mai ales cei săraci (calici) primeau de mâncat şi de băut gratis, de sufletul mortului. De aceea săracii, fiind flămânzi, visau praznice, după cum vrabia flămândă visează grăunţe sau mălai.

Multe proverbe româneşti se referă deci, cum am mai spus, la experienţa milenară a românilor ca popor de păstori şi agricultori. Astfel: „surcica nu sare departe de trunchiu", „ulciorul nu merge de multe ori la apă", „toamna se nu-

mără bobocii", „numai cu vorba, nu se face ciorba" şi altele. Cine e român, n'are nevoie de explicaţii pentru a înţelege sensul unor astfel de proverbe.

Unele proverbe sunt astfel ticluite, încât ele constitue două versuri care rimează împreună. Unele, cunoscute de români, se află şi la alte popoare, sub forme mai mult sau mai puţin asemănătoare. De exemplu: „calul de dar nu se caută la dinţi", la germani: „einem geschenkten Gaul, schaut man nicht ins Maul", sau: „ajunge o măciucă la un car de oale".

In proverbul: „nici salcia pom, nici mojicul om", ţăranul român îşi exprimă părerea sa despre unul care vrea să se considere om, om bun, om de omenie, om cum se cade, şi de fapt nu este. Căci salcia sau răchita este un arbust, care nu are toate însuşirile unui pom sau copac.

„Nici pe dracul să-l vezi, nici cruce să-ţi faci". E vorbe de cei care credeau că dacă-l vezi pe dracul, care vrea să-ţi facă rău, scapi de el, făcându-ţi semnul crucii. „Cu crucea'n sân şi cu dracul în inimă", se referă la cei care se prefac credincioşi, buni şi blajini, purtând o cruce pe piept, pe când în realitate sunt răi şi vicleni.

Dintr'un proverb ca „apa trece, pietrele rămân", B. P. Haşdeu conchidea că poporul român îşi are originea în munţi, unde pâraele se rostogolesc la vale, pe când pietrele din albia lor rămân pe loc. Şi avea dreptate, căci românii au trăit şi s'au menţinut ca popor romanic în munţi, pe când jos, la şes treceau hoardele năvălitoare de barbari, care nu puteau ajunge până la ei. Verbul *a merge*, din latinescul *mergere* însemna a se cufunda, a coborî spre şes; iar *punte*, din latinescul *pons-pontem*, este la români bârna aruncată peste un torent, pentru a trece mai departe.

Voi analiza în continuare şi alte proverbe caracteristice firii şi fiinţei poporului român, care-i aparţin, în forma lor, numai lui, pe care nu le-a auzit sau împrumutat dela alţii, ci care s'au născut din propriul său spirit genial. Voi aduce însă şi unele pe care el le are în comun cu alte popoare.

Românii, mai ales cei din generaţiile mai tinere, care s'au născut la oraşe, între burghezi şi nu la munte sau la ţară şi nici nu s'au ocupat cu studiul limbii române, nu au de unde înţelege aceste proverbe. Tinerii care iau astăzi apa dela robinet, nu înţeleg de ce „ulciorul (de lut) nu merge de multe ori la apă", căci „ori se sparge, ori se crapă".

„A bate apa în piuă" înseamnă a vorbi fără rost, a face ceva nefolositor. Piua era (sau mai este) un instrument de diferite mărimi, dela piuliţa în care se pisează usturoi, piper, sare s. a. cu ajutorul unui pilug, până la piua mare, în care se pisează cereale sau se presează postavul. Deci „a bate apa în piuă" înseamnă a face ceva fără rost. În germană aceasta se exprimă prin „leeres Stroh dreschen", a treiera paie goale.

„Bate şeaua să priceapă iapa (calul)". Călăreţul care nu vrea să-şi bată calul ca să meargă mai repede, loveşte cu biciul sau cu cravaşa în şea şi calul înţelege. „Dacă te bagi în tărâţe, te mănâncă porcii". Porcilor li se dau adesea de mâncare tărâţe. Cel ce se bagă în ele, riscă, teoretic, să fie mâncat de porci. Cine se bagă între oameni josnici şi răi, riscă să fie maltratat de ei. „A fi cunoscut ca un cal breaz".

Caii breji, adecă cei care au o pată albă în frunte sau pe bot, sunt rari şi ca atare în general bine cunoscuţi în mediul în care trăesc. „Brânză bună în burduf de câine". Mai ales la munte, brânza de oi (caşul frământat) se păstrează adesea în burdufuri, adică în saci făcuţi din stomacul sau băşica unor anumite animale ca boi, vaci, bivoli, capre sau oi. Pusă în burduf de câine, brânza îşi pierde calitatea. Se spune deci despre o persoană care are însuşiri bune, e inteligentă, dar leneşă şi neglijentă şi deci bună de nimic.

„Ce naşte din pisică, şoareci mănâncă". Prin acest proverb românul exprimă, spus cu un alt proverb, că „năravul din fire, n'are lecuire". În alte limbi există proverbe similare. „Cine s'a fript cu ciorbă, suflă şi'n iaurt". „Tot păţitu-i priceputul"

Proverbele care, în română şi în alte limbi sunt astfel exprimate, încât, cum am mai spus, sunt compuse din două părţi care rimează între ele, sunt mai uşor de memorat şi de reţinut. Astfel: „lauda de sine, nu miroase bine"; „a face din ţânţar armăsar"; „ce-i în mână, nu-i minciună"; „capra sare masa, iada sare casa" şi multe altele.

În provebul: „tot învăţul are şi desvăţ", cuvântul *a învăţa* îşi are înţelesul din româna veche, căci latinescul *invitiare* însemna a-şi însuşi ceva rău, un viţiu.

„Nu-i pădure fără uscături". Prin acest străvechi proverb românesc se înţelege că în orice grup mai mare de oameni, în orice societate, există şi netrebnici, lichele, cozi de topor.

„Graba strică treaba". Şi aici românul a exprimat ceva universal cunoscut, în felul său propriu şi original. În latină se spunea: festina lente, tradus din greceşte, adică grăbeşte-te încet iar germanul spune: „eile mit Weile".

„Surcica nu sare departe de trunchiu", pe care l-am mai amintit, este un proverb născut din experienţa celor care tăiau lemne pe un trunchiu. Germanul îl exprimă altfel: „der Apfel fällt nicht weit vom Baum", mărul nu cade departe de pom, adică multe însuşiri ale urmaşilor sunt moştenite dela înaintaşi. „Mielul blând suge la două oi" este iar un proverb născut în viaţa pastorală a românilor. Cu blândeţe se pot obţine mai multe avantaje decât cu forţa.

„Când a ajuns ţiganul împărat, întâi pe tatăl său l-a spânzurat". Românii, care au de secole ţigani printre ei, le cunosc firea şi caracterul, aşa că ei apar în proverbe, zicători, povestiri şi anecdote. Ei au observat că dacă un ţigan a ajuns la putere, înlătură mai întâi pe cei care i-ar putea reproşa arivismul sau l-ar putea şantaja. La fel este şi tema unei fabule de Grigore Alexandrescu: „Boul şi viţelul". Nu departe de această idee este şi proverbul „Nu da bâta în mâna prostului", sau „lupul îşi schimbă părul, dar năravul ba". Cam la fel: „Din coadă de câine nu faci sită de mătasă".

Un proverb ca: „nu da vrabia din mână pe cioara din par" este cunoscut în mai multe limbi şi înseamnă a nu renunţa la un avantaj mic, în speranţa unuia mai mare, dar nesigur. Astfel germanul spune: „besser ein Spatz in der Hand als eine Taube auf dem Dach".

Chiar dacă unele proverbe nu sunt originale la români, ele existând şi în alte limbi, românul nu le-a luat niciodată (dacă le-a luat, şi nu alţii dela el) aşa cum

le-a auzit, ci le-a adaptat felului său de a vedea şi de a interpreta lucrurile. Astfel ceea ce latinul spune prin: „cena commessa" sau „post festum venire", italianul prin : „arrivare a piatti lavati", francezul prin: „c'est de la moutarde après dîner", românul exprimă prin: „a veni la spartul târgului".

„Norocul vine peste noapte", se exprimă în alte limbi astfel: ital. „chi ha d'aver bene, dormendo gli viene"; franc. „le bonheur vient en dormant"; germ. „Gott gibt den Seinen im Schlafe".

Un proverb ca: „bate fierul cât e cald" este în diferite limbi cu totul altfel exprimat. La fel şi următorul: „Dumnezeu îţi dă, dar în traistă nu-ţi bagă", sau: „a cădea din lac în puţ", adecă a scăpa de un rău şi a da de un altul mai mare: germ. „aus dem Regen in die Traufe kommen", adică a se feri de ploaie sub streaşina din care ea curge în puhoaie.

Ceea ce latinul exprima prin: „ad calendas graecas", adecă niciodată, căci grecii n'aveau calendae, şi pe care unele limbi europene de cultură l-au tradus literal, românul exprimă prin „la Paştile cailor". La fel şi „corb la corb nu scoate ochii" se află încă din latină sub diferite forme. Fiecare limbă romanică a interpretat acest înţeles în felul ei. Astfel franc. „loup ne mange (pas) chair de loup"; ital. „cane non mangia cane", span. „un lobo a otro no se morden". Numai germanul se apropie puţin de expresia noastră prin: „eine Krähe hackt einer anderen nicht die Augen aus", unde corbul nostru a fost înlocuit cu o cioară. Dar el mai spune, ca şi spaniolul, „ein Wolf frisst nicht den anderen".

Vom continua în numerele viitoare cu noi proverbe şi cu noi observaţii.

Erlangen 1977
ION POPINCEANU

DESPRE PROTOCRONISM ŞI ALTE... ANACRONISME

Cred că numai regimurile autoritare, de dictatură, proslăvesc în mod exagerat trecutul şi exaltă peste măsură virtuţile popoarelor pe care le conduc. Regimurile de libertate nu au nevoie să recurgă la astfel de metode. A constatat oare cineva că o democraţie cu adevărat liberală din Occident vorbeşte mereu de trecut, de calităţile şi talentele poporului respectiv? In realitate, cu cât un regim este mai liberal şi mai democrat, cu atât trăieşte mai mult în prezent şi nu înşiră, ca o litanie, meritele ţării pe care o guvernează. Şi dimpotrivă. Cu cât se simt mai slabe. mai separate de poporul pe care îl oprimă, cu cât le lipseşte o bază solidă, cu atât regimurile autoritare invocă virtuţile creatoare ale poporului respectiv, virtuţi pe care dealtfel le înnăbuşe în realitate, adică nu le dau nici o posibilitate să se exprime în mod liber şi să se dezvolte.

Acestea sunt reflecţiile pe care le făceam citind unele cărţi şi publicaţii apărute recent în România.

Una dintre ele este cartea lui Edgar Papu: „Din clasicii noştri" cu subtitlul: „Contribuţii la ideia unui protocronism românesc" (Ed. Eminescu, 1977). Edgar Papu este un critic literar din vechea generaţie, care în trecut a publicat câteva studii serioase, bine documentate, solide (Evoluţia şi formele genului liric, Călătoriile Renaşterii şi noi structuri literare, Arta şi Umanul etc.). In cartea de faţă, el doreşte să scoată în relief câteva „anticipări pe plan universal care au avut loc de-a-lungul secolelor în literatura românească". Se poate spune cu alte cuvinte că Edgar Papu este creatorul unui concept şi unui termeen nou în cultura românească: protocronismul. Acest protocronism poate fi înţeles ca „o înşiruire cronologică a atâtor iniţiative literare româneşti, faţă de unele realizări similare din alte ţări". Papu expune ideile sale despre protocronism atât în cartea „Din clasicii noştri" cât şi într'un articol de bază: „Protocronismul românesc", apărut în revista Secolul XX, 1974, Nr. 5/6. Papu doreşte să ne convingă că mulţi poeţi, romancieri, gânditori şi eseişti români au fost la originea unor curente şi tendinţe din literatura europeană şi universală, că mulţi scriitori români au fost primii care au deschis o cale nouă, au croit drum, au iniţiat o doctrină literară. Investigaţiile sale se concentrează asupra lui Neagoe Basarab, Dimitrie Cantemir, Heliade Rădulescu, Alecsandri, Negruzzi, Eminescu, Creangă, Caragiale, Sadoveanu, Blaga, Mateiu Caragiale, Hortensia Papadat-Bengescu, Camil Petrescu şi alţii.

Nu voi insista aici asupra tezei expuse de Papu în prefaţa cărţii sale şi anume că protocronismul trebuie conceput „în opoziţie cu sincronismul, adică o năzuinţă ce alimentează o conştiinţă retardatară". El se referă astfel la Eugen Lovinescu, la tezele lui elaborate acum mai bine de cincizeci de ani, într'o ambianţă împregnată încă de prelungirile şi rămăşiţele semănătorismului şi poporanismului. Dar cine mai poate susţine astăzi în mod serios că sincronismul lui Lovinescu ar fi expresia unei conştiinţe întârziate? Cred că în fapt, sincronismul autorului „Istoriei civilizaţiei române moderne" a fost mai de grabă o încercare de a propulsa valorile româneşti în contextul valorilor europene, cred că sincronismul a reprezentat mai curând o replică dată conservatismului şi izolaţionismului dela acea epocă, o tentativă de salvare a culturii româneşti, ameninţată atunci de provincialism intelectual.

Dar să revenim la exemplele pe care le dă Papu pentru a demonstra întâietăţile mondiale româneşti în domeniul literaturii. Astfel, criticul dela Bucureşti ne informează că Neagoe Basarab premerge spiritului renascentist şi celui baroc, că el „reprezintă în multe privinţe tipul de *hombre secreto* al barocului" şi îl devansează cronologic pe Baltasár Gracián; că „O Samă de cuvinte" a lui Neculce reprezintă „o schemă în proză a ceea ce peste câteva decenii va deveni balada preromantică"; că prin pastelurile sale, Alecsandri este unul din primii poeţi impresionişti europeni. „Acele puncte de impresii din Pasteluri inaugurează o metodă care doar mai târziu va fi ilustrată de poantilismul francez. Prin optica sa *discontinuă*, Alecsandri premerge nu numai impresionismul, ci şi un întreg filon al poeziei din veacul nostru, acea lucidă poezie de *notaţii*, care a pătruns la început şi în lirica expresionistă". Prin Dănilă Prepeleac şi Harap Alb, Creangă este un fel de precursor al literaturii absurdului, ne mai spune Papu. Nuvela lui Negruzzi, Alexandru Lăpuşneanu, tot după Papu, este „primul exemplu de realism aplicat la

narațiunea istorică, gen prin excelență romantic. Negruzzi îl va preceda pe Flaubert nu numai în noua tratare artistică a istoriei". Nuvelistul român devine astfel precursorul autorului lui Salammbô. Oda lui Eminescu este poate „prima expresie lirică a existențialismului". Zburătorul lui Heliade Rădulescu este „prima desăvârșită confesiune psihanalitică din literatura universală", o anticipare a defulării psihanalitice. „Deșteptarea primăverii" (Frühlings Erwachen) a lui Frank Wedekind, care se înscrie în același, context, a apărut mult mai târziu, în 1896, și este mult inferioară Zburătorului românesc. Așadar Heliade este precursorul lui Freud, este un psihanalist „avant la lettre". Papu mai susține că există o înrudire prezumptivă între Mateiu Caragiale și princiara familie Lampedusa, prin strămoșul lui Pantazi; că scrisul „neartistic" al Hortensiei Papadat-Bengescu ar anticipa noul roman; iar Camil Petrescu este considerat de Papu, ca un precursor a ceea ce înseamnă astăzi „le nouveau roman", al „noului val" din romanul occidental și pretinde chiar că el anunță în general noua proză modernă prin caracterul „desfăcut" al scrisului său.

Firește că s'ar putea cita și alte exemple. Mai interesantă mi se pare afirmația-concluzie a lui Papu care scrie că: „una din trăsăturile de seamă ale literaturii românești, în ordinea comparativă, este protocronismul. Există atâtea exemple care demonstrează că, înaintea altora, noi am realizat nenumărate forme și am afirmat nenumărate conținuturi, oficializate mai târziu pe plan universal în cadrul unor literaturi străine de mare circulație". Pe scurt, una din trăsăturile dominante, definitorii ale literaturii românești, în context universal, este protocronismul.

Este inutil să subliniez că exemplele de protocronism și unele din demonstrațiile lui Papu sunt îndoielnice, contestabile. Papu uită că în literatură, filiația este un proces complex și că paternitatea unui curent sau a unei tendințe este greu de stabilit cu precizie. Oare există vreun istoric literar german serios care ar putea pretinde că a stabilit cu exactitate care a fost primul poet romantic sau expresionist din țara lui ori din lume? Sau faptul că la o anumită epocă un pictor francez și-a intitulat întâmplător o pânza a sa Impression, dând astfel numele unei școli de pictură, îl îndrituiește să fie considerat părintele impresionismului? In realitate, în domeniul creației spirituale nu există generație spontanee, nu se poate niciodată crea din nimic. Adevărul este că în literatură, în artă, filiația, influențele sunt ca matca unui fluviu în care se adună aluviuni venind din multe direcții. Răsfrângerile care se îmbină și alcătuiese până la urmă un curent, o școală sau o tendință, sunt diverse și de multe ori imperceptibile. De cele mai multe ori, influențele sunt multiple și chiar contradictorii. Se resping, se cheamă reciproc până când se transformă în ceva personal, care s'ar putea numi original.

Ceea ce irită și supără în afirmațiile lui Edgar Papu și ale altora dela București, — dealtfel de o ingeniozitate uimitoare, de o originalitate ostentativă, prezentând uneori ipoteze seducătoare, — este tonul prezumțios cu care se susține că noi românii suntem primii în atâtea realizări din lume. Să fim bine înțeleși. Una este să evoci și să preamărești valorile noastre din trecut și din prezent și alta este să faci afirmații deplasate numai de dragul unei teze. Avem desigur un patrimoniu literar și artistic cu care ne putem mândri în lume, dar a susține că Heliade

Rădulescu este precursorul lui Freud sau că Negruzzi premerge și este superior lui Flaubert, constituie o exagerare care ar putea mai mult să dăuneze decât să servească intereselor culturii românești. Acest protocronism ajută mai mult să flateze și să exalte sentimentele naționaliste. Un critic literar scrie că afirmarea acestor priorități literare pe plan mondial reprezintă „o chestiune de demnitate națională și de orgoliu național" (Tribuna, 15 sept. 1977).

Cartea lui Papu a dat naștere la o serie de discuții în rândul criticilor și istoricilor literari dela București. Revista Luceafărul a consacrat la 15 octombrie 1977 unul din „colocvii" temei: Protocronism și sincronism. La 29 octombrie, aceeași revistă publică „ecouri la colocviile Luceafărului", care sunt consacrate aceleiași teme.

Această beție a „anticipărilor" românești în literatură, această năvală după premiul întâi, a provocat rezerve chiar în rândurile unor autori dela București. Critici competenți, ca Nicolae Manolescu și Ov. S. Crohmălniceanu, au exprimat rezerve și reticențe față de unele afirmații exagerate ale lui Papu. Crohmălniceanu declară că o „căutare fără frână a unor elemente de anticipație, de protocronie nu e lipsită de un risc" și adaugă că „proliferarea posibilă a unui curent în acest sens ar însemna o pierdere de simț al măsurii" (Luceafărul din 15 oct. 1977). Cei doi critici subliniază că prioritățile românești în literatură nu au niciun sens dacă scriitorii din alte părți ale Europei nu le cunosc sau nu le recunosc. Un alt critic literar, Nicolae Balotă, subliniază că protocronism și sincronism sunt concepte complementare, scriind tot în Luceafărul din 12 nov. 1977 că „protocronia nu trebuie recunoscută după decenii, veacuri sau milenii printr'o melancolică retrospecție valorizatoare, ci concomitent, sincron cu apariția faptului, a fenomenului, a inițiativei". Al. Dima se ridică și el împotriva exagerărilor în acest domeniu și cere „să se aplice o surdină supraaprecierilor care nu servesc de fapt aspectelor pozitive ale protocronismului" (Luceafărul din 19 nov. 1977). Importanta revistă clujeană „Steaua" a consacrat și ea în numărul din octombrie 1977 un articol problemei: „Protocronism sau sincronism?" Concluzia critică la care ajunge este că: „Protocronismului trebuie să-i preferăm ideia unicatului".

Mai înainte de Papu, un alt istoric literar, I. Constantinescu, a analizat aceeași poblemă în studiul său „Moștenirea Modernilor", fără să folosească termenul de protocronism românesc, care în literatură îi aparține, după cum am văzut lui Edgar Papu.

Dar protocronismul nu se mărginește numai la literatură. Există un protocronism și în științe, în special în matematică. Mă întreb chiar dacă nu într'o formă mai virulentă decât în literatură. Intr'adevăr, mai an citisem o carte a lui Solomon Marcus: Din gândirea matematică românească, Ed. științifică, 1975, o carte remarcabilă de altfel în unele privințe (Solomon Marcus este de asemenea autorul cărții „Poetica Matematică", un studiu plin de observații erudite și de numeroase reflecții originale). Or, Solomon Marcus face și el protocronism fără să știe. El susține că există priorități matematice românești care nu au fost reounoscute pe plan internațional. Astfel, „prima teorie probabilistă a automatelor finite a fost elaborată la București în 1963 de către Octav Onicescu și Silviu Guiașu", deși

lucrarea „nu a primit recunoașterea de prioritate pe care o merită"; teorema lui Florin Vasilescu este „primul rezultat obținut de un matematician român în ceea ce privește găsirea unor proprietăți aparținând tuturor funcțiilor reale de o variabilă reală"; un rezultat matematic al profesorului Gabriel Sudan este „primul exemplu de funcție recursivă care nu este primitiv recursivă", rezultat descoperit de Cristian Claude și Ionel Țevy, la sugestia lui Solomon Marcus însuși la câteva decenii dela formularea ei primă; sau teorema lui Stoilov este „prima teoremă de anvergură, în care mulțimea neglijabilă este situată în domeniul valorilor . . ." Este vorba de „obârșia comună a unui întreg șir de teoreme, astăzi clasice, dar obținute ulterior teoremei lui Stoilov și fără ca autorii lor să se fi prevalat de ea". Solomon Marcus scrie că „aproape fiecare dintre personalitățile discutate (în cartea lui, n. n.) a fost într'o măsură mai mare sau mai mică victima unui proces de frustrare ale cărui dimensiuni cresc pe măsură ce faptele sunt cunoscute sub toate aspectele lor. Această trecere sub tăcere a unui rezultat, a unei idei, a unui nume, ca și cum acestea n'ar exista, este cea mai ucigătoare dintre frustrări, ea riscă prin proporțiile care din păcate le capătă, să denatureze istoria științei și chiar știința însăși".

Desigur, nimeni nu contestă contribuția românească la știința matematică universală. Există în matematici teoreme, spații, curbe, ecuații etc. care poartă nume românești. Pompeiu, Țițeica, Barbilian și în altă ordine de idei Matila Ghyka sau Pius Servien, sunt universal cunoscuți în știința matematică. Există întregi școli românești pe care nu îl vom analiza aici. Dar, ca și în cazul protocronismului literar, originale, invenții, descoperiri, în aritmetică, geometrie, mecanică sau fizică ce poartă pecetea geniului românesc. Există cert o activitate de pionerat românesc în numeroase domenii matematice și probabil un fenomen de frustrare a matematicii românești pe care nu îl vom analiza aici. Dar, ca și în cazul protocronismului literar. protocronismul matematic românesc păcătuiește prin insistența, prin stăruința uneori exagerată cu care revendică meritele noastre în știința universală. Unele afirmații ale lui Solomon Marcus nu sunt totdeauna temeinic justificate. Deși întocmai ca în literatură și artă, problema originalității și a influențelor în matematici este prin ea însăși complexă, Solomon Marcus dorește cu orice preț să stabilească cine a fost primul, întâiul savant care a descoperit, a inventat sau a elaborat o teoremă, o ecuație, o curbă. Or, acest lucru este totdeauna anevoios. Cui trebuie să-i atribuim de pildă paternitatea calculului infinitezimal, lui Leibniz sau lui Newton? Iar calculul probabilităților poate fi atribuit numai lui Pascal? Ca și Edgar Papu, Solomon Marcus emite judecăți prea sumare, aș putea spune că jonglează cu ideia de paternitate atunci când este vorba de creațiile spiritului. Una este să exacerbezi sentimentul național în scopuri politice de moment și alta este să analizezi științific, cu seninătate și obiectivitate, problemele științifice. Unele afirmații exagerate, uneori chiar neserioase ale lui Solomon Marcus ar putea — ca și în literatură — să primejduiască, să pună la îndoială adevărata noastră contribuție la matematica universală, contribuție — care repet — este destul de importantă.

Urme de protocronism pot fi găsite și în monumentala Istorie a Logicii a lui

Anton Dumitriu. Despre această carte, cu merite serioase de altfel, un alt impetuos protocronist dela București, Paul Anghel, scrie că „cu toată modestia pentru noi, sunt subliniate în acest volum niște priorități ale Logicii românești, chiar dacă românii nu i-au dat pe Aristot, pe Hegel și pe Lukasiewicz" (România Literară din 1 sept. 1977). De fapt, Anton Dumitriu relevă în cartea sa creativitatea bine cunoscută, contribuția, nu lipsită de însemnătate, a logicienilor români la cercetările de logică matematică.

Am putea continua și evoca și alte domenii în care bântuie protocronismul, această afirmare maniacă și prezumțioasă a priorităților românești în contextul culturii și științei mondiale. Socotesc însă că exemplele menționate sunt suficiente pentru a ne da o imagine cât mai exactă a acestui fenomen care, de câțiva ani încoace, face parte integrantă din peisajul cultural și politic al României de astăzi. Mărturisesc că la început am fost înclinat să subscriu la multe din „revendicările" lui Papu, lui Solomon, lui Anghel sau lui Dan Zamfirescu. In definitiv, poate că au existat destule „ucigătoare frustrări" — ca să vorbesc ca Solomon Marcus — în istoria noastră. Doctorul Paulescu și descoperirea insulinei este exemplul care ne vine dela început în memorie. Personal, trăind de mult timp în străinătate, de atâtea ori am constatat cu tristețe cât de puțin este apreciat patrimoniul nostru cultural-artistic peste hotarele țării. Mă gândesc de pildă la frescele din mânăstirile noastre, la albastrul de Voroneț, la simfoniile lui Enescu, la pânzele lui Luchian sau la versurile lui Arghezi și Blaga, care poate scrise într'o limbă de circulație universală, ar fi avut o altă rezonanță.

Dar acest impuls, această reacție inițială nu a durat mult timp. Atâtea uluitoare performanțe ale spiritului românesc pe care nu le cunoșteam, atâtea investigații și comparații forțate făcute în disprețul adevărului, numai, pentru a dovedi o anumită teză, mi-au deschis ochii. Cu încetul mi-am dat seama că este vorba de o acțiune coordonată, orchestrată de regim, o acțiune cu aspect politic și prea puțin literar sau științific. Confirmarea acestei teme — dacă mai era nevoie — ne-o aduce Luceafărul din 29 octombrie 1977, în care I. Constantinescu, pe care l-am mai pomenit, scrie negru pe alb: „Protocronismul sugerează cel puțin necesitatea unei noi ordini literare, cu atât mai evidentă într'o epocă între ale cărei ideiforță se situează în primul plan, ideia unei noi ordini economice și politice (internațională, n. n.), în care România are o substanțială contribuție teoretică. Problema este mai generală. Noua ordine literară ar implica poate în primul rând, depășirea în fapt a eurocentrismului". In revista Orizont din 6 octombrie 1977, Emil Manu subliniază și el că „participarea României la schimburile culturale mondiale are loc acum în spiritul unor relații bazate pe egalitate și avantaj reciproc". Dan Zamfirescu precizează această ideie când scrie: „trei decenii de istorie revoluționară (adică 1945—1975, n. n.), au plasat poporul și cultura română într'un alt raport istoric și spiritual cu realitatea universală" (Luceafărul din 1 octombrie 1977). Și tot Zamfirescu scrie în România Literară din 24 noiembrie 1977: „Situației României în lume, evoluției societății noastre socialiste, trebuie să-i corespundă așadar o cultură majoră, o cultură *reprezentativă*, o cultură al cărei prestigiu

mondial să înconjure cu aura creației artistice biruințele noastre din celelalte domenii".

Cu alte cuvinte, protocronismul românesc nu este altceva decât transpunerea pe plan literar și științific a acestei noi ordini politice și economice internaționale, ideie pe care regimul comunist dela București o trâmbițează de câteva luni încoace la Națiunile Unite și în alte foruri internaționale și care face parte cu prioritate din arsenalul său propagandistic. Nu voi discuta aici valoarea acestei inițiative politico-economice. Protocronismul — acest fenomen care bântuie astăzi în viața culturală din România — servește deci la reconfortarea orgoliului național pentru a îndepărta atenția poporului dela greutățile prezentului și în același timp este folosit ca bază, ca justificare, se poate spune, a unei anumite linii politice pe plan internațional.

Nu este adevărat pe de altă parte, cum se susține astăzi la București, că în trecut nu s'a pus destul în lumină contribuția României la tezaurul spiritualității universale. Protocronismul, chibzuit și în adevăratele lui limite, nu este în realitate ceva nou. Câte pagini nu aș putea cita în acest sens, tocmai din Criticile „sincronistului" Lovinescu? Sau din „Istoria Literaturii Românești, Introducere sintetică" a lui Iorga din 1929? Ca să nu mai vorbim de studiul lui Tudor Vianu: „Originalitatea contribuției culturale a Românilor" sau de admirabila sinteză a lui Basil Munteanu: „Literatura română în perspectivă europeană", apărută la Sibiu în timpul ultimului război mondial.

Ca să mă rezum, socotesc că a pretinde cu insistență că ești primul în ceva, mi se pare a fi o dovadă de suficiență, de naivitate și în orice caz de patriotism rău înțeles. Când voi citi oare în revistele dela București că primul structuralist din lume a fost un român? Sau că un român a elaborat primul teoria sistemelor și subsistemelor?

Și când voi afla oare — de ce nu — că primul marxist s'a născut în realitate pe teritoriul țării noastre? Protocronism românesc!... Mai multă seriozitate nu ar strica.

Și pentrucă vorbim de protocronism, adică de pretinsa tendință de afirmare a valorilor, ne putem întreba: câte talente sunt oare înnăbușite astăzi în România? Și câți scriitori și poeți autentici nu scriu astăzi numai pentru sertar sau se prostituează ca să poată supraviețui? Poate că dacă ar exista o adevărată libertate de creație în țara noastră, dimensiunea universală a culturii românești ar fi alta, căci sunt convins că talentele de orice fel nu lipsesc. La București însă, în locul libertății de creație, talentele se descopăr și se desvoltă cu prilejul Concursului Epopeii Naționale sau în cadrul Festivalului Cântarea României. Nivelul acestor „descoperiri" este de-a-dreptul jalnic. Același lucru se poate spune și despre cercetarea științifică românească, ruptă de mult de circuitul universal al progresului științelor. Cum este însă posibilă, în aceste condiții, o prezență universală — a literaturii și științei românești — pe care o dorește atât de mult regimul dela București? Poate că liberi, oamenii de creație din România ar putea să revendice — cu modestia care este în adevărata fire a poporului nostru — contribuția lor la

patrimoniul universal. Și poate, așa cum și-a dorit-o poetul, România ar avea atunci „la trecutu-i mare, mare viitor".

München, în Decembrie 1977

MIHAI CISMĂRESCU

LUCIAN BLAGA ÎN CENTRUL UNEI POLEMICI SI AL UNEI DERIZIUNI

In numărul de pe Noembrie 1977 al revistei „Steaua", Bazil Gruia publică un articol întitulat *Adevăr și ficțiune. Cum apare Lucian Blaga în „Caloianul"*. Autorul articolului îl trage la răspundere pe Ion Lăncrănjan pentru motivul de a fi falsificat o seamă de aspecte din existența lui Lucian Blaga care — reamintim — apare în „Caloianul" ca una dintre marile victime ale perioadei staliniste. Romancierul e învinuit mai ales de felul în care a prezentat înmormântarea poetului-filozof. Ion Lăncrănjan descrisese în romanul său nu numai greutățile îndurate de Blaga, umilințele la care fusese supus, dar arătase că până și la înmormântarea lui îl urmăreau încă prostia, răutatea „iezechelilor vremii", cum îi numea romancierul. Iezechelii erau delegații birocrației care nu acceptau ca moartea lui Blaga să fie altceva decât un fapt divers. Bazil Gruia, în rechizitoriul său — pentrucă despre așa ceva e vorba — inserează și o lungă scrisoare a preotului din Lancrăm, Ioan Lașiță care se jelește de cele scrise de romancier, afirmând că, în fond, totul s'a petrecut cu bine, că autoritățile locale sau mai puțin locale s'au purtat frumos, că la înhumarea poetului a asistat lume foarte multă, că totul s'a desfășurat într'o perfectă armonie cu autoritățile. Bazil Gruia nu se mulțumește însă cu acest episod și vrea să șteargă imaginea „falsă", după el, pe care a lăsat-o Ion Lăncrănjan despre un Blaga izolat, persecutat, „nimicit moral" în perioada stalinistă.

Acestea sunt capetele de acuzare ale publicistului clujean. Lor li s'au adăogat, tangențial, și insinuările prozatorului Al. I. Ștefănescu care, într'un articol întitulat *Documente și mutații*, publicat în „România Literară" din 15 Decembrie 1977, conchide că „Documentul *Caloianul* se pare că nu duce totdeauna la adevăr". O ușoară nostalgie după vremile „iacobine" ale stalinismului — Al. I. Ștefănescu face și o apologie discretă a cenzurii — ne scutește să-i acordăm o atenție mai mare.

Răspunsurile lui Ion Lăncrănjan au apărut în trei numere consecutive din „Luceafărul" (24 Decembrie, 31 Decembrie 1977, 7 Ianuarie 1978) sub titlul *Adevărul și ficțiunea „istoriei literare"*.

Inainte de a intra în miezul și dedesubturile acestei polemici trebue să mărturisim, dintru început, că nu suntem un admirator al romancierului Ion Lăncrănjan. Rezervele noastre sunt în primul rând de natură estetică; nu considerăm important, din punct de vedere pur literar, romanul său „Caloianul" și nici nu vedem în această carte ceea ce și-a propus să facă autorul: un roman al conștiinței. Deoarece conștiința lui Ion Lăncrănjan este a unui *comunist*. A unui comunist convins —

specie rară în România — dar a unui comunist. „Caloianul" este, de fapt, o carte hibridă: o carte în care toate întrebările sunt bine puse, dar în care răspunsurile sunt date prin optica unui comunist de tip idealist. Acestea fiind spuse, „Caloianul" va rămâne ca unul dintre romanele politice curajoase, un fel de document *indirect* pentru cine va avea de studiat perioada întunecată a stalinisumui din România.

Cu aceste rezerve, vom deschide dosarul polemicii din care Ion Lăncrănjan apare — încă odată — ca un scriitor care pune anumite puncte pe i, într'un climat literar dominat şi azi de ceea ce el demasca deja în „Caloianul": arivismul, frica, oportunismul, plecăciunea, strategia parvenirii şi o anumită amnezie ciudată a răului consumat. In plus — de ce să nu recunoaştem? — Ion Lăncrănjan se avântă în polemică mai inspirat decât în romanele sale: ironia desfată înainte de a răni, ideile nu se mai răsucesc, iar argumentele sale conving fără supliciu. Poate şi pentru faptul că adevărul e — vădit — de partea sa.

In primul rând, „Caloianul" e un roman şi a acuza pe romancier că a „deviat" documentul înseamnă a-l învinui că nu e reporter, istoric — şi cum ne aflăm într'un regim comunist — „ideolog realist" (dacă aşa ceva poate exista). Iată dece, dela primele rânduri, ironia lui risipeşte strădaniile bătrânului polemist Bazil Gruia (care, ne-o spune Ion Lăncrănjan, e un veteran al genului: a polemizat până şi cu generalul Averescu!): „După ce am citit articolul publicistului B. Gruia — ne introduce în subiect autorul ‚Caloianului' — am fost tentat să mă duc la Uniunea Scriitorilor şi să cer o adeverinţă în care să se specifice că scriitorul Alexandru Gheţea, eroul principal al romanului ‚Caloianul' nu figurează în scriptele Uniunii". O formulă care spune mai concis decât un lung eseu care este raportul dintre real şi imaginar în structura romanului.

Dar să lăsăm la o parte disputele privind estetica parabolică a epicului pentru a trece la fapte mai precise. Problema se pune — şi şi-o pune, în primul rând, Ion Lăncrănjan — cum se face că romanul „Caloianul" a apărut în 1975, iar Bazil Gruia deslănţuie atacul deabia la sfârşitul anului 1977? Dece a aşteptat atât de mult un exeget al lui Blaga — Bazil Gruia a publicat el însuşi o carte despre autorul „Spaţiului mioritic — pentru a-şi slobozi aşa de târziu revolta împotriva unui romancier care spune ‚minciuni', în romanul căruia sunt atacate autorităţile, deformându-se adevărul asupra unei întregi epoci, stalinismul? Ion Lăncrănjan are tot dreptul să se întrebe, în acest caz, ce ascunde, de fapt, povestea asta? Cele mai multe răspunsuri le dă el însuşi. Noi vom completa doar bănuielile şi nedumeririle sale cu câteva observaţii pe care le înregistrăm în ultima vreme în atitudinea unor cercuri faţă de memoria lui Lucian Blaga.

Să rezumăm întâi răspunsurile pe care le dă Ion Lăncrănjan ponegritorilor lui. E limpede că eforturile din ultima vreme de a re-staliniza unele aspecte ale culturii noastre implică o optică mai blândă asupra epocii staliniste însăşi. Nu totul a fost reprobabil atunci, ni se spune, dracul n'a fost chiar atât de negru sau, cum constată Ion Lăncrănjan în afirmaţiile unui interlocutor nu chiar atât de imaginar: „N'a fost chiar aşa Pătrăşcanu n'a fost un erou, Blaga n'a fost un sfânt, alţii n'au fost aşa de teribili . . ." Şi ca să rămânem la Lucian Blaga, suferinţele lui sunt *exagerate*, după cum reiese clar din articolul publicistului clujan. Blaga n'a fost

părăsit, n'a fost chiar uitat, n'a suferit chiar cum se spune, a putut lucra într'o bibliotecă — a făcut chiar vreo 10.000 de fişe — unii (se subînţelege, dintre cei agreaţi de regim) l-au şi ajutat. A fost chiar tolerat: Aurel Rău l-a şi publicat în „Steaua"!

Impotriva acestei neo-mitologii recuperatoare, Ion Lăncrănjan se ridică azi — direct — aşa cum, ieri, descrisese în romanul său tragedia pe care a fost nevoit s'o îndure poetul şi filosoful Lucian Blaga, din cauza închizitorilor anilor 50. Inmormântarea? Cine poate lua de-a bună mărturia preotului Ioan Laşiţă care scrie dealtfel cu stilul exact al lui Bazil Gruia, pentru a scuza autorităţile comuniste de comportamentul lor de atunci? Şi dacă romancierul nu putea să fie reporter — pentrucă nu-şi propune să scrie reportaje — Ion Lăncrănjan răspunde, de data aceasta, pe şleau, fără să mai facă apel la personagii de roman. Spusele sale constitue un diagnostic de netăgăduit asupra unei epoci pe care unii nostalgici o vor cât mai spălată de păcate: „In ce priveşte înmormântarea poetului, aş vrea să spun că ea nu a avut, nici pe departe, amploarea şi semnificaţia pe care ar fi trebuit s-o aibă. Inmormîntarea a fost un eveniment pentru Lancrăm, bine înţeles, dar nu a fost un eveniment pentru cultura căreia Blaga i-a închinat practic întreaga lui viaţă. Dacă lucrurile nu ar fi stat aşa, la înmormîntare ar fi luat parte şi i-ar fi adus lui Blaga un ultim şi meritat omagiu conducerea de atunci a Uniunii Scriitorilor, un reprezentant al Academiei Republicii Populare Române, alte oficialităţi, eventual, cum s-a întîmplat de pildă cînd a fost înmormîntat renumitul A Toma, cum nu s-a mai întîmplat acum, fapt care capătă, cu sau fără voia noastră, în chip obiectiv, un anumit înţeles, o anumită semnificaţie. E de adăogat că pînă şi în necrologul publicat atunci se vorbea de ‚reconsiderarea' operei lui Blaga, fapt care conţine, de asemenea o anumită semnificaţie".

Ba chiar mai mult — am adăoga noi. Pentrucă nici această „reconsiderare" n'a fost dusă până la capăt. Opera filosofică a lui Blaga a fost tipărită numai parţial şi — culmea ironiei! — cu rezervele „filosofului" Dumitru Ghişe; iar la un moment dat, Miron Constantinescu relua în cadrul Academiei de Ştiinţe Sociale şi Politice, diatribele clasice împotriva lui Lucian Blaga. Şi chiar dacă Miron Constantinescu nu ajungea la denunţul poliţienesc la care se dedase Mihai Beniuc în romanul său „Pe muchie de cuţit", era şi continuă să fie un semn că gândirea primului filosof al ţării stânjeneşte ideologia partidului comunist.

Ajutorul dat lui Blaga? Răspunsul lui Ion Lăncrănjan e tot atât de precis, pe cât de plin de „înţelesuri". „Aş dori — scrie autorul ‚Caloianului' — să întreb de ce era nevoie de acest ajutor, dacă Lucian Blaga nu se afla într-o situaţie nefirească şi nepotrivită cu valoarea şi dimensiunile reale ale personalităţii sale? De ce să fie ajutat Lucian Blaga, un mare şi recunoscut poet, de către un tînăr şi promiţător poet cum era pe atunci. A. Rău? N-ar fi fost normal ca sensul ajutorului să fi fost complet opus?"

Bazil Gruia se declară mulţumit cu „posibilităţile de existenţă *onorabile*" ale lui Lucian Blaga. „Vorba asta din urmă, *onorabile*, ar fi superbă dacă nu ar fi puţintel cam odioasă", replică Ion Lăncrănjan, fără să uite să amintească imediat că exact în aceeaşi perioadă unii (despre care nici măcar nu se mai ştie) „luau

premii de stat în valoare de zeci de mii de lei". Exact în aceeaşi perioadă în care Blaga scria lui Ion Chinezu că ar veni la Bucureşti dar n'are cu ce să-şi plătească biletul de tren!

Am dori, în încheiere, să răspundem noi lui Bazil Gruia într'o problemă pe care Ion Lăncrănjan n'a atins-o decât prin perifraze şi aluzii plăpânde. Bazil Gruia, care vrea neapărat să edulcoreze prigoana împotriva lui Lucian Blaga în epoca stalinistă, ţine să sublinieze, ca un fapt foarte pozitiv, rolul vizitei pe care i-a făcut-o filosofului la Cluj, George Ivaşcu în 1960. Or, până şi Bazil Gruia recunoaşte că această vizită a fost „în legătură cu seria de articole din *Contemporanul*". Publicistul clujan — care se vrea şi arhivar al istoriei literare — nu suflă însă niciun cuvânt despre conţinutul acestor articole şi despre rolul lui George Ivaşcu. E însă un lucru ştiut de toţi scriitorii din România că datorită presiunilor făcute asupra filosofului, Lucian Blaga s'a văzut silit să iese din tăcerea lui, şi legendară şi contestatară, pentru a semna câteva articole de adeziune — din vârful buzelor — la „înfăptuirile regimului". Cu asentimentul *tulbure* (pentru a ne exprima decent) al D-nei Dorli Blaga, fiica poetului, George Ivaşcu a obţinut atunci dela Lucian Blaga articolele cunoscute, pentru care avea să-l „recompenseze" mai târziu, devenind primul editor comunist al poemelor sale.

Din nefericire, în toamna lui 1976, deci în epoca în care trebuia să se încetăţenească ideia că Lucian Blaga n'a avut prea mult de suferit, Dorli Blaga avea să întărească şi să sublinieze statutul de „colaboraţionist" al ilustrului său părinte. Tocmai ea! In numărul 37 al revistei „Flacăra", Dorli Blaga şi-a luat riscul — extrem de grav — de a transforma, în faţa posterităţii, pe Lucian Blaga, victimă a comunismului, într'un apologet al comunismului. „Tot atunci (adică la 6 Noembrie 1960) — scrie Dorli Blaga — tata o chiamă pe mama mea la Bucureşti. Amândoi mai petrec câteva zile la mine acasă. In această perioadă, tatăl meu îmi mărturiseşte că i-a făcut multă plăcere colaborarea cu revista „Contemporanul" şi cu redactorul-şef al acesteia, G. Ivaşcu. Sănătos, ar fi dorit să continue această colaborare cu o serie de „reportaje" asupra marilor şantiere (de exemplu Bicazul) pe care ar fi dorit să le viziteze împreună cu Ivaşcu".

Işi poate cineva imagina un Lucian Blaga părăsind „spaţiul mioritic" pentru a face „reportaje", în cinstea hidrocentralei dela Bicaz?

Există oare vreun poet în România care să conceapă pe tălmăcitorul lui Goethe şi pe vecinul lui Hölderlin scriind „reportaje" în colaborare cu ... George Ivaşcu?

Există oare vreun filosof în România — fie el chiar adept al materialismului dialectic — care să vadă pe creatorul „diferenţialelor divine" transformat în reporter ocazional al „Contemporanului"?

Desigur că nu.

In afară de ... Dorli Blaga.

Acesta nu e post-scriptum-ul unei polemici. Ci al unei uluitoare deriziuni.

VIRGIL IERUNCA

DIN ACTIVITATEA SCRIITORULUI VINTILĂ HORIA

De mai mult timp am pe masa mea de lucru, trei noi cărţi scrise de Vintilă Horia: Encuesta detras de lo visible, Introducción a la literatura del Siglo XX şi Viitor petrecut (Poezie). Deşi diferite în aparenţă ca problematică, primele două studii se înscriu, cred, într'una din preocupările majore ale autorului neuitatului „Dumnezeu s'a născut în Exil", ale poetului, romancierului şi eseistului Vintilă Horia: aceea de a desluşi un sens, de a lămuri unele chestiuni care se pun cu o deosebită acuitate omului de astăzi. A te întreba încotro merge literatura sau a încerca să arunci puţină lumină asupra fenomenelor paranormale, parapsihologice, nu înseamnă oare una şi aceeaşi pasionantă cercetare a sufletului omenesc, a dimensiunilor lui, pe care ni le desvăluie zbuciumata noastră lume de astăzi cu dramele, paradoxurile şi blestemele ei? Literatura, (para)psihologia nu sunt oare instrumentele cele mai potrivite pentru acestă prospectare în profunzime a marelui Mister care rămâne sufletul nostru, a condiţiei umane în general?

Pentru a începe cu *Encuesta detras de lo visible*, cu cartea despre parapsihologie apărută la Madrid, poate că unii neiniţiaţi vor exclama cu o uşoară umbră de dispreţ: Vintilă Horia, parapsiholog (un Vintilă Horia, care dealtfel se ocupă şi de viitorologie editând revista Presente Futuro). Telepatia, clarviziunea, telecinetica ... Fenomene parapsihice, paranormale care nu intră în domeniul ştiinţei, s'ar putea spune în derâdere. Şi totuşi, parapsihologia este astăzi o ştiinţă experimentală, ce-i drept embrionară, în faşă, dar cu toate acestea o ştiinţă. La trei universităţi din Europa, Freiburg im Breisgau, Utrecht şi Leningrad, există catedre de parapsihologie. La Universitatea din Luxemburg urmează să ia fiinţă o facultate rezervată problemelor parapsihice. In Statele Unite există un institut de parapsihologie la Universitatea Virginia. In Argentina, Brazilia, Chile şi India, funcţionează laboratoare de parapsihologie în care se procedează la experienţe controlate ştiinţificeşte. Zeci de cărţi, studii sau articole sunt consacrate în fiecare an parapsihologiei, ştiinţă în care s'au ilustrat nume ca J. B. Rhine, H. Bender, W. McDouglas, Gerard Croiset şi alţii.

Cartea lui Vintilă Horia — „O anchetă dincolo de vizibil" — este un adevărat periplu la sursele parapsihologiei. Pentru a duce la bun sfârşit această anchetă. Horia a călătorit pretutindeni în lume, oriunde a avut posibilitatea să stea de vorbă cu oameni de ştiinţă, filozofi, psihologi, din toate ţările şi de toate naţionalităţile, indiferent de orientările lor ideologice. Periplu care l-a dus din Grecia la Paris, din Italia în Olanda, din Spania în Germania şi Anglia.

Horia ţine să ne prezinte parapsihologia şi în lumina religiei. O abordare a problemei, cred, către care merg preferinţele autorului. Horia scrie că: „în cercetarea fenomenelor parapsihologice este imposibil să se renunţe la religie".

Dealtfel, fraza liminară a acestei cărţi dezvăluie mai bine unghiul sub care Horia a întreprins această cercetare: „Ne sbatem într'o contradicţie. Pe de o parte se vorbeşte de moartea sufletului şi de sfârşitul oricărei mentalităţi spirituale, iar pe de altă parte ajungem să definim epoca noastră ca o renaştere religioasă".

Cu ajutorul parapsihologiei, materialismul este odată mai mult în derută. Se ştie că faza materialismului vulgar sau mecanicist a fost depăşită chiar în marxism. Astăzi se poate spune că cu parapsihologia se face un pas înainte pe această cale a degradării şi detronării materialismului. Analiza lui Vintilă Horia pune în lumină această transformare a conceptului de materie, care devine mai nuanţat, mai subtil. Referindu-se la studiile lui Stéphane Lupasco, el afirmă în ultima pagină a lucrării sale: „materia este spirit".

Sunt convins pe deplin că Horia îşi însuşeşte următoarea afirmaţie a Prof. Hans Bender dela Universitatea Freiburg din RFG, făcută în cartea sa „Parapsychologie", apărută în 1970: „Progresul tehnic a făcut ca noi să cunoaştem în clipa de faţă atomul mai bine decât propriul nostru suflet şi esenţa lui ascunsă. Omenirea e pe cale să abuzeze de cunoaşterea pe care o posedă despre structura materiei în sensul unei autodistrugeri. S'ar putea ca o cunoaştere verificată ştiinţific, despre natura spirituală a sufletului, lucru către care pare să ducă cercetarea parapsihică, să devină o contrapondere faţă de această dezvoltare funestă."

Introducción a la literatura del Siglo XX — al doilea studiu al lui Vintilă Horia, de care ne ocupăm aici, tipărit tot la Madrid — are ca subtitlu: *Ensayo de epistemologia literaria*. Această carte cuprinde o sinteză a cursurilor de literatură universală comparată pe care le-a făcut la Universitatea Complutense. Pentru Horia, literatura este ca şi ştiinţa o tehnică a cunoaşterii, amândouă fiind supuse totuşi unor epistemologii diferite. Raportul dintre aceste două discipline îl preocupă de mult timp pe autor. Literatura nu este o activitate izolată care elaborează concepte şi judecăţi de valoare, străine de celelalte activităţi ale spiritului, ci aşa cum am spus deja, este o tehnică a cunoaşterii, întocmai ca fizica, biologia, astronomia, psihologia sau pictura, contemporană deci cu celelalte date gnoseologice. Literatura este cu alte cuvinte o completare a ştiinţei.

In special în epocile de mari nelinişti şi în acelaşi timp de mari înfăptuiri, cum este epoca noastră, literatura oferă o serie de coincidenţe şi paralelisme cu celelalte discipline sau instrumente de cunoaştere. Astfel, avangarda literară europeană, cubismul, sunt contemporane cu fizica quantică şi principiul indeterminării; suprarealismul coincide cu freudismul; Proust stă alături de Bergson şi Einstein, toţi trei cercetători pasionaţi — fiecare pe alt plan — ai problemei Timpului; Ulysse al lui Joyce e o prelungire literară a lui Husserl şi a fenomenologiei; Ernst Jünger oglindeşte în opera sa ideile lui Heidegger — iar literatura nordamericană este expresia puritanismului şi în acelaşi timp a pragmatismului şi invaziei tehnologiei în societatea actuală.

Pentru a desluşi acest paralelism între literatură şi ştiinţă, şi ca o bază a argumentaţiei sale, Vintilă Horia se referă la şi foloseşte unele concepte şi principii ale ştiinţei moderne: Legea entropiei a lui Clausius şi a lui Carnot; principiul incertitudinei elaborat de Heisenberg (care infirmă legea cauzalităţii a determinismului) — precum şi principiul complementarităţii al lui Niels Bohr. Horia se referă de asemenea şi la „Filozofia deschisă" a lui Gonseth. Entropia, legea a doua a termodinamicii, este de o importanţă deosebită pentru autor în analiza pe care ne-o prezintă. Horia constată că mentalitatea ştiinţifică încă euclidiană şi newtoniană, construită pe logica aristotelică, face imposibilă o adevărată luare de contact cu realitatea. Determinismul şi cauzalitatea sunt încă la modă din cauza necunoaşterii realităţii. Horia este deci pentru înfiripparea unui dialog între literaţi şi oameni de ştiinţă, pentru stabilirea unui raport strâns între literatură şi marile principii descoperite de ştiinţa modernă — în special de fizică — pentru a se ajunge la un răspuns valabil la multe din problemele contemporane.

In această cercetare a literaturii în raport cu ştiinţa, dela Dante până la Raymond Abellio, unul din capitolele cele mai interesante ale cărţii lui Horia este acela întitulat: „El espacio de Viena" (Spaţiul vienez), în care fără să ţină seamă de frontiere geografice sau istorice, autorul se ocupă, rând pe rând, de Rilke, de Kafka, de Musil şi de Hermann Broch, dar în acelaşi timp şi de Thomas Mann, Proust şi James Joyce. In cadrul acestui „spaţiu vienez", un scurt paragraf (20 de pagini) este consacrat şi literaturii româneşti sub titlul „un spaţiu adiacent şi antagonist".

Pentru o mai bună înţelegere a ideilor formulate de Vintilă Horia în Parapsihologia şi în Introducerea la literatura secolului XX, cred că trebuie citit şi consultat un alt studiu major al lui, şi anume „Viaje a los centros de la Tierra — Encuesta sobre el estado actual del pensiamento, las artes y las ciencias", apărut la Madrid în 1971 şi tradus în italiană în 1975.

După aceste eseuri într'o limbă care nu-mi este uşor accesibilă, ce încântare să dai peste versurile autorului scrise în româneşte! Căci în *„Viitor Petrecut"* regăsim pe Vintilă Horia, poetul de odinioară şi aş putea spune, de totdeauna. Cine oare îşi mai aduce aminte de versurile publicate acum mai bine de 40 de ani de Horia în revista „Meşterul Manole"? Sau de acel volum — antologie apărută la Bucureşti prin 1937, dacă nu mă 'nşel: „13 Poeţi, 13 Poeme de Dragoste", publicată de Vintilă Horia împreună cu Ştefan Baciu şi Ovid Caledoniu, căruia îi este dedicată culegerea de faţă? In tot acest lung exil al nostru, Vintilă Horia nu a încetat o clipă să scrie versuri, „pentru a nu se pierde", cum frumos spune la începutul acestui „Viitor Petrecut", volum care cuprinde „poeme scrise între 1959 şi 1975 în Madrid şi Paris, sau pe-aproape". Găsim înainte de toate în acest volum poeme ale poetului exilat, ale scriitorului de faimă internaţională care nu poate uita limba maternă şi ţara îndepărtată. Căci ce s'ar putea spune de pildă despre această poezie întitulată „ Cântec de fluier făcut din lemn străin", care începe astfel:

Cine-mi eşti, cum îmi eşti
Cântător din Bucureşti
Peste zări împărăteşti
Peste ape diavoleşti,
Rupt din raiuri începânde
Pus pe mările flămânde.
Treci cu mila ta sumară
Dintr'o vară'n altă ţară...

Sau poemul „Râmnic":

Cu Spania'n mâini ca un vânat de preţ,
Cu România'n gând ca trasă'n ţeapă, . . .

Mi-a plăcut fireşte, poezia „Oltenească", (pentru mine atât de evocatoare) şi dacă aş avea loc aş reproduce în întregime „Sonet de salvare" şi „Anticor" (adevărate bucăţi de antologie.)

Cu o adevărată emoţie — dece n'aş spune-o, am citit versurile dedicate lui Nichifor Crainic, maestrul de odinioară al lui Horia dela Gândirea. Poemul „Crainic" se încheie astfel:

Poate că, ascuns în Ţara de peste Veac,
Tu aflaseşi de mult ieşire şi leac.

Pe deasupra anilor, a uitării, a vicisitudinilor de tot felul, acest poem este o adevărată regăsire între Horia şi Poetul care a suferit temniţa şi toate umilirile şi ale cărui versuri nu pot fi citite — dealtfel trunchiate — în România de astăzi decât în studii în care valoarea autorului „Şesurilor natale" este contestată. Mă refer desigur la voluminosul studiu (1040 pagini) „Gîndirea şi gîndirismul" al lui Dumitru Micu apărut la Bucureşti în 1975. Volum în care Vintilă Horia este calificat sumar şi ireverenţios de către acest critic cu normativ, drept „viitorul transfug reacţionar".

Această paranteză — ca să spun aşa — mă face să deschid o alta. Intr'adevăr, în momentul când scriu aceste rânduri, în România, campania pentru „valorificarea moştenirii culturale" pare să capete noi dimensiuni. In Luceafărul din 1 Oct. 1977 şi în alte publicaţii dela Bucureşti se cere retipărirea romanului lui C. Stere, a Jurnalului lui Mateiu Caragiale, a scrierilor arhitectului G. M. Cantacuzino, a tuturor cărţilor lui Iorga, publicarea lucrărilor ştiinţifice ale lui Mircea Eliade apărute în Occident etc. In acelaşi timp, regimul face curte şi încearcă să „recupereze" personalităţi româneşti care s'au impus aici în Apus. S'ar putea cita multe „demersuri" făcute în acest scop, multe aluzii, unele prea transparente, întâlnite în publicaţiile din România.

Dar dacă regimul dela Bucureşti este sincer, dacă toată această campanie are o noimă şi nu numai un caracter propagandistic, atunci, să înceapă prin a traduce şi publica în România „Dieu est né en exil", roman onorat cu Premiul Goncourt în 1960, Vintilă Horia fiind primul scriitor român care a obţinut această înaltă distincţie literară franceză. Căci cine şi unde se poate pretinde în mod serios că acest roman (tradus în 12 limbi) şi acest scriitor, nu aparţin patrimoniului cultural românesc de totdeauna?

München, în Noiembrie 1977

MIHAI CISMĂRESCU

SEMNALĂRI DE REŢINUT

Din sumedenia de cărţi tipărite în ultimul timp, în care sunt prezentate imagini despre poporul nostru, socotesc potrivit a semnala patru volume apărute mai recent; consider folositor a face cunoscute aceste scrieri, deoarece în mozaicul multiplelor aspecte care înfrumuseţează paleta specificului românesc, ele ocupă un loc de frunte în ceea ce priveşte prezentarea spiritualităţii româneşti în ansamblul vieţii internaţionale. Fiecare din aceste patru volume are un conţinut diferit şi face parte din alt gen literar: mă refer la un studiu istorico-teologic, un grupaj de însemnări din viaţa unui pastor protestant, o colecţie de eseuri critice completate cu note biografice ale unui rutinat mânuitor al condeiului şi un roman social-politic de actualitate.

Sunt deosebite de asemenea profesiunile celor patru autori, la fel caşi grupurile etnice cărora le aparţin: studiul ştiinţific reprezintă lucrarea pentru examenul de docenţă a profesorului universitar *Emanuel Turczynski*[1], originar din Bucovina. Plin de nostalgie îşi deapănă amintirile pastorul protestant *Hans Petri*[2], descendent dintr'o familie de pastori prusieni, — plecat încă din tinereţe spre plaiurile româneşti în misionarism — care a îndrăgit ţara noastră atât de mult, încât, cu toate vicisitudinile inevitabile întâmpinate în perioada celor două războaie mondiale — când, fiind cetăţean german, devenise fără voie din aliat, adversar al poporului gazdă — a părăsit România doar la adânci bătrâneţe şi şi-a descris cu multă duioşie momentele dragi trăite în patria adoptivă. In ceea ce priveşte volumul de eseuri al lui *Hans Diplich*[3], scriitor, poet şi excelent traducător al versului românesc în limba germană, trebue apreciat drept o întâmplare norocoasă pentru cultura românească faptul că i-a fost dat dascălului bănăţean să-şi pregătească formaţia intelectuală între români, la Bucureşti, având astfel posibilitatea să aprofundeze încă din tinereţe gândirea şi creaţia românească. In ceea ce priveşte al patrulea autor, puterea de creaţie a lui *Hans Bergel*, stilul lui de o nespusă frumuseţe, bogăţia limbajului, i-au dat posibilitatea să se afirme în ultimii ani, ca unul dintre cei mai apreciaţi scriitori germani, atât prin canitatea, cât şi prin calitatea producţiei literare.

Deşi cele patru cărţi au caracteristici atât de diferenţiate, este adecvat totuşi a le menţiona împreună, dată fiind importanţa pe care o au pentru noi: căci ele ilustrează minunat anumite momente hotărîtoare, sau particularităţi din viaţa poporului român: mă refer mai întâi la studiul lui E. Turczynski, unde sunt prezentate frământările strămoşilor noştri lipsiţi de libertate din secolele trecute şi rolul hotărîtor avut de unitatea în credinţă a fraţilor aparţinând confesiunilor diferite (ortodocşi şi greco-catolici) în formarea conştiinţei naţionale; împrejurările în care s'a născut şi întărit năzuinţa spre crearea unui stat naţional şi independent, ideal urmărit apoi cu perseverenţă de toţi românii aflaţi timp de secole sub stăpânirea altor ţări.

Notă religioasă are şi volumul cu însemnări din trecut al pastorului Hans Petri, relevările sale fiind însă de altă natură: venit ca oaspete în România — cu religie şi apartenenţă etnică diferite de ale poporului gazdă — el s'a aclimatizat în noua

patrie atât de mult, încât se identificase cu spiritualitatea acelora în mijlocul cărora trăia. Semnificative sunt unele fapte notate de autor: calităţile sale excepţionale de cercetător ştiinţific au fost evidenţiate în mod deosebit de Nicolae Iorga, la propunerea căruia Hans Petri a fost ales membru corespondent al Academiei Române; iar elocvenţa predicilor sale a fost atât de mult apreciată, încât la slujbele lui religioase, uneori venea să asiste chiar Regina ţării. Iar în sânul familiei, Hans Petri a îndrăgit atât de mult numele de desmierdare „Pica" dat de doică fiicei sale, încât a păstrat toată viaţa pentru copila sa Hildegard, această denumire românească.

Meritele lui Hans Diplich ca scriitor, poet şi critic literar au fost arătate în repetate rânduri de cunoscători în materie, precum şi de reprezentanţi autorizaţi ai Germanilor sudesteuropeni. In ceea ce priveşte aportul pe care el l-a adus la mai buna cunoaştere a culturii româneşti în cercurile internaţionale — fie prin traduceri de profundă inspiraţie ale poeziilor româneşti, fie prin relevări competente despre creaţia poporului nostru — în paginile acestei reviste s'a subliniat altădată diversitatea domeniilor în care activează talentatul interpret şi admirator al spiritualităţii compatrioţilor de pe meleagurile tinereţii sale (v. Revista Scriitorilor Români, No. 13/1975, p. 175). Cele scrise atunci sunt confirmate acum prin volumul „Essay", unde Hans Diplich a retipărit un grupaj de valoroase articole publicate de el în decursul timpului.

Intr'o revistă românească nur ar fi posibil să se prezinte întreaga operă literară a lui Hans Bergel; criticii germani îi vor fixa locul ce-l merită în cultura aceştui popor. Pentru români este însă interesant de ştiut că el, scriitor german, şi-a ales cu predilecţie subiecte din viaţa trăită în fosta lui patrie, România. Şi în această privinţă, ultimul său roman „Dansul în lanţuri" [4] constitue o fascinantă, dar în acelaşi timp zguduitoare, înfăţişare a tragediei poporului român într'una din cele mai grele epoci ale existenţei sale, adică în perioada stalinistă de după al doilea război mondial. Suferinţele tuturor cât şi înfrăţirea celor legaţi prin aceeaşi soartă — indiferent de apartenenţa lor diferită ca religie, clasă socială, sau grup etnic — sunt realităţi descrise impresionant şi făcute cunoscute lumii întregi, de către un observator versat, care a trecut însuşi prin acele jalnice momente.

După ani de cercetări şi activitate publicistică, lucrarea pentru examenul de docenţă a istoricului E. Turczynski „Confesiune şi naţiune" poate fi considerată un apogeu al activităţii sale ştiinţifice. Priceputul cunoscător al ţărilor sudesteuropene s'a ocupat în decursul anilor de diverse probleme esenţiale ale popoarelor ce locuesc în această parte a continentului; restrângându-şi sfera cercetărilor, el a aprofundat în prezentul studiu problema specială a modului şi împrejurărilor cum a apărut conştiinţa de naţiune la români şi sârbi. Deşi autorul este preocupat în primul rând de evoluţia ideii enunţate la români, dânsul a expus în mod paralel aspectele problemei la ambele popoare vecine — de confesiune ortodoxă — având în vedere legăturile religioase existente secole de-a rândul între ele. In mod amănunţit trece Turczynski în revistă momentele care s'au succedat cronologic în frământările românilor ardeleni, arătând mai întâi relaţiile prieteneşti existente între ei şi sârbi, apropiaţi prin apartenenţa la aceeaşi biserică. Apoi, el semnalează

dezvoltarea treptată a simţământului naţional, întărirei conştiinţei de latinitate, până ce romanitatea a câştigat prioritate, învingând rezervele provenite din diferenţele existente la compatrioţii aparţinând celor două confesiuni: ortodoxă şi greco-catolică. Sosise acel moment când se sublinia: „A schimba religia este mai puţin rău, decât a te supune ierarhiei sârbe" (p. 246). Preocupat de a întreprinde cercetări cât mai complete şi documentate, Turczynski a folosit în lucrarea sa un vast material ajutător, referindu-se la toate izvoarele accesibile din ţările apusene, sau din blocul răsăritean. Astfel, studiul său constitue o sinteză concludentă a luptei românilor ardeleni pentru recunoaşterea drepturilor lor istorice, ca şi pentru egalitatea de tratament cu celalalte naţiuni din Transilvania.

Aevea, ca o poveste din copilărie, pastorul Hans Petri îşi intitulează însemnările „A fost odată ..." Dar amintirile lui sunt mai mult decât un jurnal intim, căci autorul nu se restrânge a descrie evenimente, sau a reda impresii din momentele importante ale vieţii; expunerea lui cuprinde şi material documentar, mai ales privitor la populaţia etnică germană din Moldova, Muntenia şi Oltenia.

Pe lângă obligaţiile sale în slujba bisericii, H. Petri a găsit timpul necesar şi pentru serioase cercetări istorice — mai ales prin arhive vechi — iar rezultatele acestor studii le-a publicat în diferite reviste de specialitate. De menţionat este faptul că din cele 133 titluri redate în bibliografia studiilor sale, 69 se referă la patria lui adoptivă: ele analizează momente din trecutul poporului nostru sau abordează probleme referitoare la relaţiile germano-române. (Textele lui ştiinţifice despre Despot Vodă şi N. Mavrocordat au fost tipărite chiar de Academia Română.) Sunt contribuţii preţioase care completează cunoştinţele despre evenimente sau fapte din istoria Românilor şi constituesc izvoare utile, ajutătoare pentru întregirea documentării asupra vechilor epoci; este un aport preţios adus culturii româneşti de către pastorul H. Petri, el arătându-şi în acest fel dragostea faţă de ţara în care a trăit mai mult de patru decenii.

A fost, fără îndoială, lăudabilă iniţiativa luată de Hans Diplich de a reuni într'un volum întitulat „Eseuri" principalele studii şi articole publicate de el în trecut; sunt retipărite multe articole despre Banat — fosta patrie a autorului — mai ales în legătură cu viaţa religioasă şi culturală din această provincie. Bine venit este în special capitolul „Vecinii" unde sunt grupate zece articole referitoare la aspectele multiple ale relaţiilor culturale germano-române şi la realizări, creaţii, sau idei dominante ale spiritualităţii româneşti, începând cu Eminescu şi Titu Maiorescu şi ajungând la Lucian Blaga şi Nichifor Crainic. Volumul „Essay" va rămâne pentru posteritate un model de străduinţă spre colaborare sinceră, plină de dragoste, între creaţia celor două popoare. El constitue un valoros material documentar, despre raporturile de receptivitate existente între români şi germani.

Cea de-a patra carte aparţine literaturii beletristice: este romanul lui Hans Bergel „Dansul în lanţuri" [4]. Intr'un stil înflorit, cu un vocabular bogat, de o rară frumuseţe, autorul descrie soarta nefericită a acelora, pe care evenimentele ultimelor decenii i-au silit să trăiască sub permanentă ameninţare, fiindu-le periclitată însăşi existenţa. Această carte — despre care Bergel spunea ocazional că este cea mai bună scrisă de el — pare a fi un fel de răfuială a autorului cu regimul de

groază sub care a trăit. Fără a polemiza, sau a combate direct ideologia care a deslănţuit teroarea, el înfăţişează dibaci cele mai negre puncte ale sistemului de stăpânire dictatorială; cititorii iau astfel cunoştinţă de împrejuări de viaţă existente pe acest continent, ce par de necrezut. Dar în afară de aceste dezvăluiri — exemple lipsite de orice spirit umanitar — romanul „Dansul în lanţuri" lasă să se înţeleagă concepţia de viaţă ce şi-a format autorul, concluziile pline de învăţăminte pe care el le-a reţinut din împrejurările grele trăite. In contrast cu brutalitatea asupritorilor, Bergel evidenţiază sentimentele nobile de înfrăţire, născute sau întărite prin suferinţe colective ale celor oprimaţi. Este ilustrată plastic u m a n i t a t e a care uneşte pe toţi cei chinuiţi de către un regim arbitrar, nemilos, fără deosebire de apartenenţa lor etnică, socială, religioasă. Impresionant se oglindeşte aici o b s e s i a r o m â n e a s c ă vizibilă puternic la toţi eroii romanului; plecaţi din patria dragă cu ani în urmă; smulşi de împrejurări din lumea unde au copilărit, ei au luat cu dânşii şi păstrează viu în minte imaginea scumpă a meleagurilor vieţii de odinioară. O ideie dominantă în cartea lui Bergel este de asemenea g â n d i r e a c o m u n ă g e r m a n o - r o m â n ă, simbioza întâlnirii celor două universuri spirituale, fructuoasa înfrăţire a tradiţiilor culturale existente la cele două popoare. Această preocupare resimţită permanent în paginile volumului poate fi apreciată drept o valoroasă contribuţie la cimentarea legăturilor germano-române.

Aşa cum am menţionat, cele patru cărţi amintite au caracteristici cu totul diferite; dar în forme diverse, ele evidenţiază trăsături comune ale poporului român: p u t e r e a d e r e z i s t e n ţ ă afirmată chiar şi în cele mai grele momente: fie în trecut — atunci când strămoşii trăiau despărţiţi şi subjugaţi în ţări separate — fie în ultimele decenii, când libertatea în propria ţară a devenit doar fictivă. Pe de altă parte se recunoaşte de autori străini s p i r i t u l d e b u n ă î n ţ e l e g e r e faţă de cei cu care poporul român convieţuieşte, înţelegerea arătată chiar şi în momente grele. In fine se relevă acest simţământ umanitar, o m e n i a r o m â n e a s c ă, ce se poate constata în atitudinea Românului în politică (H. Petri, H. Bergel), în cultură (H. Diplich), în viaţa religioasă (Turczynski, H. Petri). Fiecare în felul său, cele patru volume reprezintă imagini plastice referitoare la calităţile poporului român; sunt mărturisiri sincere şi obiective, care aduc un aport preţios la formarea părerilor despre poporul nostru în cercurile străine; sunt contribuţii de seamă demne de semnalat şi reţinut.

CONSTANTIN SPOREA

NOTE

[1] *Emanuel Turczynski:* Konfession und Nation. Zur Frühgeschichte der serbischen und rumänischen Nationalbildung. Düsseldorf 1976. 323 p. 46,— DM.

[2] *Hans Petri:* „Es war einmal ..." Erinnerungen. Leonberg 1974. 89. p.

[3] *Hans Diplich:* Essay. Beiträge zur Kulturgeschichte der Donauschwaben. Homburg 1975. 311 p. 46,— DM.

[4] *Hans Bergel:* Der Tanz in Ketten. Roman. Innsbruck 1977. 268 p. 26,— DM.

MONICA LOVINESCU:
UNDE SCURTE
Jurnal indirect. Editura Limite, 1978. 500 p.

Munca de ziarist, de cronicar, este ingrată, fără prea multe satisfacţii sau mângâieri personale. Ziaristul este prizonierul actualităţii politice, culturale sau economice, pe care are îndatorirea s'o consemneze şi s'o interpeteze, zi de zi. O actualitate care se mărgineşte la 24 ore, cel mult la două-trei zile. O actualitate care a douăzi nu mai este actuală. Inregistrăm efemerul, şi ceea ce scriem riscă să fie tot atât de efemer ca materialul pe care îl tratăm. Şi lucrul este şi mai adevărat pentru ziaristul şi cronicarul de radio, pentru ceea ce francezii numesc „la presse parlée", spre deosebire de „la presse écrite". Glasul cronicarului de radio, purtat pe unde, străbate infinitul eterului în care se pierde. Verba volant ... De multe ori, citind sau ascultând unele programe transmise la radio, am regretat că — cel puţin unele din ele — nu vor rămâne încă multă vreme înregistrate pe bandă cu vocea autorului respectiv, sau nu vor dăinui înmănunchiate în paginile unei cărţi. Regretăm în special unele cronici consacrate vieţii literare din România, fenomenului cultural din ţara noastră, văzute şi apreciate de un spirit lucid, din libertate.

Monica Lovinescu, căci despre ea este vorba, ne face astăzi deosebita bucurie de a ne oferi într'un volum compact, dens, de 500 pagini, o parte din cronicile literare pe care de ani de zile, săptămână de săptămână le prezintă prin radio ascultătorilor din România. Cartea sa este intitulată „Unde scurte, Jurnal indirect" şi a apărut în colecţia LIMITE în condiţii tipografice excelente, dacă ţinem seamă de posibilităţile limitate din exil.

Evident că autoarea a trebuit să facă o alegere, neputând strânge în paginile unei singure cărţi toate cronicile de radio de până acum. Şi-a reţinut — lăsând la o parte totuşi unele aspecte şi unele nume de scriitori — perioada 1961 - 1971, aceea a „liberalizării", cum o numeşte Monica Lovinescu. Obsesia ei este, aşa cum o mărturiseşte dela început, „soarta literaturii române". Dar cum poţi să ai alte obsesii, atunci când porţi numele de Lovinescu? „Din Apus şi din Răsărit se vor oglindi în aceste pagini mai ales evenimentele — cărţi şi oameni — care încontoară şi explică (anticipând-o mereu şi uneori contrazicând-o) evoluţia din România" — scrie Monica Lovinescu în Cuvânt înainte. Dela prima cronică, din ziua de 21 Februarie 1961, consacrată „Scrinului Negru" al lui Călinescu până la ultima, din Iulie 1971, în care se ocupă de faimoasele Teze din întuncecata lună a acelui an, adică de ceea ce s'a numit „mica Revoluţie culturală", ni se oferă întreaga panoramă a vieţii culturale româneşti din acea perioadă, cu liberalizarea, destalinizarea, restalinizarea şi iar liberalizarea, care s'au succedat, s'au ciocnit şi s'au suprapus. Prin faţa noastră defilează nume de romancieri, poeţi, eseişti, dramaturgi, pictori, sculptori, titluri de cărţi, de piese, reviste literare, un adevărat caleidoscop al unui deceniu de viaţă spirituală în ţara noastră. Monica Lovinesc a ştiut să descopere adevăratele talente, să distingă valorile durabile şi să înfiereze minciuna, ipocrizia, impostura şi servilismul din literele româneşti.

Citind astăzi aceste cronici, scrise cu ani în urmă, îţi dai seama că timpul a confirmat aproape în totdeauna diagnosticul şi judecata autoarei, deşi ea spune că „lasă judecata, celor de apoi".

Titlurile acestor cronici, aşa cum apar la tabla de materii — şi vom lăsa deoparte cele consacrate unor fenomene culturale şi politice din Occident — sunt tot atâtea indicii preţioase pentru aceia care vor să se orienteze în această panoramă plină de peripeţii a culturii româneşti. Citâm câteva, la întâmplare, care — credem noi — desvăluie demersul autoarei şi modul ei de abordare a materiei dintr'un deceniu cultural românesc, cu deosebire zbuciumat: „Mihai Beniuc, la avangarda poliţiei"; „Osanale potrivite" de Tudor Arghezi; „Bacovia într'o posteritate abuzivă"; „Gib. Mihăescu şi spectrul Nistrului"; „Eugen Barbu şi ‚Groapa' la Paris"; „Există o problemă de generaţii în România?"; „Doi scriitori autentici: St. Bănulescu şi M. Sorescu"; „Expoziţia Ţuculescu"; „Moromeţii II' de Marin Preda"; „Vara buimacă" de Fănuş Neagu"; „Luceafărul' stil nou"; „C. Noica şi ‚Caietele' lui Eminescu"; „Asaltul umbrelor"; „Universul anchetei: animale bolnave de N. Breban"; „Radu Beligan şi Coana Chiriţa"; „Panait Istrati desfigurat de Al. Oprea"; etc. etc. Un „aici şezum şi plînsem", cum scrie Monica Lovinescu despre aceste programe literare radiodifuzate.

Monica Lovinescu subliniază ceea ce ea numeşte originalitatea „cazului" românesc în procesul de liberalizare din Răsărit. România, scrie ea, este una din rarele ţări cu regim comunist în care intelectualitatea nu s'a transformat în „intelighenţia", adică într'o elită a spiritului care să devină şi o elită a curajului civic. După „noaptea adâncă a stalinismului" şi după „zodia realismului socialist", autoarea crede că pentru a se putea pătrunde din nou în literatură, era nevoie de un „inevitabil popas pe pragul etic", popas de pe care această descendentă a lui Eugen Lovinescu a privit mai ales lucrurile, dar pe care — se grăbeşte ea să adauge — nu-l va „confunda o clipă cu un criteriu estetic". In această perspectivă, Epilogul deschis şi Postscriptumul dela sfârşitul cărţii aruncă o lumină întregitoare asupra aşa zisei „liberalizări" în literele româneşti, „care a fost în fond subiectul acestui Jurnal Indirect"

In „Epilog deschis", Monica Lovinescu tratează în circa 30 de pagini cazul Goma şi problema disidenţei în România, într'o ţară în care scriitorii sunt — spune ea — „un fel de orfani ai curajului". Iar în Post-Scriptum, Monica Lovinescu conchide că „scriitorimea română şi-a ratat, deocamdată, şansa de inserţiune în istoria insurecţionlă a Răsăritului comunist".

Aşadar, cuvintele autoarei duse pe unde scurte, prin eter spre ţara îndepărtată, vor dăinui acum consemnate în paginile unei cărţi, spre bucuria noastră şi spre folosul acelora care, mai târziu, vor dori să cerceteze fenomenul cultural românesc dintr'o anumită perioadă. O primă carte, căci sperăm că şi cronicile de după 1971 vor vedea lumina tiparului. Autoarea însăşi scrie că numai anul 1977 — prin bogăţia evenimentelor — ar merita un volum aparte.

Monica Lovinescu poartă un nume prestigios în cultura românească. Ea a cinstit întotdeauna aşa cum se cuvine şi cinsteşte mai departe acest nume. Cronicile radiodifuzate ale Monicăi Lovinescu vor constitui probabil primul capitol important al unei istorii a literaturii româneşti postbelice scrise în libertate. O literatură cu umbrele şi luminele ei, frământată fără încetare, dramatică uneori, interesantă totdeauna. O istorie literară care reprezintă în primul rând zbuciumul tragic al unei epoci în care în România cuvântul a fost şi este siluit şi în care „literatura se traduce uneori într'o fişă de poliţie".

O istorie pe care trebuie s'o cunoaştem.
O istorie pe care nu trebuie s'o uităm.

MIHAI CISMĂRESCU

CUPRINSUL

IOAN I. MIREA: România — Urme de călcâie — Să construesc poduri . 6
OCTAVIAN VUIA: Întoarcerea lui Zamolxe 9
† MIRA SIMIAN: Furt 18
MIHAI NICULESCU: Vedere din Londra 20
HORIA STAMATU: Jurnal 1977 23
LEONTIN CONSTANTINESCO: Romanța tăcerii 48
MIRCEA ELIADE: Tinerețe fără de tinerețe 49
AUGUSTIN BIDIAN: Păduri cu ape moarte 83
NICOLAE NOVAC: Ora ninsorii 84
J. N. MANZATTI: Bucureștii copilăriei mele 86
SERGIU GROSSU: Despărțirea — Drum interior — De după zăbrele . 95
MIHAI NICULESCU: Peisaj 98
ȘTEFAN GHEORGHE THEODORU: Vagari - Amărăciune - Neputința 99
NICOLAE NOVAC: Profetul de Kahlil Gibran 102
VINTILĂ HORIA: Fragmente despre un timp mai rău decât altul . . 124

TĂLMĂCIRI

GEORG DROZDOWSKI: Vintilă Horia: Doch heute...; April 1945; Suor Clara; Mihail Eminescu: Sooft sich auch, Geliebte... Aus des Vergessens Nacht; Nicolae Labiș: Beginn des Jæhres; Die Beklagenswerten; Ohne uns; Der Weg 134
MARIA SOFIA PANAITESCU: Miorița 140
LEONTIN CONSTANTINESCO: Pourquoi? 144

IN MEMORIAM:

PAMFIL CÂRNAȚIU: Flaviu Popan - SANDA STOLOJAN: La moartea Mirei Simian - TEODOR ONCIULESCU: Gheorghe Caragață - HORIA STAMATU: Un om ca oamenii, profesorul I. G. Dimitriu - IOAN MIREA: C. Butuceanu-Barnell 146

NEGRU PE ALB

CRONICI - IDEI - FAPTE

ION POPINCEANU: Despre unele proverbe și zicători românești - MIHAI CISMĂRESCU: Despre protocronism și alte anacronisme - VIRGIL IERUNCA: Lucian Blaga în centrul unei polemici și al unei deriziuni - MIHAI CISMĂRESCU: Din activitatea scriitorului Vintilă Horia - CONSTANTIN SPOREA: Semnalări de reținut - MIHAI CISMĂRESCU: Monica Lovinescu (Unde scurte) 159

Doamna LIVIA PISO
a ilustrat numărul 15
din
Revista Scriitorilor Români

CONSTANTIN SPOREA a îngrijit partea redacţională.

1979

Bayerische Verinsbank München, Konto-Nr. 326 436

Fritz-Meyer-Weg 47/I D-8000 München 81 20,— DM

1973

Bayerische Verlagsbank München, Konto-Nr. 310 439

Fritz-Meyer-Weg 47/I D-8000 München 81 20.— DM

189